นอกจากนั้นพบว่าในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครอบครัวมีการสอนการดำเนินชีวิตแก่บุตรโดยเน้นการจ่ายสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น ร้อยละ 42.78 รองลงมาได้แก่ การสอนให้ออมสำหรับอนาคต ร้อยละ 39.83 แต่ยังมีครอบครัวหลายครอบครัวที่ให้บุตรจ่ายในสิ่งที่อยากได้เสมอถึงร้อยละ 14.86 ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.15 ทั้งนี้เมื่อดูในแต่ละภูมิภาคพบว่า การสอนการดำเนินชีวิตแก่บุตรมีลักษณะที่แตกต่างกันไม่มาก

ตารางที่ 4.15 : การสอนการดำเนินชีวิตของครอบครัวแก่บุตร โดยรวมทั้งประเทศ และจำแนกตามภาคต่าง ๆ

การสอนปรัชญาการดำเนินชีวิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	รวมทั้งประเทศ		กรุงเทพฯ		ภาคกลาง		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคเหนือ		ภาคใต้	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ช่วงภาวะเศรษฐกิจขณะนี้ ครอบครัวสอนการดำเนินชีวิตเรื่อง	3836	100	715	100	876	100	825	100	718	100	702	100
1. จ่ายเงินสำหรับสิ่งที่อยากได้	570	14.86	79	11.05	62	7.08	138	16.73	76	9.21	215	30.63
2. ใช้จ่ายสิ่งที่จำเป็น	1641	42.78	323	45.17	410	46.80	341	41.33	319	38.67	248	35.33
3. เก็บออมสำหรับอนาคต	1528	39.83	304	42.52	371	42.35	336	40.73	297	36.00	220	31.34
4. อื่นๆ	97	2.53	9	1.26	33	3.77	10	1.21	26	3.15	19	2.71

ผลการวิเคราะห์เพิ่มเติมเกี่ยวกับการให้บุตรมีส่วนในการช่วยหารายได้ครอบครัว พบว่า โดยรวมแล้วเด็กไม่ได้ถูกให้ช่วยหารายได้ มีเพียงร้อยละ 8.39 เท่านั้นที่ให้บุตรช่วยหาเงิน พบว่า เด็กในหรุงเทพมหานครมีส่วนช่วยเหลือบิดามารดาในการหางานทำเพื่อให้มีรายได้มากที่สุด ถึง ร้อยละ 10.20 โดยเฉลี่ยบุตรที่หารายได้ ได้ราวเดือนละ 2,738 บาท และทำมาแล้วโดยเฉลี่ย ประมาณ 3 ปี แสดงว่ามีการทำรายได้ของบุตรมาก่อนยุคภาวะเศรษฐกิจปี 2540 เป็นต้นมา ดัง รายละเอียดแสดงในตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 : การช่วยหารายได้ครอบครัวของบุตร รวมทั้งประเทศ และจำแนกตามภาคต่าง ๆ

ปัญหาหรือเหตุการณ์	รวมทั้งประเทศ				กรุงเทพฯ				ภาคกลาง				ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ				ภาคเหนือ				ภาคใต้			
	จำนวน (ร้อย)	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	SD	ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด	จำนวน (ร้อย)	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	SD	ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด	จำนวน (ร้อย)	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	SD	ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด	จำนวน (ร้อย)	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	SD	ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด	จำนวน (ร้อย)	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	SD	ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด	จำนวน (ร้อย)	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	SD	ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด
1. บุตรมีส่วนในการช่วยเหลือ	2592	-	-	-	500	-	-	-	500	-	-	-	508	-	-	-	500	-	-	-	502	-	-	-
ด้านรายได้ครอบครัว โดย	100	-	-	-	100	-	-	-	100	-	-	-	100	-	-	-	100	-	-	-	100	-	-	-
1.1 ไม่มี	2292	-	-	-	449	-	-	-	454	-	-	-	475	-	-	-	453	-	-	-	461	-	-	-
	91.61	-	-	-	89.80	-	-	-	90.80	-	-	-	95.00	-	-	-	90.60	-	-	-	91.83	-	-	-
1.2 มี โดยการทำงาน	210	-	-	-	51	-	-	-	46	-	-	-	25	-	-	-	47	-	-	-	41	-	-	-
	8.39	-	-	-	10.20	-	-	-	9.20	-	-	-	5.00	-	-	-	9.40	-	-	-	8.17	-	-	-
- รับจ้าง	72	-	-	-	17	-	-	-	16	-	-	-	3	-	-	-	26	-	-	-	10	-	-	-
	34.29	-	-	-	33.33	-	-	-	34.78	-	-	-	12.00	-	-	-	55.32	-	-	-	24.39	-	-	-
- ทำนา	48	-	-	-	8	-	-	-	8	-	-	-	6	-	-	-	6	-	-	-	12	-	-	-
	19.05	-	-	-	15.69	-	-	-	17.39	-	-	-	24.00	-	-	-	12.77	-	-	-	29.27	-	-	-
- อื่น ๆ (รับราชการ,รัฐ	98	-	-	-	26	-	-	-	22	-	-	-	16	-	-	-	15	-	-	-	19	-	-	-
วิสาหกิจ)	46.67	-	-	-	50.98	-	-	-	47.83	-	-	-	64.00	-	-	-	31.91	-	-	-	46.34	-	-	-
อัตราค่าจ้าง รายได้ (เดือน)	210	2738	2604	1500	51	2271	1386	1500	46	3110	2043	1500	25	4725	543.9	1700	47	4165	3814	1500	41	2857	2124	1200
	100	1500	-	20000	100	1500	-	10000	100	2380	-	10000	100	3450	-	10000	100	1500	-	18000	100	1590	-	20000
2 บุตรที่ช่วยเหลือด้านรายได้	210	2.81	1.95	0.08	51	3.11	1.83	0.25	46	3.23	2.12	0.04	25	1.55	1.97	0.08	47	3.05	2.1	0.04	41	2.35	1.68	0.04
ทำงานมานาน (ปี)	100	2	-	5	100	3.5	-	5	100	5	-	5	100	0.59	-	5	100	4.5	-	5	100	2	-	5

ผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อบุตร

การศึกษาผลกระทบต่อบุตรแบ่งเป็นการศึกษา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรมการปรับตัว ด้านความเจ็บป่วยของบุตร ผลกระทบด้านการเรียน ซึ่งจะกล่าวถึงผลกระทบแต่ละด้านตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้คือ

1. ผลกระทบด้านพฤติกรรมการปรับตัว
2. ผลกระทบด้านความเจ็บป่วยของบุตร
3. ผลกระทบด้านการเรียน

ซึ่งจะกล่าวถึงผลกระทบแต่ละด้านตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ คือ

1. ผลกระทบด้านพฤติกรรมการปรับตัวของบุตรวัยเรียน

ในการศึกษาปัญหาพฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียน (6 – 12 ปี) โดยประเมินพฤติกรรมที่เป็นปัญหา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสรีระ ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน พบว่าครอบครัวกล่าวว่าบุตรมีปัญญาพฤติกรรมการปรับตัวทั้ง 4 ด้าน ตั้งแต่ร้อยละ 12.68 ถึงร้อยละ 16.17 โดยพบว่าปัญหาพฤติกรรมที่พบมากที่สุด ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน หรือปัญหาการมีสัมพันธภาพไม่ดีกับผู้อื่น โดยเฉพาะปัญหารายข้อที่พบมากที่สุด คือ เด็กแสดงพฤติกรรมคลอเคลียหรือติดพ่อแม่มากขึ้น พบถึงร้อยละ 25.10 รองลงมา ได้แก่ บุตรบ่นว่าพ่อแม่ไม่มีเวลาสนใจตน ร้อยละ 21.90 ปัญหาที่พบรองลงมาอันดับสอง ได้แก่ ด้านบทบาทหน้าที่ โดยรายข้อที่พบบ่อยสุด ได้แก่ เด็กแสดงความไกรช หรือหงุดหงิดเมื่อให้ช่วยงานบ้าน พบได้ถึงร้อยละ 33.70 รองลงมา ได้แก่ ไม่ช่วยเหลือหรือรับผิดชอบงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ร้อยละ 25.50 ปัญหาที่พบอันดับสาม ได้แก่ ด้านสรีระ พบถึงร้อยละ 15.30 และปัญหาที่พบบ่อยสุดรายข้อ คือ บุตรกินจุขึ้น ร้อยละ 30.30 ในขณะเดียวกันปัญหารองลงมาระดับสอง ได้แก่ บุตรเบื่ออาหาร กินอาหารได้น้อย หรือปฏิเสธอาหาร ร้อยละ 22.10 แสดงว่าโดยภาพรวมบุตรมีปัญหาด้านการปรับตัวมีอาการผิดปกติด้านการรับประทานอาหารสูงสุด สำหรับปัญหาที่พบอันดับสุดท้าย ได้แก่ ด้านอัตมโนทัศน์ พบว่าปัญหารายข้อที่พบบ่อยที่สุด ได้แก่ เด็กอายที่จะเข้าสังคม ร้อยละ 21.60 รองลงมาได้แก่ บุตรกล่าวว่าตนมีปมด้อย เช่น เรียนไม่เก่ง เป็นต้น รายละเอียดของคะแนนรายข้อ แสดงในตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 : พฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียน 6-12 ปี โดยรวมและตามภาคต่าง ๆ จำแนกตามพฤติกรรมที่มีปัญหา

พฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียน 6 – 12 ปี	รวมทั่วประเทศ		กรุงเทพมหานคร		ภาคกลาง		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคเหนือ		ภาคใต้	
	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %
ตะลอนพฤติกรรมโดยรวม	5653	31305	999	6435	1592	7085	1192	5938	942	5621	1018	6226
	15.30 %	84.70 %	13.44 %	86.56 %	17.49 %	82.51 %	16.72 %	83.28 %	14.35 %	85.65 %	14.1 %	86.0 %
ด้านสรีระ	1439	7035	252	1451	487	1553	263	1362	249	1254	272	1415
	16.98 %	83.02 %	14.80 %	85.20 %	20.77 %	79.23 %	16.18 %	83.82 %	16.34 %	63.66 %	16.1 %	83.9 %
1. หายใจลำบากหรือหอบหนื่อยเมื่อมีเรื่องไม่สบายใจ	163	900	24	189	42	284	28	176	33	156	36	175
	15.30 %	84.70 %	11.30 %	88.70 %	17.10 %	82.90 %	13.70 %	86.30 %	17.50 %	82.50 %	17.1 %	82.9 %
2. กินอาหาร กินอาหารได้น้อย หรือปฏิเสธอาหาร	235	826	53	161	67	179	34	169	36	152	46	165
	22.10 %	77.90 %	24.40 %	75.60 %	27.20 %	72.80 %	16.70 %	83.30 %	19.10 %	80.90 %	21.8 %	78.2 %
3. ตื่นๆ	319	735	70	143	69	173	61	140	52	136	67	143
	30.30 %	69.70 %	32.90 %	67.10 %	28.50 %	71.50 %	30.30 %	69.70 %	27.70 %	72.30 %	31.9 %	68.1 %
4. ปัสสาวะบ่อย หรือรดที่นอน	188	871	32	181	69	176	29	173	31	153	27	184
	17.80 %	82.20 %	15.00 %	85.00 %	28.20 %	71.80 %	14.20 %	85.80 %	16.70 %	83.30 %	12.8 %	87.2 %
5. ย่องกัดเล็บ หรือต้องดูด	177	883	26	187	62	183	32	171	28	160	29	182
	16.70 %	83.30 %	12.20 %	87.80 %	25.30 %	74.70 %	15.80 %	84.20 %	14.90 %	85.10 %	13.7 %	86.3 %
6. นอนหลับยาก หรือไม่ยอมนอนเวลากลางคืน	168	893	21	192	57	189	30	173	29	159	31	180
	15.80 %	84.20 %	9.90 %	90.10 %	23.20 %	76.80 %	14.80 %	85.20 %	15.40 %	84.60 %	14.7 %	85.3 %
7. มีอาการกระตุกซ้ำ ๆ ที่บริเวณสรีระ ทำท่าแปลก	56	1003	5	208	13	232	17	187	11	175	10	201
	5.30 %	94.70 %	2.30 %	97.70 %	5.30 %	94.70 %	8.30 %	91.70 %	5.90 %	94.10 %	4.7 %	95.3 %
8. บ่นเจ็บป่วยไม่สบาย แต่ตรวจไม่พบการเจ็บป่วยทางร่างกาย	135	924	22	190	28	217	32	171	25	161	26	185
	12.60 %	87.40 %	10.40 %	89.60 %	11.40 %	88.60 %	15.80 %	84.20 %	13.40 %	86.80 %	12.3 %	87.7 %
ด้านอัตนัยในทัศน์	1217	8328	181	1738	321	1890	257	1578	190	1493	268	1631
	12.68%	86.76 %	9.44 %	90.56 %	14.52 %	85.48 %	14.01 %	85.99 %	11.29 %	88.71 %	14.11 %	85.89 %
9. บ่นว่าจะเป็นโรค และกลัวความตาย	80	982	9	204	17	229	26	184	13	173	19	192
	7.50%	92.50 %	4.20 %	95.80 %	6.90 %	93.10 %	9.80 %	90.20 %	8.00 %	92.00 %	9.00 %	91.00 %
10. โทษตนเองและรู้สึกผิดว่าเป็นสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ เสมอ	77	984	10	203	17	229	17	187	14	173	19	192
	7.30%	92.70 %	4.70 %	95.30 %	6.90 %	93.10 %	8.30 %	91.70 %	7.50 %	92.50 %	9.00 %	91.00 %

พฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียน 6 – 12 ปี	รวมทั้งประเทศ		กรุงเทพมหานคร		ภาคกลาง		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคเหนือ		ภาคใต้	
	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %
11. บ่นว่าตนเองต่ำต้อย ไร้ค่า	114	945	25	188	20	224	29	175	11	176	29	182
	10.80 %	89.20 %	11.70 %	88.30 %	8.20 %	91.80 %	14.20 %	85.80 %	5.90 %	94.00 %	13.70 %	86.30 %
12. คิดว่าตนเป็นคนไม่ดี	95	966	10	203	17	229	24	180	12	175	32	179
	9.00 %	91.00 %	4.70 %	95.30 %	6.90 %	93.10 %	11.80 %	88.20 %	6.40 %	93.60 %	15.20 %	84.80 %
13. หลีกเลี่ยงสถานที่ปนคนแปลกหน้า เรียนไม่เก่ง	219	842	54	159	55	191	46	158	33	154	31	180
	20.60 %	79.40 %	25.40 %	74.60 %	22.40 %	77.60 %	22.50 %	77.50 %	6.60 %	82.40 %	14.70 %	85.30 %
14. คิดว่าตนเองซ่อนเร้น	144	937	17	196	40	206	32	172	22	165	33	178
	13.60 %	86.40 %	8.00 %	92.00 %	16.30 %	83.70 %	15.70 %	84.40 %	4.40 %	33.00 %	15.60 %	84.40 %
15. กลัวความสั่นเทคว ผิดหวัง	130	932	16	197	45	201	20	184	20	168	29	182
	12.20 %	87.80 %	7.50 %	92.50 %	18.30 %	81.70 %	9.80 %	90.20 %	10.60 %	89.40 %	13.70 %	86.30 %
16. คิดว่าตนเองไม่น่าสนใจ ไม่มีใครเล่นด้วย	129	929	12	201	40	205	25	178	25	161	27	184
	12.20 %	37.10 %	5.60 %	94.40 %	16.30 %	83.70 %	12.30 %	87.70 %	13.40 %	32.20 %	12.80 %	87.20 %
17. อายเมื่อต้องเข้าสังคม	229	831	28	185	70	176	44	160	38	148	49	162
	21.60 %	78.40 %	13.10 %	86.90 %	28.50 %	71.50 %	21.60 %	78.40 %	20.40 %	79.60 %	23.20 %	76.80 %
ด้านพฤติกรรมที่	1480	8077	213	1704	408	1806	347	1489	264	1423	248	1651
	15.48 %	84.51 %	11.11 %	88.89 %	18.43 %	81.57 %	18.9 %	81.1 %	15.61 %	84.39 %	13.06 %	86.94 %
18. ไม่ช่วยเหลือหรือรับผิดชอบงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ	271	794	37	176	78	168	70	134	51	137	35	176
	25.50 %	74.50 %	17.40 %	82.60 %	31.60 %	68.30 %	34.3 %	65.7 %	27.10 %	72.90 %	16.60 %	83.40 %
19. แสดงความโกรธหรือหงุดหงิดเมื่อให้ช่วยงานบ้าน	358	704	77	136	92	154	74	130	63	125	52	159
	33.70 %	66.30 %	36.20 %	63.80 %	37.40 %	62.60 %	36.3 %	63.7 %	33.50 %	66.50 %	24.60 %	75.40 %
20. มีพฤติกรรมถดถอย ย้อนกลับไปแสดงพฤติกรรมวัยเด็ก	112	950	7	206	30	216	38	166	21	167	16	195
	10.50 %	89.50 %	3.30 %	96.70 %	12.20 %	87.80 %	18.6 %	81.4 %	11.2 %	88.8 %	7.6 %	92.4 %
21. มีเพื่อนสนิทเป็นเพศตรงข้าม ทั้งที่คู่ในวัยเดียวกันเพศเดียวกัน	143	919	21	192	26	220	35	169	31	157	30	181
	13.50 %	86.50 %	9.90 %	90.10 %	10.60 %	89.40 %	17.2 %	82.8 %	16.5 %	83.5 %	14.2 %	85.8 %
22. ไม่สนใจเรียนขณะอยู่โรงเรียน	151	911	18	195	52	194	37	167	21	167	23	188
	14.20 %	85.80 %	8.50 %	91.50 %	21.10 %	78.90 %	18.1 %	81.9 %	11.2 %	88.8 %	10.9 %	89.1 %
23. มีผลการเรียนตกต่ำ	125	937	15	198	44	202	25	179	21	167	28	191
	11.80 %	37.50 %	7.00 %	93.00 %	17.90 %	82.10 %	12.3 %	87.7 %	11.2 %	88.8 %	9.5 %	90.5 %

พฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียน 6 – 12 ปี	รวมทั่วประเทศ		กรุงเทพมหานคร		ภาคกลาง		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคเหนือ		ภาคใต้	
	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %	ใช่ จำนวน %	ไม่ใช่ จำนวน %
24. หนีโรงเรียน	58	1003	6	287	3	245	14	190	13	174	22	189
	5.50 %	94.50 %	2.80 %	97.20 %	1.20 %	98.80 %	6.9 %	93.1 %	7.0 %	93.0 %	10.4 %	89.6 %
25. ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ หรือครู	100	962	13	280	28	218	24	180	16	172	19	192
	9.40 %	90.60 %	6.30 %	93.90 %	11.40 %	88.60 %	11.8 %	88.2 %	8.5 %	91.5 %	9.0 %	91.0 %
26. ไม่ทำการบ้าน	162	900	19	194	55	191	30	174	27	161	31	180
	15.30 %	84.70 %	8.90 %	91.10 %	22.40 %	77.60 %	14.7 %	85.3 %	14.4 %	85.6 %	14.7 %	85.3 %
<u>ด้านความสัมพันธ์ฉันพระเพื่อนร่วมชั้น</u>	1517	7865	353	1544	366	1836	325	1509	243	1447	230	1529
	16.17 %	83.83 %	18.61 %	81.39 %	16.62 %	83.38 %	17.72 %	82.28 %	14.38 %	85.62 %	13.08 %	86.42 %
27. บ่นว่าพ่อแม่ไม่มีเวลาเอาใจตน	232	829	68	145	34	211	54	150	45	145	33	178
	21.90 %	78.10 %	31.90 %	68.10 %	13.90 %	86.10 %	26.50 %	73.50 %	22.90 %	77.1 %0	15.60 %	84.40 %
28. บ่นว่าพ่อแม่หรือคนรอบข้างไม่รัก ไม่อยู่ด้วย	198	862	29	184	41	203	57	147	38	150	33	178
	18.70 %	81.30 %	13.60 %	86.40 %	16.80 %	83.20 %	27.90 %	72.10 %	20.20 %	79.80 %	15.60 %	84.40 %
29. แสดงความอิจฉาเมื่อพี่น้องหรือเพื่อนได้รับการดูแลพิเศษ	191	869	40	173	49	196	52	152	25	162	25	186
	18.00 %	82.00 %	18.80 %	81.20 %	20.00 %	80.00 %	25.50 %	74.50 %	13.40 %	86.60 %	11.80 %	88.20 %
30. มีพฤติกรรมไม่ยอมรวมกลุ่มเล่น หรือทำกิจกรรมกับพี่น้อง เพื่อน	194	866	36	177	53	191	47	157	28	160	30	181
	18.30 %	81.70 %	16.90 %	83.10 %	21.70 %	78.30 %	23.00 %	77.00 %	14.90 %	85.10 %	14.20 %	85.80 %
31. ไม่เป็นมิตร พูดจาก้าวร้าว หยาบคายต่อผู้อื่น	145	915	35	178	42	203	24	179	23	165	21	190
	13.70 %	86.30 %	16.40 %	83.60 %	17.10 %	82.90 %	11.80 %	88.20 %	12.20 %	87.80 %	10.00 %	90.00 %
32. ทำร้ายร่างกายผู้อื่นเมื่อไม่พอใจ	115	943	31	182	24	220	21	182	10	177	29	182
	10.90 %	89.10 %	14.60 %	85.40 %	9.80 %	90.20 %	10.30 %	89.70 %	5.30 %	94.70 %	13.70 %	86.30 %
33. ทะเลาะเถียงหรือขอสิ่งต่างๆ พ่อแม่บ่อยขึ้น	266	795	89	124	68	177	34	170	48	148	35	176
	25.10 %	74.90 %	41.80 %	58.20 %	27.80 %	72.20 %	16.70 %	83.30 %	21.30 %	78.70 %	16.60 %	83.40 %
34. มีพฤติกรรมขอบหลีกการเข้าหาผู้อื่น	111	870	12	191	38	207	22	182	23	165	16	125
	11.30 %	88.70 %	5.90 %	94.10 %	15.50 %	84.50 %	10.80 %	89.20 %	12.20 %	87.80 %	11.30 %	88.70 %
35. บ่นว่ารู้สึกเหมือนอยู่ตัวคนเดียว	65	9316	13	190	17	228	14	190	13	175	8	133
	6.60 %	93.40 %	6.40 %	93.60 %	6.90 %	93.10 %	6.90 %	93.10 %	6.90 %	93.10 %	5.70 %	94.30 %

1. ผลกระทบด้านสุขภาพของบุตร

ในการศึกษาอาการผิดปกติของบุตรคนแรก ในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา พบว่าเด็กจะมีปัญหาเจ็บป่วย 3-4 ครั้ง / 6 เดือน โดยปัญหาที่พบบ่อยที่สุด คือ ไข้หวัดร้อยละ 30.14 รองลงมา ได้แก่ ท้องเสีย ปวดหัว และปวดท้อง ร้อยละ 15.81 12.51 และ 12.47 ตามลำดับ ปัญหาอื่น ๆ ที่พบรองลงมา ได้แก่ หูอักเสบ ฟันผุ และอุบัติเหตุ ร้อยละ 9.81 9.81 และ 8.42 ตามลำดับ โดยเด็กในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดมีปัญหาความเจ็บป่วย และอัตราการเกิดความเจ็บป่วยใกล้เคียงกัน พบว่าเด็กในภาคกลางมีอัตราการเจ็บป่วยสูงสุดคือ 5.09 ครั้งภายใน 6 เดือน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าต่ำสุด ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.18 และ 4.19

ตารางที่ 4.18 : อาการผิดปกติของบุตรคนแรกในช่วง 6 เดือน โดยรวมทั้งประเทศ และจำแนกรายภาคต่าง ๆ

การเจ็บป่วย อาการผิดปกติในช่วง 6 เดือน	จำนวนครั้งที่ป่วย	ค่าเฉลี่ย	ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
โดยรวมทั้งประเทศ	4,781	4.16	10-46	4.08
กรุงเทพฯ	805	4.31	1-26	3.88
ภาคกลาง	1,156	5.09	1-40	5.23
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	839	3.25	1-23	3.34
ภาคเหนือ	878	3.74	1-21	3.11
ภาคใต้	855	4.31	1-26	4.14

ตารางที่ 4.19 : จำนวนครั้งของความเจ็บป่วยในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมาของบุตรคนที่ 1 2 และ 3 โดยรวมทั้งประเทศ

ปัญหาสุขภาพของบุตร	บุตรคนที่ 1		บุตรคนที่ 2		บุตรคนที่ 3	
	จำนวนครั้ง %	ค่าเฉลี่ย	จำนวนครั้ง %	ค่าเฉลี่ย	จำนวนครั้ง %	ค่าเฉลี่ย
โดยรวมทั้งประเทศ	4,781 100 %	4.16	2,231 100 %	3.88	745 100 %	4.08
- ไข้หวัด	1,441 30.14%	2.14	724 32.45 %	2.25	212 28.46%	2.01
- ท้องเสีย	756 15.81 %	1.53	306 13.72 %	1.58	90 12.08 %	1.66
- หูอักเสบ	469 9.81 %	1.31	66 2.96 %	1.42	22 2.95 %	1.23
- ฟันผุ	469 9.81 %	1.42	267 11.96 %	1.53	85 11.41 %	1.32
- อุบัติเหตุ	404 8.45 %	1.51	185 8.29 %	1.45	49 6.58 %	1.37
- ปวดหัว	596 12.51 %	1.99	305 13.67 %	1.95	99 13.29 %	2.1
- ปวดท้อง	598 12.47 %	1.91	309 13.85 %	1.9	96 12.89 %	1.88
- โลหิตจาง	52 1.09 %	1.67	30 1.34 %	1	7 0.94 %	2.14
- ผื่น	87 1.82 %	2.14	25 1.12 %	1.84	3 0.40 %	1.86
- คุ่มหนอง	46 0.96 %	1.5	14 0.63 %	1.64	82 11.01 %	1.72

3. ผลกระทบต่อการเรียนของบุตร ในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา

พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงผลการเรียนของบุตร ในด้านที่เลวลงในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา (ตามการรับรู้ของครอบครัว) จำนวนเล็กน้อยเพียงร้อยละ 5.7 ในขณะเดียวกันพบว่ามีการเรียนดีขึ้น สนใจเรียนมากขึ้นถึงร้อยละ 31.31 และ 31.88 ตามลำดับ ที่เหลือกล่าวว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงผลการเรียน ซึ่งคล้ายคลึงกันในภูมิภาคต่างๆ โดยมีข้อสังเกตว่าบุตรคนที่ 3 จะมีผลการเรียนเลวลงชัดเจนกว่ากลุ่มบุตรคนที่ 1 และ 2 โดยที่บุตรคนที่ 1 และ 2 มีผลการเรียนเลวลงเพียงร้อยละ 5.70 และ 5.48 ตามลำดับ ในขณะที่บุตรคนที่ 3 มีผลการเรียนเลวลงถึงร้อยละ 10.60 โดยเฉพาะพฤติกรรมความสนใจเรียนของบุตรคนที่ 3 เลวลงมากกว่าบุตรคนที่ 1 และ 2 ประมาณ 5 เท่าตัว ในขณะที่โดยรวมบุตรมีความสนใจเรียนดีขึ้นร้อยละ 32 ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 : การเปลี่ยนแปลงผลการเรียนของบุตรในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา โดยรวมและจำแนกตามภาคต่าง ๆ

ผลกระทบ	บุตรคนที่ 1						บุตรคนที่ 2						บุตรคนที่ 3					
	ดีขึ้น %	ไม่เปลี่ยน %	เลวลง %	ค่าเฉลี่ยค่ามัธยฐาน	ค่าเบี่ยงเบน	ค่าสูงสุดค่าต่ำสุด	ดีขึ้น %	ไม่เปลี่ยน %	เลวลง %	ค่าเฉลี่ยค่ามัธยฐาน	ค่าเบี่ยงเบน	ค่าสูงสุดค่าต่ำสุด	ดีขึ้น %	ไม่เปลี่ยน %	เลวลง %	ค่าเฉลี่ยค่ามัธยฐาน	ค่าเบี่ยงเบน	ค่าสูงสุดค่าต่ำสุด
1. การเปลี่ยนแปลงผลการเรียน																		
- รวมทั่งประเทศ	516	1038	94	1.26	0.55	2	298	755	61	1.21	0.53	2	91	256	41	1.13	0.57	2
	31.31	62.98	5.70	1		0	26.75	67.77	5.48	1		0	23.50	66.00	10.60	1		0
- กรุงเทพมหานคร	126	143	17	1.38	0.6	2	65	113	10	1.29	0.56	2	15	35	7	1.14	0.61	2
	44.06	50.00	5.94	1		0	34.57	60.11	5.32	1		0	26.32	61.40	12.29	1		0
- ภาคกลาง	106	216	22	1.24	0.56	2	54	155	15	1.17	0.53	2	13	62	12	1.01	0.54	2
	30.80	62.80	6.40	1		0	24.10	69.20	6.70	1		0	14.90	71.30	13.80	1		0
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	107	294	32	1.17	0.54	2	38	130	18	1.11	0.54	2	3	28	12	0.79	0.56	2
	24.70	67.90	7.40	1		0	20.40	69.90	9.70	1		0	6.98	65.12	27.91	1		0
- ภาคเหนือ	114	207	12	1.31	0.53	2	74	153	5	1.3	0.5	2	34	29	3	1.47	0.59	2
	34.20	62.20	3.60	1		0	31.90	65.90	2.20	1		0	51.50	43.90	4.50	2		0
- ภาคใต้	63	178	11	1.21	0.5	2	67	204	13	1.19	0.5	2	26	102	7	1.14	0.48	2
	25.00	70.60	4.40	1		0	23.60	71.80	4.60	1		0	19.30	75.60	5.20	1		0

ผลกระทบ	บุตรคนที่ 1						บุตรคนที่ 2						บุตรคนที่ 3					
	ดีขึ้น %	ไม่เปลี่ยน %	เสื่อง %	ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน	ค่าเบี่ยงเบน	ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด	ดีขึ้น %	ไม่เปลี่ยน %	เสื่อง %	ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน	ค่าเบี่ยงเบน	ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด	ดีขึ้น %	ไม่เปลี่ยน %	เสื่อง %	ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน	ค่าเบี่ยงเบน	ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด
2. พฤติกรรมการสนใจเรียนของบุตร																		
- รวมทั้งประเทศ	527	1044	82	1.27	0.54	2	490	625	70	1.35	0.59	2	227	168	166	1.11	0.83	2
	31.88	63.16	4.96	1		0	41.35	52.74	5.91	1		0	40.46	29.95	29.59	1		0
- กรุงเทพมหานคร	122	156	12	1.38	0.57	2	91	103	13	1.38	0.6	2	92	22	32	1.07	0.88	2
	42.07	53.79	4.14	1		0	43.96	49.76	6.28	1		0	41.30	23.91	34.78	1		0
- ภาคกลาง	102	218	23	1.23	0.56	2	58	158	9	1.22	0.5	2	17	61	10	1.08	0.55	2
	29.74	63.56	6.71	1		0	25.78	70.22	4.00	1		0	19.32	69.32	11.36	1		0
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	103	303	29	1.17	0.53	2	43	127	14	1.16	0.54	2	3	29	12	0.8	0.55	2
	23.70	69.70	6.70	1		0	23.40	69.00	7.60	1		0	6.80	65.90	27.30	1		0
- ภาคเหนือ	122	202	8	1.34	0.52	2	106	124	9	1.41	0.56	2	32	29	38	0.94	0.84	2
	36.70	60.80	2.40	1		0	44.40	51.90	3.80	1		0	32.32	29.29	38.38	1		0
- ภาคใต้	78	165	10	1.27	0.52	2	192	113	25	1.51	0.64	2	137	27	74	1.27	0.91	2
	30.80	65.20	4.00	1		0	58.20	34.20	7.60	2		0	57.60	11.30	31.10	2		0

ผลการสำรวจเส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลองผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อเด็ก เยาวชน และ ครอบครัว ด้วยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation) จากตารางที่ 4.20 พบว่าการประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัว และแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของครอบครัวในระดับปานกลางในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ คือ $r = 0.41$ $p < 0.001$ และ $r = 0.41$ $p < 0.001$ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตัวแปรอื่น ๆ พบว่ามีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ระดับต่ำจนถึงปานกลาง

การวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

เมื่อแยกพิจารณาแบบจำลองผลเชิงเหตุผลของกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อครอบครัว พบว่าปัญหาการปรับตัวของครอบครัวในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ (Y1) โดยรวมได้รับอิทธิพลสูงสุดจากปัจจัยการประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัวที่เกิดขึ้นเนื่องจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ (X5) = 0.2747 และแหล่งความเครียดของครอบครัว (X1) =0.01601 ตามลำดับ ซึ่งอิทธิพลของแหล่งความเครียดของครอบครัวมีอิทธิพลโดยอ้อมผ่านการประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัว (X5) ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปัญหาการปรับตัวของครอบครัวในลำดับรองลงมา คือ อิทธิพลจากความเข้มแข็งของครอบครัว (X2) = -0.1247 และสุดท้ายได้แก่อิทธิพลของแรงสนับสนุนทางสังคมที่ครอบครัวได้รับ(X4) = -0.0836 ที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว และโดยอ้อมผ่านการประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัว (X5) ดังแสดงในภาพที่ 4.1 และตารางที่ 4.21

ตัวแปร	X1	X2	X3	X4	X5	X6	Y1	Y2	Y3	Y4
แหล่งความแตรียด	1.0000									
ของครอบครัว	(2501)									
(X1)	P=.000									
ความขัดแย้งของ	0.2570	1.0000								
ครอบครัว	(2492)	(2493)								
(X2)	P=.000	P=.000								
แหล่งประโยชน์	-.0457	-.1434	1.000							
จากอุปกรณ์และเพื่อน	(2501)	(2493)	(2502)							
(X3)	P=.022	P=.000	P=.000							
แรงสนับสนุนทาง	0.3519	0.4129	-.3252	1.000						
สังคม	(2501)	(2493)	(2502)	(2502)						
(X4)	P=.000	P=.000	P=.000	P=.000						
การประเมินสถานการณ์	.5703	.1945	-.0092	.1601	1.000					
ความแตรียดของครอบครัว	(2501)	(2493)	(2502)	(2502)	(2502)					
(X5)	P=.000	P=.000	P=.646	P=.000	P=.000					
ความร่วมใจในการแก้ปัญ	-.1120	.0188	.0809	.0304	-.1490	1.000				
หาของครอบครัว	(2498)	(2490)	(2499)	(2499)	(2499)	(2499)				
(X6)	P=.000	P=.348	P=.000	P=.129	P=.000	P=.000				
ระดับการปรับตัวของ	.1188	-.0486	.0741	-.0744	.2615	-.0685	1.000			
ครอบครัว	(2499)	(2491)	(2500)	(2500)	(2500)	(2497)	(2500)			
(Y1)	P=.000	P=.015	P=.000	P=.000	P=.000	P=.000	P=.000			
พฤติกรรมการปรับตัวของ	.2900	.2830	-.0962	.1825	.2444	-.1117	.0045	1.0000		
เด็กวัยเรียน	(954)	(952)	(954)	(954)	(954)	(953)	(954)	(954)		
(Y2)	P=.000	P=.000	P=.003	P=.000	P=.000	P=.001	P=.890	P=.000		
จำนวนครั้งที่เจ็บป่วย	0.0686	-.0230	0.1200	-.0600	0.1466	0.0132	0.1650	0.1889	1.000	
ของบุตร	(2498)	(2490)	(2499)	(2499)	(2499)	(2496)	(2497)	(954)	(2499)	
(Y3)	P=.001	P=.252	P=.000	P=.003	P=.000	P=.510	P=.000	P=.000	P=.000	
พฤติกรรมการเรียน	-.2745	-.2185	0.0442	-.2566	-.0538	-.0274	0.0531	-.1774	0.1741	1.0000
ของบุตร	(215)	(212)	(215)	(215)	(215)	(215)	(215)	(121)	(215)	(215)
(Y4)	P=.000	P=.001	P=.519	P=.000	P=.432	P=.689	P=.438	P=.052	P=.011	P=.000

ตารางที่ 4.21 : ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรในรูปแบบจำลอง

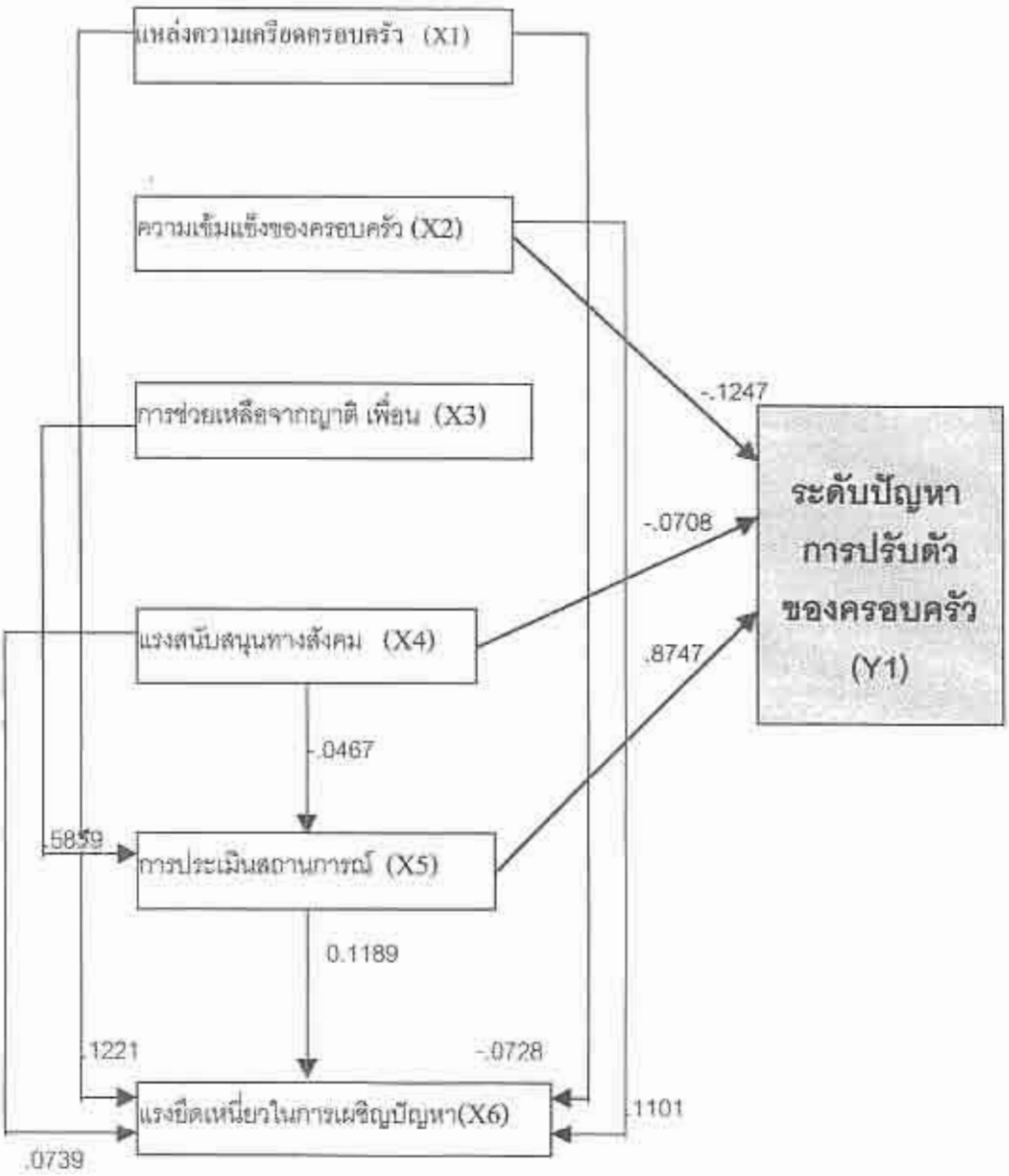

ภาพที่ 4.1 : แบบจำลองเชิงสาเหตุของผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ต่อระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว

แสดงว่าในสถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจของครอบครัว หากครอบครัวประเมินสถานการณ์ของครอบครัวว่ามีปัญหาในระดับสูง จะส่งผลให้มีปัญหาการปรับตัวเนื่องจากความเครียดในระดับรุนแรงขึ้น และพบว่าหากครอบครัวมีสาเหตุมากหรือมีแหล่งความเครียดของครอบครัวในระดับสูงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การประเมินสถานการณ์ของครอบครัวมีระดับที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตามหากครอบครัวมีแหล่งประโยชน์สูง ได้แก่ มีความเข้มแข็งของครอบครัวสูง จะมีผลทำให้มีการลดลงของปัญหาการปรับตัวของครอบครัว และหากได้รับการช่วยเหลือดีจากสังคมภายนอกด้วย ก็ยิ่งส่งผลให้ปัญหาการปรับตัวของครอบครัวลดลงไป ผลตามมาคือช่วยให้การประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัวลดลง ซึ่งยิ่งช่วยเสริมให้ระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัวลดลงได้อีก ผลการวิเคราะห์สนับสนุนสมมติฐานที่1 และ 2 ยกเว้นตัวแปรการช่วยเหลือญาติ และเพื่อนพบว่าไม่มีผลโดยทางลบต่อระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว

ในการวิเคราะห์ปัจจัยเฉพาะในแบบจำลองเชิงเหตุผล ผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อเด็กและเยาวชน พบว่า พฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียน (Y2) โดยรวมได้รับอิทธิพลสูงสุดจาก แหล่งความเครียดของครอบครัว (X1) = 0.2744 เป็นอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านการประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัว (X5) และแรงยึดเหนี่ยวในการเผชิญปัญหาของครอบครัว (X6) รองลงมาคือ อิทธิพลจากความเข้มแข็งของครอบครัว (X2) = 0.1591 การประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัว (X5) = 0.0636 แหล่งประโยชน์จากญาติและเพื่อน (X3) = 0.0078 และแรงสนับสนุนทางสังคม (X4) = 0.0047 ตามลำดับ โดยอิทธิพลจากความเข้มแข็งของครอบครัว (X2) และการประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัว (X5) เป็นอิทธิพลโดยตรง ส่วนแหล่งประโยชน์จากญาติและเพื่อน (X3) เป็นอิทธิพลโดยผ่านการประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัว (X5) และ แรงสนับสนุนทางสังคม (X4) เป็นอิทธิพลโดยอ้อมที่มีผลต่อพฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียน ดังแสดงในภาพที่ 4.2 และตารางที่ 4.21

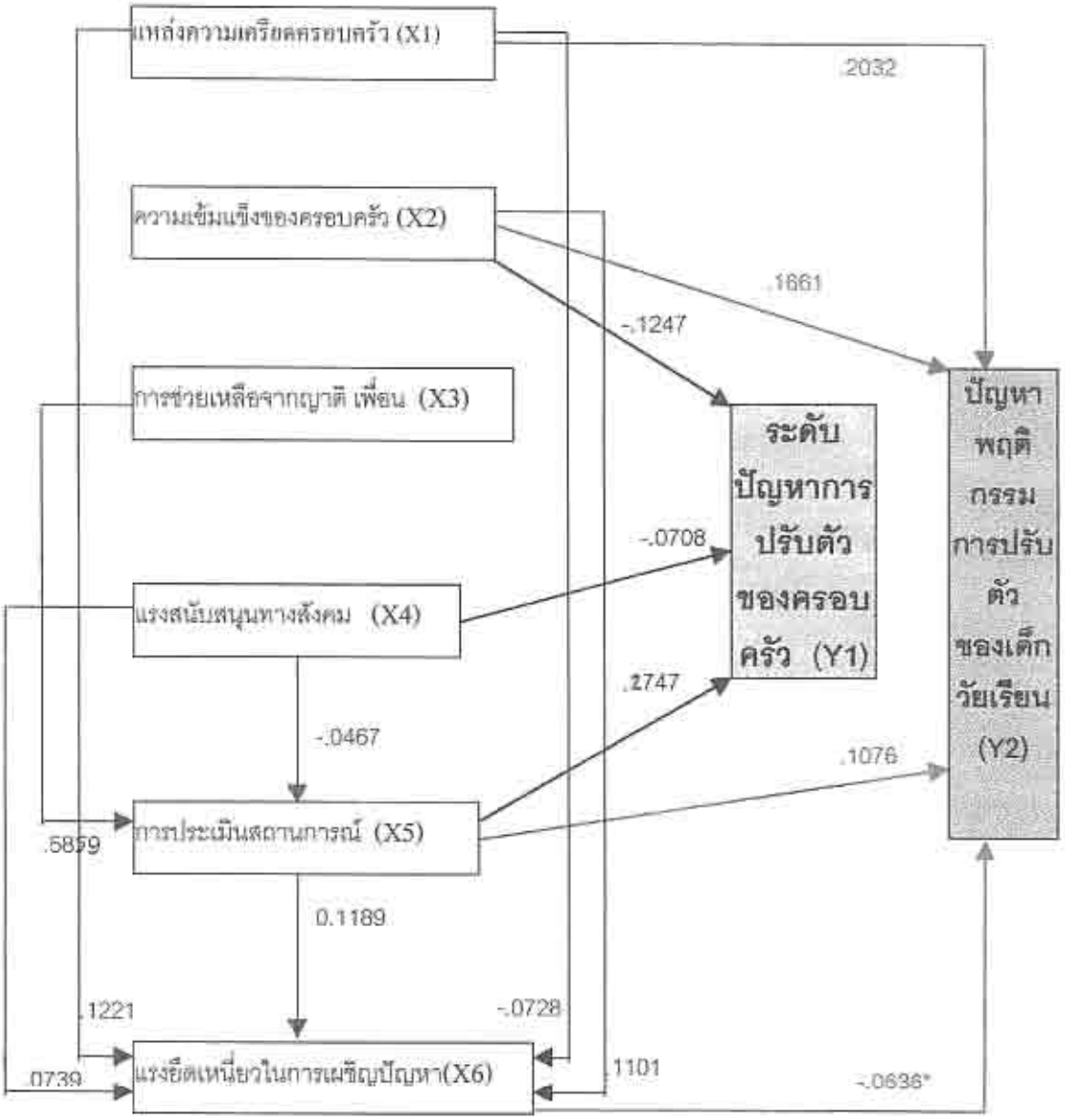

ภาพที่ 4.2 : แบบจำลองเชิงสาเหตุของผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ต่อปัญหาพฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียน

แสดงว่าในสถานการณ์วิกฤตการณ์ของครอบครัวแหล่งความเครียดของครอบครัวในระดับสูงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เด็กวัยเรียนมีปัญหาพฤติกรรมการปรับตัวเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นแหล่งความเครียดสูงยังมีผลทำให้การประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัวมีระดับที่สูงขึ้น และมีผลทำให้แรงยึดเหนี่ยวของครอบครัวในการเผชิญปัญหาลดลง ซึ่งส่งผลให้พฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียนแย่ยิ่งขึ้น แต่หากครอบครัวได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากเพื่อนและญาติ และแรงสนับสนุนจากสังคมภายนอกเพิ่มขึ้น จะมีผลให้แรงยึดเหนี่ยวของครอบครัวในการเผชิญปัญหามีระดับที่สูงขึ้น ซึ่งจะช่วยให้พฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียนดีขึ้น นอกจากนั้นยังพบว่าแรงสนับสนุนจากสังคมภายนอกช่วยทำให้การประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัวมีระดับที่ลดลง ซึ่งยิ่งช่วยทำให้พฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียนดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการศึกษาครั้งนี้พบว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวในระดับสูงมีผลทำให้พฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียนแย่ลง ซึ่งไม่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยสรุปการวิจัยในส่วนนี้มีทั้งสนับสนุนและขัดแย้งกรอบแนวคิดการวิจัย

สำหรับจำนวนครั้งของการเจ็บป่วยของบุตร (Y3) โดยรวมได้รับอิทธิพลสูงสุดจากการประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัว (X5) = 0.1489 ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว (Y1) รองลงมาคือ อิทธิพลโดยตรงของระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว (Y1) = 0.1200 และการช่วยเหลือจากญาติและเพื่อน (X3) = 0.1036 ตามลำดับ นอกจากนั้นปัจจัยแหล่งความเครียดของครอบครัวยังมีอิทธิพลต่อจำนวนครั้งของความเจ็บป่วยของบุตรโดยอ้อมผ่านตัวแปรการประเมินสถานการณ์ของครอบครัว (X5) = 0.0673 นอกจากนั้นพบว่าปัจจัยความเข้มแข็งของครอบครัวมีอิทธิพลต่อจำนวนครั้งของการเจ็บป่วยของบุตรโดยตรง และโดยอ้อมผ่านระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว (Y1) และสุดท้ายปัจจัยแรงสนับสนุนทางสังคม (X4) = -0.0085 มีอิทธิพลโดยอ้อมผ่านการประเมินสถานการณ์ของครอบครัว (X5) และระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว (Y1) ดังแสดงในตารางที่ 4.21 และภาพที่ 4.3

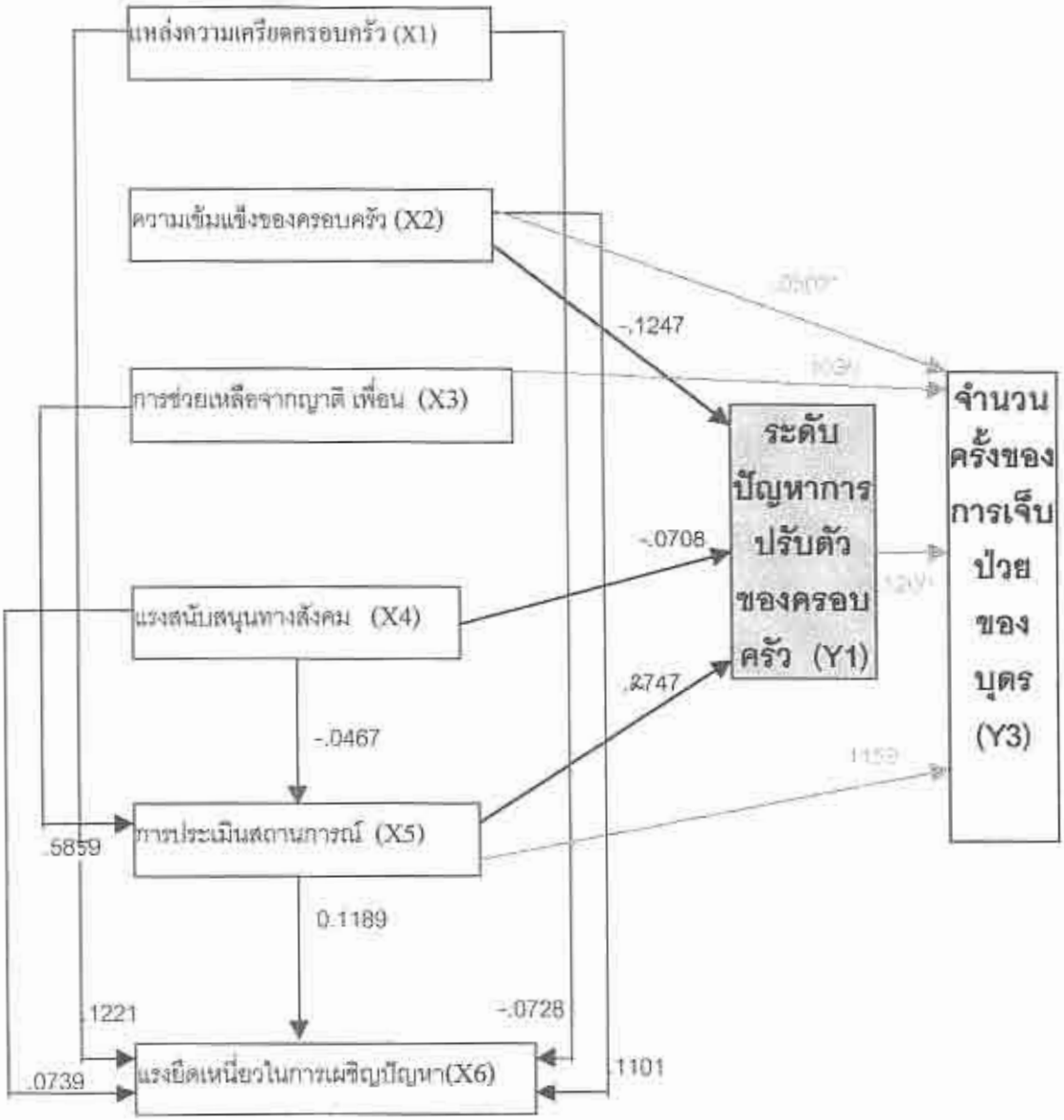

ภาพที่ 4.3 : แบบจำลองเชิงสาเหตุของผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ต่อจำนวนครั้งการเจ็บป่วยของบุตร

ผลการวิจัยแสดงว่าในสถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจของครอบครัว เมื่อครอบครัวมีแหล่งความเครียดในระดับสูง มีผลทำให้ครอบครัวประเมินสถานการ์ความเครียดของครอบครัวในระดับสูงด้วยและมีผลทำให้ครอบครัวมีปัญหาในการปรับตัวในระดับสูงขึ้นตามมา หากครอบครัวประเมินว่าตนเองมีความเครียดในระดับสูง และมีปัญหาการปรับตัวในครอบครัวสูงร่วมด้วยย่อมมีผลทำให้จำนวนครั้งของการเจ็บป่วยของบุตรมากขึ้น (ทั้งนี้อาจเนื่องจากครอบครัวละเลยการดูแลบุตรจนป่วยเนื่องจากไม่มีเวลาหรือเงินที่จะจ่ายค่าดูแลสุขภาพบุตร)

ในทางตรงกันข้ามครอบครัวที่มีความเข้มแข็งของครอบครัวในระดับสูงมีผลต่อการเจ็บป่วยของบุตรลดลง นอกจากนั้นความเข้มแข็งของครอบครัวยังช่วยทำให้ปัญหาการปรับตัวของครอบครัวมีระดับที่ลดลง ในที่สุดส่งผลให้การเจ็บป่วยของบุตรลดลง (ทั้งนี้อาจเนื่องจากครอบครัวมีเวลาดูแลเอาใจใส่บุตรมากขึ้น) จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าแรงสนับสนุนทางสังคมที่ครอบครัวได้รับเพิ่มขึ้น ช่วยให้ครอบครัวประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัวลดลง และปัญหาการปรับตัวของครอบครัวมีระดับที่ลดลง ในที่สุดส่งผลให้การเจ็บป่วยของบุตรมีจำนวนลดลงตามมา อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือจากญาติและเพื่อนที่ครอบครัวได้รับเพิ่มขึ้นมากลับมีอิทธิพลทางลบต่อสุขภาพเด็ก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัย โดยสรุปการศึกษาในส่วนนี้มีทั้งสนับสนุนและขัดแย้งกับกรอบแนวคิดการวิจัย

นอกจากนั้นพบว่าพฤติกรรมการเรียนของเด็ก (Y4) ได้รับอิทธิพลตรงจากปัจจัยแหล่งความเครียดของครอบครัว (X1) และแรงสนับสนุนทางสังคม (X4) ในระดับเท่ากันคือ 0.191 คะแนนการเรียนสูงแสดงว่าผลการเรียนแย่ลง คะแนนต่ำแสดงว่าผลการเรียนดีขึ้น ดังตารางที่ 4.21 และภาพที่ 4.4 แสดงว่าในสถานการณ์ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของครอบครัว หากครอบครัวมีแหล่งความเครียดในระดับสูงมีผลทำให้พฤติกรรมการเรียนของเด็กแย่ลง แต่ในขณะเดียวกันกลับพบว่าครอบครัวที่มีแรงสนับสนุนทางสังคมดี มีผลให้ผลการเรียนบุตรไม่ดี จึงสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ของปัจจัยบางตัวไม่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย

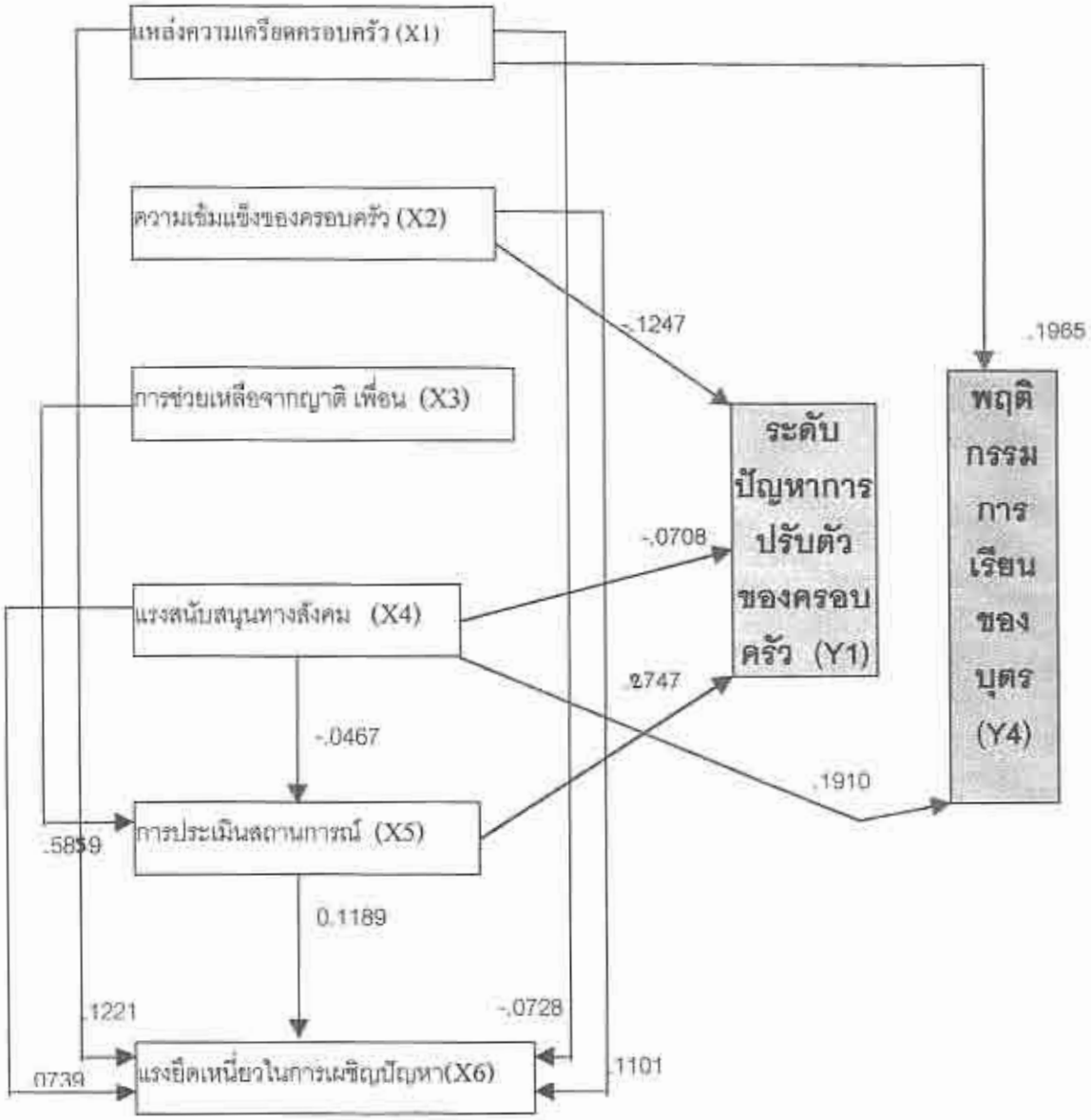

ภาพที่ 4.4 : แบบจำลองเชิงสาเหตุของผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ต่อพฤติกรรมการเรียนของบุตร

แสดงแบบจำลองเชิงเหตุผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อบุตร (Full Model) ดังแสดงในภาพที่ 4.5 ซึ่งจากการวิเคราะห์เชิงเหตุผลของผลกระทบต่อบุตร พบว่าปัญหาด้านสุขภาพด้านเดียวที่ได้รับผลกระทบโดยตรงทางบวกจากระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว ส่วนผลกระทบด้านพฤติกรรมการปรับตัวและการเรียนของบุตรไม่ได้รับผลกระทบโดยทางบวกจากระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว สมมติฐานที่ 3 จึงได้รับการสนับสนุนเป็นบางส่วน

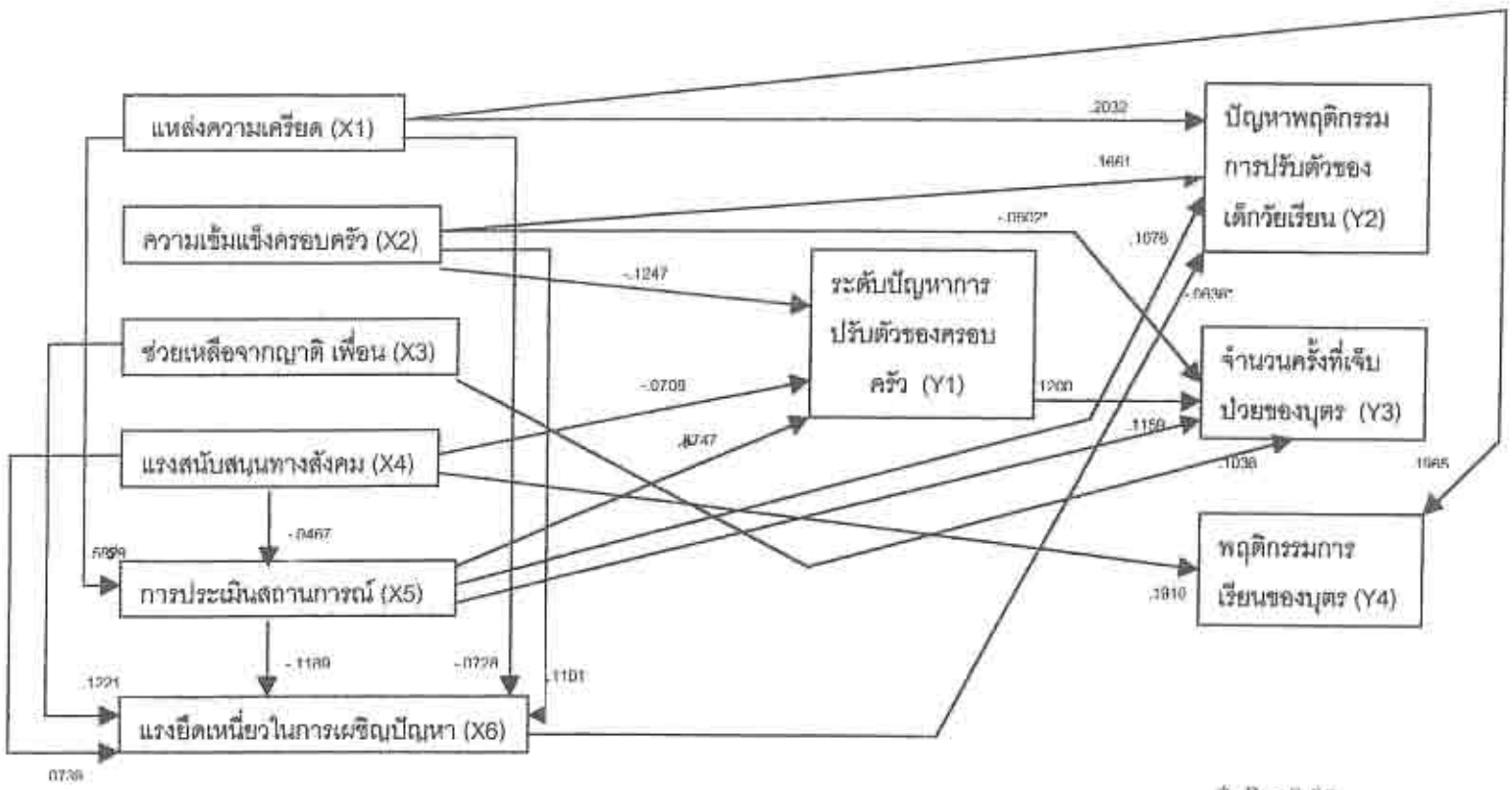

ภาพที่ 4.5 : แบบจำลองเชิงสาเหตุของผลกระทบของภาวะวิกฤติเศรษฐกิจต่อบุตร (Full Model)

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

หลังการเก็บข้อมูล ผู้ช่วยวิจัยทำการถอดเทปการสัมภาษณ์ทั้ง 30 ครอบครัว และนำเอกสารมาวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลจากการถอดเทปจะถูกนำจัดระบบ เพื่อให้สามารถอธิบายกระบวนการปรับตัวของครอบครัวและผลกระทบต่อบุตรได้ รวมทั้งความต้องการช่วยเหลือจากองค์กรต่างๆ

ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสัมภาษณ์ เป็นเพศชาย 9 ราย และเพศหญิง 21 ราย รวมทั้งสิ้น 30 ครอบครัว แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ในแต่ละภูมิภาค และ จังหวัดต่างๆดังนี้

1. ภาคกลาง	ได้แก่	จังหวัด นครปฐม	จำนวน 1 ครอบครัว
		จังหวัด ชัยนาท	จำนวน 2 ครอบครัว
		จังหวัด สุพรรณบุรี	จำนวน 1 ครอบครัว
2. ภาคเหนือ	ได้แก่	จังหวัด น่าน	จำนวน 2 ครอบครัว
		จังหวัด แพร่	จำนวน 1 ครอบครัว
3. ภาคใต้	ได้แก่	จังหวัด ปัตตานี	จำนวน 2 ครอบครัว
		จังหวัด หาดใหญ่	จำนวน 2 ครอบครัว
		จังหวัด เพชรบุรี	จำนวน 1 ครอบครัว
		จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์	จำนวน 2 ครอบครัว
4. ภาคตะวันตก	ได้แก่	จังหวัด ระยอง	จำนวน 3 ครอบครัว
		จังหวัด ชลบุรี	จำนวน 3 ครอบครัว
5. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ได้แก่	จังหวัด อุบลราชธานี	จำนวน 2 ครอบครัว
		จังหวัด ขอนแก่น	จำนวน 3 ครอบครัว
5. กรุงเทพมหานคร			จำนวน 5 ครอบครัว

อายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง อายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ 35.5 ปี

*ระดับการศึกษาและเพศ*ของกลุ่มตัวอย่างและคู่สมรส เมื่อแยกตามเพศแล้วมีรายละเอียดดังนี้

เพศชาย มีระดับการศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนต้น 5 ราย ประถมศึกษาตอนปลาย 6 ราย มัธยมศึกษาตอนต้น 1 ราย มัธยมศึกษาตอนปลาย 5 ราย อนุปริญญา 8 ราย และปริญญาตรีหรือสูงกว่า 5 ราย

เพศหญิง มีระดับการศึกษาในชั้นประถมศึกษาตอนต้น 8 ราย ประถมศึกษาตอนปลาย 2 ราย มัธยมศึกษาตอนต้น 7 ราย มัธยมศึกษาตอนปลาย 4 ราย อนุปริญญา 5 ราย และปริญญาตรีหรือสูงกว่า 4 ราย

การประกอบอาชีพและเพศ ของกลุ่มตัวอย่างและคู่สมรส เมื่อแยกตามเพศตามลักษณะการประกอบอาชีพแล้ว มีรายละเอียดดังนี้

เพศชาย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม 2 ราย ค้าขาย 2 ราย รับราชการ 4 ราย ทำงานบริษัทเอกชน 5 ราย และตกงานหรือให้ออกจากงาน 14 ราย รับจ้าง 3 ราย

เพศหญิง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม 2 ราย ค้าขาย 8 ราย ทำงานบริษัทเอกชนหรือรับจ้าง 10 ราย และตกงาน 10 ราย

ที่อยู่อาศัย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จำนวน 15 ราย อาศัยอยู่บ้านเช่าหรือบ้านญาติ ขณะที่ 11 ราย มีที่อยู่อาศัยของตนเอง และอีก 4 ราย กำลังรับภาระผ่อนบ้าน โดยผู้ที่อาศัยอยู่บ้านเช่าจะเสียค่าเช่าอยู่ที่ระหว่าง 700 - 2,500 บาท และผู้ที่ผ่อนบ้านจะมีค่าใช้จ่ายในการผ่อนบ้านอยู่ที่ระหว่าง 5,000 - 17,000 บาท

สถานภาพจากเศรษฐกิจ พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ (16 ราย) มีรายได้อยู่ระหว่าง 5,000 - 10,000 บาท/เดือน 10ราย มีรายได้อยู่ที่ระหว่าง 10,001 - 15,000 บาท/เดือน อีก 4 ราย มีรายได้มากกว่า 15,000 บาท/เดือนขึ้นไป และในครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวตกงาน จะระบุว่ารายได้ของครอบครัวไม่พอใช้และกำลังก่อหนี้สิน ขณะที่ครอบครัวที่มีคู่สมรสซึ่งไม่ใช้หัวหน้าครอบครัวตกงานจะระบุว่ารายได้ของครอบครัวไม่พอใช้

ภาระหนี้สิน พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่มีหนี้สินถึง 22 ราย โดย 12 ราย มีหนี้สินอยู่ระหว่าง 5,000 - 50,000 บาท 4 รายมีหนี้สินอยู่ระหว่าง 50,000 - 100,000 บาท 5 ราย มีหนี้สินอยู่ระหว่าง 100,000 - 500,000 บาท และ 1 รายมีหนี้สินมากกว่า 1 ล้านบาท

ลักษณะครอบครัว เป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ซึ่งมีสมาชิกครอบครัวไม่เกิน 5 คน มีจำนวน 18 ราย ขณะที่อีก 4 ราย เป็นครอบครัวขยาย ซึ่งมีญาติพี่น้องเข้ามาขออาศัยอยู่ด้วย โดยมีสมาชิกในครอบครัวไม่เกิน 8 คน

สถานภาพสมรส พบว่า 24 รายมีสถานภาพสมรสคู่และอยู่ด้วยกัน 2 รายมีสถานภาพสมรสคู่แต่มีหน้าที่การงานที่ทำให้ต้องแยกกันอยู่ โดยมีการพบปะกันในวันหยุดนักขัตฤกษ์และวันหยุด อีก 4 รายหย่าขาดจากกัน

ปัญหาเศรษฐกิจและระดับความรุนแรงของปัญหา : ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกราย ระบุว่า เงินเป็นปัจจัยหลักในการจับจ่ายใช้สอยและการดำรงชีวิตในปัจจุบัน โดยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 30 ราย กำลังประสบกับปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากภาระค่าครองชีพที่ถีบตัวสูงขึ้น การมีภาระหนี้สินเดิม ตลอดจนการตกงานของคนในครอบครัว ทำให้ทุกรายมีความรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในชีวิต รวมทั้งอนาคตของทุกคนในครอบครัว อย่างไรก็ตามพบว่า ระดับความรุนแรงของปัญหาจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับภาวะการจ้างงานโดย

กลุ่มตัวอย่าง 14 ราย ที่มีหัวหน้าครอบครัวตกงานหรือกำลังถูกเลิกจ้าง ระบุว่าปัญหาเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อครอบครัวมากที่สุด เนื่องจากรายได้เหล่านี้ เป็นรายได้หลักในการดำรงชีวิตของทุกคนในครอบครัว รวมทั้งชำระหนี้สินเดิม

กลุ่มตัวอย่าง 8 ราย มีบุคคลในครอบครัว ยกเว้นหัวหน้าครอบครัวถูกเลิกจ้าง ระบุว่าปัญหาเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อครอบครัวมาก เนื่องจากรายได้เหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการชำระหนี้สินเดิมของครอบครัว อาทิ ค่าผ่อนบ้าน ค่าเช่าบ้าน ค่าผ่อนรถ ค่าเรียนพิเศษของบุตร

กลุ่มตัวอย่าง 8 ราย ที่มีการลดเงินเดือนของบุคคลในครอบครัว (4 ราย) และที่มีงานพิเศษ ซึ่งเป็นรายได้รองถูกยกเลิก (4 ราย) ระบุว่าปัญหาเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อครอบครัวปานกลาง เพราะรายได้ประจำลดลง ขณะที่ค่าครองชีพในปัจจุบันสูงขึ้น ทำให้ต้องประหยัดในเรื่องค่าใช้จ่ายของบุคคลในครอบครัว

ปัญหาเศรษฐกิจและสัมพันธภาพในครอบครัว : ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ปัญหาเศรษฐกิจก่อให้เกิดความเครียด และอาจจะนำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งของทุกคนในครอบครัว โดยเฉพาะเมื่อภายในครอบครัวนั้นประสบปัญหาการว่างงาน หรือต้องแบกรับภาระหนี้สินเดิม รวมทั้งต้องเผชิญกับปัญหาค่าครองชีพที่สูงขึ้นในปัจจุบัน จากผลการสำรวจพบว่าในกลุ่มตัวอย่าง 14 ราย ที่มีหัวหน้าครอบครัวซึ่งเป็นผู้ที่หาเลี้ยงครอบครัวตกงานนั้นพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวจะมี 2 ลักษณะคือกลุ่มที่รับรู้ปัญหาล่วงหน้าและไม่รู้ล่วงหน้า นอกจากนั้นมีอีก 2 กลุ่มที่เป็นกลุ่มที่ภรรยาคนเดียวมีงานทำ และกลุ่มถูกลดเงินเดือน โดย

- *ครอบครัวที่รับรู้ปัญหาล่วงหน้า*

  ลักษณะแรกคือ ในกลุ่มที่หัวหน้าครอบครัว*รับรู้สภาพปัญหาล่วงหน้า*ว่าจะต้องตกงาน จำนวน 4 ราย มีการเตรียมเพื่อรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีการพบปะพูดคุย หรือปรึกษาหารือกับภรรยาถึงปัญหาการตกงานมาก่อนล่วงหน้า ดังนั้นปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพภายในครอบครัว แต่กลับทำให้สัมพันธ

ภาพภายในครอบครัวดีขึ้น กล่าวคือ มีการพบปะพูดคุย ปรึกษาปัญหากับคู่สมรสและบุตรมากขึ้นกว่าเดิม

- *ครอบครัวที่ไม่รู้ตัวล่วงหน้า*

ลักษณะที่สอง คือ ในกลุ่มที่หัวหน้าครอบครัว*ตกงานกระทันหัน*หรือไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าตนต้องตกงาน จำนวน 10 ราย จะมีการทะเลาะเบาะแว้งกับคู่สมรสอย่างรุนแรง มักมีการทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลังบุตร เนื่องจากการกดดันจากภาระหนี้สินและการที่คู่สมรสเป็นฝ่ายหญิงทนรับไม่ได้กับสภาพปัญหาการผลักภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ภายในบ้านที่เคยเป็นของฝ่ายชาย ซึ่งเป็นผู้นำครอบครัวมาเป็นของตนเอง โดยในจำนวนนี้ 4 ราย หย่าขาดจากภรรยา

- *ครอบครัวที่ภรรยาเคยมีงานทำ*

ในกลุ่มตัวอย่าง 8 ราย ซึ่งมี*ภรรยาเคยประกอบอาชีพนอกบ้าน* และช่วยหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งเป็นรายได้รองของครอบครัวที่นำมาชำระหนี้สินเดิม รวมทั้งค่าใช้จ่ายปลีกย่อยต่างๆในครอบครัว เมื่อต้องตกงานทุกรายกล่าวว่า ส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพภายในครอบครัวมาก เนื่องจากภาระหนี้สินและค่าครองชีพในปัจจุบันที่เพิ่มขึ้นทุกวัน ทำให้ไม่เพียงพอในการดำเนินชีวิต ทุกรายจะทะเลาะเบาะแว้งกันถี่ขึ้นและรุนแรงมากขึ้น ด้วยเรื่องปัญหาค่าใช้จ่ายในบ้านหรือค่าใช้จ่ายเงินของคู่สมรสเป็นต้น แม้ว่าจะไม่เคยทำพฤติกรรมเหล่านี้มาก่อนเลย

- *กลุ่มถูกลดเงินเดือน ค่าล่วงเวลา*

ในกลุ่มตัวอย่าง 4 ราย ที่มี*การถูกลดเงินเดือนลงของบุคคลในครอบครัว* ทุกรายระบุว่ามีผลกระทบต่อสัมพันธภาพในครอบครัวบ้าง เนื่องจากภาระหนี้สินเดิม รวมทั้งภาระค่าครองชีพในปัจจุบันสูงขึ้น ในขณะที่รายรับในครอบครัวลดลง ทุกรายจะทะเลาะเบาะแว้งกันบ้างเมื่อเกิดปัญหาเรื่องการเงิน ในกลุ่มตัวอย่างที่เหลืออีก 4 ราย ที่มีงานพิเศษนอกเหนือจากงานประจำที่ทำซึ่งเป็นรายได้รองถูกยกเลิก หรือมี*การยกเลิกค่าล่วงเวลา*จากงานประจำลง ระบุว่าปัญหาเศรษฐกิจแบบ IMF ไม่ส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพในครอบครัว แม้จะมีภาระหนี้สินเดิมหรือค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นก็ตาม แต่กลับทำให้สัมพันธภาพในครอบครัวดีขึ้น เนื่องจากมีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น ได้พูดคุยกับคู่สมรสหรือบุตร มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำกิจกรรมร่วมกัน จากการเที่ยวเตร่นอกบ้าน หรือต่างคนต่างไป มาเป็นการทำงานบ้าน หรือเล่นเกมร่วมกันภายในครอบครัว

ปัญหาเศรษฐกิจและพฤติกรรมการจัดการกับปัญหา : ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ภาวะเศรษฐกิจที่กลุ่มตัวอย่างทุกรายประสบก่อให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในเรื่องการเงินตลอดจนอนาคตของทุกคนในครอบครัว กลุ่มตัวอย่าง 30 ราย มีกลวิธีในการเผชิญปัญหา และจัดการกับปัญหา ดังนี้

- กลุ่มตกงานที่รู้ตัวล่วงหน้า

กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 ราย ที่ทราบล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ในอนาคตเกี่ยวกับหน้าที่การงานของตนเอง อาทิ การตกงาน (4 ราย) หรือ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจเพียงเล็กน้อย อาทิ กลุ่มที่มีงานพิเศษนอกเหนือจากงานประจำถูกยกเลิก (4 ราย) และ กลุ่มที่มีการถูกลดเงินเดือนของบุคคลในครอบครัว (4 ราย) จะมีการประเมินสถานการณ์ทางการเงินที่อาจเกิดขึ้นกับครอบครัวในอนาคต กลุ่มตัวอย่างทุกรายมีแนวคิดในเชิงบวกที่พร้อมจะแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นให้ลุล่วง ทุกรายจะมีการปรับตัวต่อสภาวะทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 : รับรู้ปัญหา และประเมินความรุนแรงของปัญหา

ระยะแรก แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างทุกรายจะยังไม่ประสบกับภาวะการว่างงาน หรือปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่ทุกรายก็รู้สึกวิตกกังวล กับสถานะการทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น มีการคาดการณ์เกี่ยวกับหน้าที่การงาน หรือสถานะการณ์ทางด้านเศรษฐกิจที่อาจส่งผลกระทบต่อครอบครัวของตนเองในอนาคต เพื่อเตรียมรับมือกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และเมื่อเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจกับครอบครัวกลุ่มตัวอย่างทุกรายจะประเมินสถานะการณ์ที่เกิดขึ้นกับครอบครัวทางด้านการเงิน ภาระค่าใช้จ่าย และหนี้สินต่าง ๆ ภายในบ้าน

> ลงขอ1 : "ผมดูสถานการณ์ของประเทศแล้วก็เดาออกว่า อีกหน่อยเราก็ต้องโดน IMF เล่นงานเหมือนกัน ผมเลยเตรียมตัวรับมือกับมันตั้งแต่ ไม่ยอมซื้อของผ่อนเลย จนถึงเตรียมเงินทองไว้ โชคดีอย่างหนึ่งที่เราเจอปัญหาเป็นคนท้าย ๆ ของสังคม เวลาดูทีวีผมก็รู้ แล้วก็เตรียมพร้อมอยู่เสมอ และการทำงานที่ผ่านมา งานมันก็บอกกับเราพอสมควรแล้วว่ามีแววแล้วนะ อะไรอย่างนี้"

> ระยอง 1 : "เคยรู้มาก่อนว่า บริษัทจะเอาพนักงานออก ก็เตรียมใจไว้แล้ว รู้ว่ายังไงก็ต้องออกแน่เลย เตรียมพร้อมในเรื่องการเงิน พยายามดูเรื่องการใช้จ่ายของครอบครัวให้รัดกุม"

ขั้นที่ 2 : ยอมรับปัญหา และแก้ไขปัญหา

ระยะนี้ กลุ่มตัวอย่างทุกรายจะใช้หลักศาสนาเข้ามาช่วยเพื่อทำใจให้ยอมรับปัญหา และเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง จากนั้นจะมีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่ การปรึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับทุกคนในครอบครัว มีการให้คุณค่าต่อครอบครัว เพื่อเป็นกำลังใจในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น พบว่า ทุกรายจะมีการพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัวถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ทุกคนรับรู้ปัญหา มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนลดการค่าใช้จ่ายของตนเอง รวมทั้ง ให้ทุกคนดูแลสุขภาพให้แข็งแรง งดเว้นพฤติกรรมที่จะทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม นอกจากนี้ ยังมีการตัดสิ่งฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ออกไปเพื่อลดปัญหาค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว พบว่าค่าใช้จ่ายที่ลดลงสามารถเรียงตามลำดับได้ดังนี้ คือ ค่าที่ยวเคร่ ค่าเสื้อผ้า ค่าน้ำ-ค่าไฟ-ค่าโทรศัพท์ ค่าเรียนพิเศษของบุตร ค่าเช่าบ้าน และค่าอาหาร

> อุบลราชธานี : "ตั้งสติ ต้องใช้หลักธรรมะเข้าช่วย แล้วก็หันมามองปัญหาว่า เป็นเพราะอะไร ? แล้วต้องแก้ไขยังไง ไม่ประมาท แต่ไหนที่เรียกว่าพอดี ตรงไหนที่ต้องระวัง ครั้งนี้เศรษฐกิจมันสอนเรา"

> กรุงเทพฯ5 : "ปัญหาที่เกิดขึ้นมันไม่ใช่ปัญหาจิตใจ แต่เป็นปัญหานอกตัวเรามากกว่า ก็ต้องใช้ธรรมะตั้งสติ หาคุณค่าของตัวเอง ดูตัวเอง เชื่อในศักยภาพของตัวเอง และก็ต้องให้คุณค่าต่อครอบครัว แล้วพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น"

> นครปฐม : "ก็เครียดนะ เพราะว่าเรามีภาระ แต่อาศัยว่า 2 คนที่น้องจะนั่งคุยกันมากกว่า ปรับทุกข์กันน่ะค่ะ เครียดไปมันก็ไม่มีประโยชน์ เราต้องออกไปหาอย่างอื่นทำที่มันไม่ทำให้เราเครียด เพราะว่ายังไงเรา ก็ยังมีลูกที่ต้องรับผิดชอบอยู่ ต้องพากันไปให้ได้ ก็ต้องช่วยกันบอกลูก ๆ ให้ประหยัด ตัวเราก็ต้องทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย แล้วก็ตัดพวกฟุ่มเฟือยออกไป พยายามดูว่าอะไรมีประโยชน์ต่อครอบครัวที่สุดก็จะเอาไว้ นี่ก็เข้าวัดนะถึงได้ปลงได้ขนาดนี้ ทำใจได้ขนาดนี้"

ขั้นที่ 3 : แสวงหา แหล่งประโยชน์ให้กับครอบครัว

ระยะนี้ กลุ่มตัวอย่างทุกรายจะหันหน้าปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น กับญาติพี่น้องเพื่อขอคำปรึกษาแนะนำ รวมทั้งแหล่งประโยชน์อื่น ๆ เช่น เพื่อนบ้าน หรือ เพื่อนร่วมงาน รวมทั้งหน่วยราชการอื่น ๆ เพื่อแสวงหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์

ปัตตานี 1 : "ก็จะขอคำแนะนำกับญาติพี่น้องมากกว่า เพราะว่าเราลำบาก เขาก็จะรู้ ที่จะช่วยเรา ไม่ใช่ให้ยืมเงินนะ แต่เป็นกำลังใจ หรือเรียกไปช่วยงานมากกว่า สำหรับเพื่อนบ้านก็จะพูดคุยให้หายเครียด แล้วก็ได้ถามไถ่เรื่องงานว่าพอมีไม่มีที่อำเภอ หรือถามเรื่องราคายางอะไรพรรค์นี้"

ปัตตานี 2 : "อยากรู้เรื่องงานก็จะถามเพื่อนร่วมงานว่า ไปสมัครที่ไหนดี บางทีก็คุยกับพี่ ๆ น้อง ๆ แล้วก็บอกต่อ ๆ กับเพื่อนว่าหาตกงานอยู่นะ เราจบอย่างนี้มา ช่วยบอกเราทีถ้ามีงานที่ตรงกับสายงานเรา อะไรทำนองนี้"

ขั้นที่ 4 : เผชิญปัญหาอย่างมั่นใจ และสร้างความหวังให้ชีวิต

ระยะนี้ กลุ่มตัวอย่างทุกรายพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้น มีการยอมรับหน้าที่การงานที่มีสถานภาพ และบทบาทลดลงจากเดิม เพื่อบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจที่กำลังประสบอยู่ในปัจจุบันให้เบาบางลง นอกจากนี้ยังมีการเรียนรู้ หรือเข้าอบรมวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัว อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างทุกรายมีความหวังว่าภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจะต้องดีขึ้น และประสบการณ์ที่ได้รับอาจนำไปใช้ในการทำงานที่เหมาะสมกับคุณวุฒิของตนเองในอนาคต

ขอนแก่น 1 : "เดิมเคยเป็นเจ้าของร้าน ก็ต้องมาขายผักในตลาด ไม่อายหรอก ก็คิดว่าจะไปทำร้านน้ำแข็ง ก็ดูลู่ทางอยู่ คิดว่าถ้าเรามีลูกค้าประจำ เราไปส่งเขาสม่ำแสนอเขาก็ต้องสั่งซื้อจากเรา เราก็จะทำธุรกิจส่งน้ำแข็ง"

กรุงเทพฯ 5 : "งานอะไรก็ทำได้ทั้งนั้นตอนนี้ ผมไม่เลือกแล้ว ดีกว่าอดตาย แล้วถ้าเศรษฐกิจดีผมค่อยเลือกงานใหม่ ผมไม่อายเรื่องทำมาหากิน ตราบใดที่ผมยังมีใบปริญญา ผมเชื่อว่าผมต้องได้กลับไปทำงานที่ตรงกับสายงานของผม แล้วผมก็ต้องมีทางเลือกอีก"

กลุ่มตกงานที่ไม่รู้ตัวล่วงหน้า

กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 18 ราย ที่มีบุคคลในครอบครัวตกงานโดยไม่ทราบล่วงหน้า พบว่ากรณีที่ผู้ตกงานเป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 10 ราย จะเกิดความเครียด วิตกกังวล และสูญเสียความมั่นใจในตนเองมากกว่า ผู้ตกงานที่เป็นคู่สมรส ทุกรายจะมีพฤติกรรมทำลายสุขภาพ และมีความคิดในเชิงลบ กลไกในการปรับตัวต่อปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 : สูญเสียความมั่นใจในตนเองและศักยภาพของตนเอง

กลุ่มตัวอย่างทุกรายมีความรู้สึกเครียดและท้อแท้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ซึ่งมีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว แต่ไม่สามารถทำหน้าที่ของผู้นำครอบครัวได้ ทุกรายจะมีการทะเลาะวิวาทกับคู่สมรสบ่อยขึ้น รุนแรงขึ้น เนื่องจากปัญหาค่าใช้จ่ายภายในบ้าน โดยที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง 10 ราย ไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้ ทำให้ทุกรายเกิดความรู้สึกสูญเสียความมั่นใจในตนเอง และเริ่มไม่แน่ใจในความสามารถหรือศักยภาพของตนเองว่า มีเพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัวได้ต่อไปหรือไม่ ในระยะนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างหลายราย (7 ราย) เริ่มลดบทบาทของตนเองลงจากผู้นำครอบครัวมาเป็นผู้อาศัย ไม่มีความคิดริเริ่ม หรือ ไม่มีความคิดเห็นใด ๆ เมื่อคนในครอบครัวต้องการ

> **ประจวบคีรีขันธ์ 3** : "แฟนพี่เค้าก็อยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไร วัน ๆ ก็เอาแต่กิน กับเฮฮาเพื่อนฝูง ตั้งแต่ตกงานเขาก็เปลี่ยนไป ไม่ทำอะไร เวลาพูดก็ทะเลาะกันเปล่า ๆ เคยไปทำงาน มาตอนนี้ต้องมาอยู่เฉย ๆ ถ้าเป็นเรา ๆ ก็คงเครียดเหมือนเขา นี่เรื่องในบ้านก็ทำเองคนเดียว แฟนพี่เขาไม่ทำอะไรหรอก"

> ระยอง 2 : "แฟนพี่ตอนนี้ตกงาน ไม่ได้ไปสมัครที่ไหน เขาบอกว่าไปแล้วแต่ถูกบริษัทเก่ากลั่นแกล้งโทรไปบอกที่ทำงานใหม่ ก็ไม่รู้ว่าจะพูดยังไง คือแบบเขาเครียด ก็จะไม่ทำอะไร ฉาม อะไรเขาก็จะเฉย ๆ ให้เราทำอะไรเอง"

ขั้นที่ 2 : พึ่งพิงผู้อื่น และต้องการความเห็นอกเห็นใจ

ระยะนี้กลุ่มตัวอย่างทุกรายมีการแสวงหาแหล่งประโยชน์เพื่อขอความช่วยเหลือและพึ่งผู้อื่นให้ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจขึ้นกับครอบครัว มีการกู้หนี้ยืมสิน ญาติ หรือเพื่อนบ้าน เพื่อแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า และ ยังพบอีกว่า ระยะนี้กลุ่มตัวอย่างทุกรายต้องการความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่น ต่อชะตากรรมที่ตนเองประสบ เพื่อเป็นกำลังใจให้กับตนเอง

> ชลบุรี : "ยืมเงินเพื่อนบ้าน แฟนก็จะขอความเห็นใจจากเขา บอกเขาว่าไม่รู้ว่าจะใช้ให้ได้เมื่อไรนะเห็นแฟนเราเขาพูดกับเพื่อนฝูงเขาตรง ๆ เขาก็สงสารแบบเพื่อนกันก็ต้องช่วยกัน แฟนก็ดีขึ้นนะคือยังพึ่งพาเพื่อนฝูงได้"

> ระยอง 1 : "แฟนตกงานก็อยู่บ้านเฉย ๆ ไม่ได้ทำอะไรตอนนี้พอมีปัญหาเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ เขาก็จะไปปรึกษาเพื่อนฝูงญาติพี่น้องของเขา ไม่ได้มาหรอกเงินทอง แค่เขาก็สบายใจนะไม่มาดุด่าเราก็ดีแล้ว ขอแค่นี้ให้เราอยู่สบาย ๆ เขาไม่ทำอะไรก็ไม่ว่าอย่ามาอารมณ์ฉุนเฉียวกับเราก็พอ"

ขั้นที่ 3 : ปฏิเสธปัญหาที่เกิดขึ้น

กลุ่มตัวอย่างทุกรายรับไม่ได้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ในจำนวนนี้มีกลุ่มตัวอย่าง 4 ราย ที่โยนความรู้สึกหรือความต้องการที่ตนเองรับไม่ได้ให้เป็นของผู้อื่น รวมทั้งกล่าวโทษผู้อื่นว่าเป็นต้นเหตุของการเกิดปัญหา เช่น นายจ้าง ผู้ร่วมงาน หรือ คู่สมรส

> ระยอง 3 : "แฟนที่เขารับไม่ได้นะว่าตัวเองตกงาน ตอนนี้จิตใจเขาแย่มาก คุยกับเขา ๆ ก็บอกว่า ผู้จัดการฝ่ายบุคคลแกล้งให้เขาออก เพราะไม่ช่วยเขาขับรถก็ไม่รู้เรื่องมันเป็นยังไง"

> ชลบุรี : "แฟนพี่เขาโทษว่าที่เขาตกงานเพราะพี่ แบบว่าพี่มาอยู่กับเขา เขาก็ว่างานเขาแย่ลง พี่ก็ไม่รู้ว่าจะทำยังไง คิดจะเลิกกับเขานะแต่ก็ยังทำใจไม่ได้"

ขั้นที่ 4 : หมดกำลังใจ และเปลี่ยนชีวิตให้เป็นไปตามยถากรรม

ระยะนี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกรายที่ไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ในครอบครัวได้จะท้อแท้ใจ หมดกำลังใจ จะมีการทะเลาะเบาะแว้งกับคู่สมรสลดลง กลุ่มตัวอย่าง 5 ราย รู้สึกหมดกำลังใจ และมีพฤติกรรมในเชิงทำลายสุขภาพ ได้แก่ กินเหล้า หรือสูบบุหรี่มากขึ้น รวมทั้งผลักภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ให้เป็นหน้าที่ของคู่สมรสให้แบกรับภาระแต่เพียงผู้เดียว ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างอีก 3 ราย มีความคิดที่จะฆ่าตัวตาย เพราะหมดกำลังใจในการเผชิญปัญหา สู้กับปัญหา ที่เหลืออีก 2 ราย ไม่มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต ยอมรับชะตากรรมที่เกิดขึ้นกับตนเอง และปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามยถากรรม

> กรุงเทพ 3 : "แฟนป้าเขาก็สูบบุหรี่เยอะขึ้นนะ ออกไปกินเหล้า คือว่า เขาเครียดตกงานก็เลยต้องระบายออกมาแบบนั้น ป้าก็ต้องรับภาระคนเดียวในบ้าน"

> ขอนแก่น : "แฟนเค้าก็ดีหลัง ๆ มากิจการไม่ดี เจ๊ง ก็เลยกินเหล้า เล่นการพนัน แล้วเค้าก็ไม่ใส่ใจอะไรเลย พี่ต้องรับภาระคนเดียว ตอนนี้ก็เลยเลิกกัน เค้าก็อยู่ของเค้า ใช้ชีวิตแบบล้ม ๆ ลุก ๆ ไปวัน ๆ เราก็ไม่รู้ว่าจะทำยังไง ถูกกับค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เราก็ต้องรับภาระเอง"

กลุ่มที่ภรรยาเคยช่วยหารายได้

สำหรับครอบครัวที่ภรรยาทำงานนอกบ้าน จำนวน 8 ราย ที่ต้องประสบกับภาวะว่างงาน พบว่า ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล และความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต พบว่าทุกรายจะมีพฤติกรรมการปรับตัวที่ผิดปกติ และมีความคิดในเชิงลบ กลไกในการปรับตัวต่อปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น มีดังนี้

ขั้นที่ 1 : ยอมรับปัญหา และแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น

แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างทุกรายจะรู้สึกตกใจ เครียด ต่อปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น แต่ทุกรายมีการปรึกษาปัญหากับสามี เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น พบว่า ระยะนี้ทุกรายมีการพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัวเพื่อลดค่าใช้จ่ายภายในบ้าน มีการตัดสิ่งฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ออกไป และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่ายของทุกคนในครอบครัว อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาเหล่านี้เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ภาระหนี้สินเดิม และค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ทุกรายเริ่มมีความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต วิตกกังวล และเครียดมากขึ้น มีการทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัวถี่มากขึ้นหรือรุนแรงขึ้น

> ระยอง 3 : "พี่เครียดนะ คือก็รู้ว่ามันต้องเกิดกับเราแต่เราก็มีภาระ ไหนจะเรื่องลูก เรื่องผ่อนบ้านผ่อนรถ มันต้องช่วยกัน นี่แฟนก็หาเงินคนเดียว เราก็สงสารไม่รู้ว่าจะช่วยยังไง ก็ได้แต่ช่วยเขาเรื่องประหยัด ค่ากินอยู่แบบนี้ แค่เรื่องหนี้สินที่เครียดมากกลัวบ้านโดนยึด"

> น่าน 2 : "แฟนผมเขาเคยออกไปทำงาน พอตกงานเขาก็อารมณ์ร้ายหงุดหงิด ยิ่งถูกคนโดนใกล้เปิดเทอม เขายิ่งฉุนเฉียว ผมเห็นเขาประหยัดนะ คุยกับเขา ๆ ก็บอกว่าทำใจได้ รับได้ แต่ผมรู้เลยว่าเขาเครียด มันช่วยไม่ได้ ไม่รู้เขาจะคิดมากไปทำไม คิดไปมันแก้อะไรไม่ได้ ทำได้แค่ประหยัด ใคร ๆ ก็เป็นกันทั้งนั้น ไม่ใช่เราบ้านเดียว"

ขั้นที่ 2 : สูญเสียความเชื่อมั่นในตนเอง

ระยะนี้ กลุ่มตัวอย่างทุกรายซึ่งเดิมเคยมีส่วนร่วมในการหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งเป็นรายได้รองที่นำมาจับจ่ายใช้สอยภายในบ้าน เมื่อประสบกับภาวะว่างงานทำให้ทุกรายเริ่มไม่แน่ใจในศักยภาพของตนเอง เริ่มหดหู่ กลัว วิตกกังวล เกี่ยวกับอนาคตของครอบครัว ระยะนี้จะมีการทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัวบ่อยขึ้น รุนแรงขึ้น มีการทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน ตลอดจนเฆี่ยนตีบุตรโดยไม่มีเหตุผล นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างแสดงท่าทีที่ชัดเจนในเรื่องศักยภาพของตนเอง ทุก

รายสูญเสียความมั่นใจในตนเอง รวมทั้งความนับถือตนเอง จนไม่กล้าไปสมัครงานที่ใด เพราะกลัวความล้มเหลวหรือพลาดจากการทำงาน ซึ่งจะทำให้ความนับถือตนเองลดน้อยลง

> ระยอง 3 : "พักนี้เก็บตัวไม่กล้าไปหางานคือเราก็อายุมากแล้วจะไปแข่งกับเด็ก ๆ ได้ไง เราคงถูกไล่เบี้ยน่าดูตอนสัมภาษณ์ ยิ่งคนสัมภาษณ์เคยเป็นลูกน้องเราด้วยไม่เอาล่ะ ยิ่งถ้าไม่ได้ยิ่งแย่ อายเค้าตายเลย"

> เพชรบุรี : "ไม่กล้าไปสมัครงานนะ กลัวไม่ได้ กลัวไปสารพัด กลัวเขาถามว่าทำไมถูกไล่ออก ที่สำคัญนะถ้าเราไปแล้วไม่ได้ เราแองที่เสีย ถ้าเป็นอย่างนั้นเราจะเหลือความภูมิใจไม๊ เนี่ยคิดหลายรอบแล้วนะไม่ใช่เพิ่งมาคิด"

ขั้นที่ 3 : หมดหวัง และต้องการการพึ่งพิง

ระยะนี้กลุ่มตัวอย่างทุกรายรู้สึกหมดคุณค่าในตัวเอง ล้มเหลว และไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต ท้ายที่สุดก็หมดกำลังใจในการต่อสู้กับปัญหา กลุ่มตัวอย่างทุกรายปล่อยภาระหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัวให้เป็นของฝ่ายชาย อย่างไรก็ตาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกรายจะแสวงหาแหล่งประโยชน์รวมทั้งแหล่งสนับสนุนทางสังคม เพื่อพึ่งพาอาศัย ไม่มีการแสวงหาข้อมูลใด ๆ เกี่ยวกับการทำงาน หรือการจัดจ้างงาน รวมทั้งไม่มีการวางแผนระยะยาวในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกรายจะขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องในการขอกู้หนี้ยืมสิน เพื่อเหตุการณ์เฉพาะหน้าลุล่วงไป นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกรายต้องการคำปลอบประโลมเพื่อให้คลายความทุกข์โศกมากกว่าคำปรึกษาแนะนำ ในการแก้ไขปัญหา

> ประจวบคีรีขันธ์ 1 :"ทำอะไรไม่ได้ กลัวไม่รอด อยู่เฉย ๆ ดีกว่าไม่เจ็บตัว เขียดแล้วกลัวล้ม ตอนนี้ ก็ต้องกู้เงินญาติมาใช้ก่อน แล้วค่อยว่ากันใหม่ ยังไม่รู้เลยว่าเงินหมดจะทำยังไง"

> กรุงเทพฯ 1 : "แฟนผมเขาเครียดนะ ไม่ร่าเริง แจ่มใสเหมือนเมื่อก่อน พูดผิดหูก็อารมณ์ขึ้นแล้ว นี่เขาก็ไม่ได้ทำอะไร ผมก็เห็นใจเขาไม่ได้เร่งรัดให้เขาทำอะไร แหมเรื่องแบบนี้มันพูดยาก ถ้ามีปัญหาผมก็เห็นเขาหยิบยืมเงินพี่สาวเขานะ บางทีก็ไม่ได้ยืมนะ เพียงแต่ไปพูดคุย ผมรู้ว่าเขาต้องการคนปลอบใจน่ะ"

การลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวและบุตร : ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ครอบครัวทุกครอบครัวมีการลดค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว โดยลดค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายในการบันเทิง และค่าใช้จ่ายในการซื้อเสื้อผ้าของใช้ใหม่ โดยทั่วไปจะพยายามลดโดยให้กระทบการเรียนของบุตรเท่าที่จำเป็น และผลกระทบทางด้านสังคมที่มีต่อบุตร คือ การคบเพื่อนของบุตร ถูกกระทบจากการที่บุตรมีเงินไปโรงเรียนน้อยลง ทำให้มีปัญหากับเพื่อนที่โรงเรียน บุตรจะมีการปรับพฤติกรรมการบริโภคลดลงตามรายได้ครอบครัว

ขอนแก่น 2: "ไม่กินข้าวนอกบ้านเลย เพราะไม่มีเวลา แต่ให้น้องชายพาไปมากกว่า อยากกินอะไรก็ให้ซื้อเท่าที่จะได้ ไม่แพงเกินไป อย่างเม็ดโดนัลเราก็ให้ซื้อของเล่นมาเล่นบ้าง แต่ก็ต้องประหยัดไม่ได้ให้ทุกอย่าง เวลามานอนกับแม่ก็จะสอนว่าต้องประหยัด แม่ไม่รวยเหมือนเมื่อก่อนแล้ว ต้องมาขายผักแล้ว อย่ากินทิ้งกินขว้าง สอนทุกอย่าง คนโตรู้เรื่อง แต่คนเล็กไม่ค่อยเข้าใจจะร้องให้เวลาที่ไม่ซื้ออะไรให้ เพราะที่บ้านย่าชอบตามใจหมด แต่กลัวแม่ไม่ได้เลย จะสอนก็เลยมีน้อยใจที่แม่ไม่ให้ พี่ก็บอกว่าแม่ขายของเหนื่อยไม่มีเงิน ตอนหลังก็เลยพามาที่ร้านมาช่วยแม่ขายของ ขายผัก ขับรถส่งของ เค้าก็เห็นว่าแม่เหนื่อยจริงๆ หลังๆมาก็ไม่ค่อยร้องขอเอาอะไรอีก"

เพชรบุรี : "ช่วงนี้ไม่ได้ซื้อให้เค้าเลย ช่วง 4 เดือนเค้ายังเล่นไม่ค่อยเป็นช่วง 8-9 เดือนเค้าจะเล่นเป็นก็จะซื้อให้เค้า แต่เค้าดื้อย่าง เหมือนเค้าจะรู้ว่าเราตกงาน เราซื้ออะไรมาให้เค้าเล่นเค้าก็ไม่เล่น เค้าจะชอบเล่นถ้วยที่เค้าตักกินข้าว มาตักเหมือนเค้าป้อนข้าว พอแม่ไม่สบายเค้าจะเอาช้อนมาป้อนข้าว เค้าจะเล่นขวดนม เอาจุกนมมาดูด เค้าก็เล่นของเค้าเรื่อยๆ"

ประจวบคีรีขันธ์ : ประหยัดค่ากับข้าว ค่าน้ำ ค่าไฟ จะกินไวไว ไข่ทอดประจำเพื่อลดค่าใช้จ่ายต่างๆ จากที่เราเคยกินดีๆก็ต้องลดลง ข้าวถังละ 200 บาท เอามารวมกับข้าวหอมมะลิถังละ 370 บาท จะได้กินถูกลง จะกินเนื้อหมู เนื้อไก่ก็นานๆทีจะได้กิน ลูกก็ต้องเอาข้าวที่บ้านไปกินที่โรงเรียนจะสามารถประหยัดได้มาก จะต้องกินข้าวกับไข่ดาวทุกวัน เราก็สงสารลูกมาก จะมีบ้างเหมือนกันที่ได้กินข้าวกับดับไก่ กินไก่ปิ้งมาคลุกข้าวกิน ขนาดรองเท้าใส่จนคับแล้วเค้าก็ไม่ร้องที่จะให้ซื้อใหม่ให้เค้า เพราะรู้ว่าพ่อกับแม่ไม่มี ครูเองก็สั่งว่าต้องซื้อใหม่ แต่เราก็บอกว่าเราไม่มีเงินเลย จะกินยังยากเติมที ถ้าซื้อก็ต้องซื้อทีเดียว 2 คู่รวด ถุงเท้า 4 คู่ เพราะว่าเป็นลูกแฝด ทำให้รายจ่ายทีเดียวก็มากเหลือเกิน เราก็ต้องรับภาระหนัก

รวดทีเดียว แล้วก็ 2 ปีแล้วที่เราไม่ได้ซื้ออะไรให้เค้าเลย ตอนนี้ก็ต้องซื้อชุดมักเรียนให้บ้างแค่ชุดเดียวเพราะเริ่มที่จะเปื่อยแล้ว"

ระยอง 2 : ลูกสาวเคยเล่าว่า เขาเคยบอกกับเพื่อนบางคนว่าหนูไม่มีเงินจะคบกับหนูได้หรือเปล่า เขาจะเลือกคบกับคนระดับเดียวกัน

นครปฐม : "ครั้งแรกนี่เค้าก็ไม่ฟังหรอกค่ะเด็กๆเนี่ย คือ ว่าเค้าอยากจะไปตามเพื่อน เราก็จะใช้วิธีการพูดกับเค้าทุกวันๆ ว่าถ้าหนูเอาเงินที่ก่ายสติ๊กเกอร์ไปซื้อหนังสือหรืออุปกรณ์ที่หนูอยากได้คงจะดีกว่านะ เพราะบางทีแม่ก็ไม่มีให้จริงๆ เขาก็เริ่มที่จะหยุด และถ้าเขาผิดเขาก็จะบอกเราว่า เขาขอโทษ"

การอบรมเลี้ยงดูบุตรก่อนและภายหลังเกิดปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว:ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากผลการสำรวจพบว่าก่อนประสบปัญหาเศรษฐกิจ พบว่าลักษณะการอบรมเลี้ยงดูบุตรประกอบด้วย การเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน แบบปล่อยปะละเลย แบบประชาธิปไตยและแบบผสม ในครอบครัวที่มีบุตรตั้งแต่แรกเกิดถึง 11 ปี จำนวน 8 ราย หน้าที่ การให้ความใกล้ชิดความรัก ความอบอุ่น การเอาใจใส่ การดูแลสุขภาพอนามัย ตลอดจน การอบรมบุตรเป็นหน้าที่ของมารดา ขณะที่สามีจะทำหน้าที่หาหลักประกันหรือสร้างฐานะ รวมทั้งรับภาระค่าใช้จ่ายต่างๆ ให้กับครอบครัว ในจำนวนนี้ทั้ง 8 ราย จะได้รับการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันจากบิดามารดา

ในครอบครัวที่มีบุตรวัยรุ่น อายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไป จำนวน 13 ราย หน้าที่การดูแลสุขภาพอนามัยเป็นของเด็กวัยรุ่นเอง ขณะที่มารดาทำหน้าที่ดูแลบุตรทางด้านร่างกาย เช่น เรื่องการกินอยู่ ความสะอาด กาหาซื้อเสื้อผ้าสำหรับวัยรุ่น ส่วนบิดาจะทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ให้คำปรึกษาแนะนำ หาหลักประกัน หรือสร้างฐานะให้กับบุตร ในจำนวนนี้ 8 ราย มีการเลี้ยงดูบุตรวัยรุ่นแบบประชาธิปไตยโดยให้วัยรุ่นมีส่วนในการตัดสินใจที่จะแบ่งเวลา บริหารการเงิน ตลอดจนการเรียน หนังสือ หรือ คบเพื่อน โดยมีบิดามารดาคอยให้คำปรึกษา และว่ากล่าวตักเตือน อีก 5 ราย เลี้ยงดูบุตรแบบผสมผสานระหว่างประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้บุตรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสิ่งต่าง ๆ ภายในบ้าน และแบบเข้มงวดกวดขันโดย มีการบังคับบุตรในบางเรื่อง อาทิ การเรียน การคบเพื่อน การจับจ่ายใช้สอย

ภายหลังเมื่อทุกคนในครอบครัวประสบปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้บิดามารดาส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หรือต้องทำงานเสริม เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว พบว่า รูปแบบการเลี้ยงดูเปลี่ยนแปลงไป เริ่มมี*ความห่างเหิน*ในการเลี้ยงดูบุตร ตลอดจนวิธีการดูแลบุตร จากผลการศึกษาพบว่าบิดา-มารดาส่วนใหญ่ มีเวลาอยู่กับบุตรน้อยลง มีการ*ปล่อยปละละเลย*บุตร ในครอบครัวที่มีบุตรอายุน้อยกว่า 11 ปี จำนวน 8 ราย จะ*ผลักภาระ*การเลี้ยงดูไว้กับญาติ พี่น้อง พบ

ว่า ในจำนวนนี้ 4 ราย ส่งบุตรไปอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย ณ ภูมิลำเนาเดิม ขณะที่อีก 4 ราย จะให้พี่คนโตที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นคอยดูแลน้อง ๆ ที่มีอายุลดหลั่นกันลงไป นอกจากนี้ยังยกภาระการขัดเกลาบุตรให้เป็นหน้าที่ของครูที่โรงเรียน

สำหรับครอบครัวที่มีบุตรอยู่ในช่วงวัยรุ่นที่มีอายุ 12 ปีขึ้นไป จำนวน 13 ราย จะให้บุตร*ดูแลตนเอง* มากขึ้น เนื่องจากบิดา-มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หรือต้องทำงานล่วงเวลา หน้าที่ในการอบรมสั่งสอนบุตรจึงน้อยลง ในระหว่างที่บุตรไปโรงเรียน บิดา-มารดา ส่วนใหญ่ (12 ราย) จะ*ผลักภาระ*การอบรมสั่งสอน การให้คำแนะนำปรึกษา ทั้งเรื่องเรียน และความประพฤติ ให้เป็นหน้าที่ของครูประจำชั้น และเมื่อเลิกเรียน เด็กวัยรุ่นต้องอยู่บ้านตามลำพัง ดูแลตนเอง จนกระทั่งบิดา-มารดากลับจากการทำงาน ดังนั้นรูปแบบ การเลี้ยงดูจึงเป็นแบบ*ปล่อยปละละเลย*มากกว่าเดิม

ผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อครอบครัวที่มีบุตรกำลังศึกษาเล่าเรียน : ข้อมูลเชิงคุณภาพ

จากปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้ครอบครัวที่มีบุตรอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน จำนวน 22 ราย ต่างได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวมากน้อยแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาวะการเป็นหนี้สินเดิม การมีรายได้ลดลง การมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งในครอบครัวตกงาน หรือค่าครองชีพในปัจจุบันถีบตัวสูงขึ้น จากผลการสำรวจพบว่า

ในครอบครัวที่มีบิดาหรือมารดาตกงาน จำนวน 14 ราย ระบุว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของตนเองอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สำหรับครอบครัวที่มีบุตรกำลังศึกษาเล่าเรียนในชั้น อนุบาลถึงประถมปลายจะจัดการกับปัญหาเบื้องต้นดังนี้ 9 ราย จะลดค่าใช้จ่ายของบุตรเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับกิจวัตรประจำวันและการเรียน ได้แก่ การลดค่าขนม การลดค่าใช้จ่ายเรื่องเที่ยวเตร่หรือบันเทิงของบุตร การงดกิจกรรมฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาของบุตร อาทิ การเรียนพิเศษ การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การหาซื้ออุปกรณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนนอกหลักสูตร รวมทั้งปฏิเสธการเข้าค่าย และการประกวดต่าง ๆ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างอีก 3 ราย จะส่งบุตรไปอยู่กับญาติเพื่อลดค่าใช้จ่าย

ส่วนครอบครัวที่มีบุตรอยู่ในช่วงวัยรุ่นซึ่งมีอายุ 12 ปีขึ้นไป กลุ่มตัวอย่าง 7 ราย ให้บุตรออกจากโรงเรียน เนื่องจากไม่มีอาหารกลางวัน ค่ารถ ค่าเล่าเรียน และต้องการแรงงานเพื่อมาช่วยสะสางปัญหาหนี้สิน

สำหรับ ความคาดหวังของครอบครัว ในเรื่องการศึกษาของบุตร พบว่าบิดา-มารดา อยากให้บุตรสำเร็จการศึกษาในขั้นสูงสุดคือ ปริญญาตรี แต่จากผลกระทบทางเศรษฐกิจทำให้ทุกครอบครัวไม่มั่นใจว่าจะมีความสามารถในการส่งเสียค่าเล่าเรียน จนถึงปริญญาตรีตามที่คาดหวังโดยเฉพาะในครอบครัวที่มีภาระหนี้สินมาก รายได้น้อย และมีบุคคลในครอบครัวตกงาน มีแนวโน้มที่

จะให้บุตรวัยรุ่นออกจากโรงเรียน เพื่อมาช่วยงานและเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดังนี้ :

> กรุงเทพฯ1 : "ไม่มีรายได้ ถ้าเศรษฐกิจเป็นแบบนี้ ปัญหาเรื่องการเรียนก็เป็นปัญหารอง แต่ปัญหาเรื่องปากท้อง ตอนนี้มันสำคัญกว่า ก็ต้องให้ลูกออกจากโรงเรียนมาช่วยกันทำมาหากิน ถึงลูกไม่ยอมก็ไม่มีปัญญาส่ง ไหนจะค่ากินอยู่ ค่ารถ ค่าเทอมไม่ไหว มีเมื่อไหร่ก็ค่อยว่ากัน เรียนเมื่อไหร่ก็ได้ แต่ถ้าไม่ทำงานก็จะอดตายกันหมด"

> หนองคาย : "อย่างลูกคนเล็กก็จะเอาไปฝากญาติ โอนไปเลยจากในกรุงเทพฯ แบบว่า ค่าใช้จ่ายเพง ถ้าไปอยู่ต่างจังหวัดก็จะเสียแค่ค่าเสื้อผ้า แบบว่าเรียนฟรี รัฐออกส่วนค่ากินอยู่ก็ถูกกว่าในกรุงเทพฯ แต่ลูกคนโตก็จะเอาไว้ที่นี่เพราะว่า โตแล้วช่วยงานได้ เมื่อเราไปทำงานก็ให้ลูกดูแลบ้านแทนเรา ดูก่อนว่าเราส่งไหวไม๊ ถ้าไม่ไหวก็ให้ออกจากโรงเรียน"

> กรุงเทพฯ3 : "ให้ลูกออกจากโรงเรียน เพราะว่า ไม่มีค่าอาหารกลางวัน ไม่มีค่ารถคือเราหากินวันต่อวัน อย่างวันไหนไม่ได้ ลูกก็ต้องอดไปโรงเรียน ยิ่งช่วงนี้หาไม่ได้เลย หยุดเรียนบ่อย ๆ เข้า เราก็เลยให้ลูกลาออก มาช่วยกันทำงานดีกว่าจะได้มีกิน อย่างอยู่บ้าน หุงข้าว เจียวไข่มื้อนึง ไม่เกิน 20 บาท ถ้าไปโรงเรียน เด็กโตวันนึง 50 บาท เราสู้ไม่ได้"

สำหรับครอบครัวที่ไม่มีผู้ใดตกงาน จำนวน 8 ราย แต่ยังคงมีภาระหนี้สิน ระบุว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับครอบครัวตนเองอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก เพราะค่าครองชีพที่สูงขึ้นทำให้กระทบต่อรายจ่ายภายในบ้าน ในครอบครัวที่มีบุตรกำลังศึกษาเล่าเรียนในชั้นอนุบาลถึงประถมปลาย ทั้ง 8 ราย จะจัดการกับปัญหาเบื้องต้นดังนี้ มีการลดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับกิจวัตรประจำวันของบุตร เช่น การเที่ยวเตร่ หรือบันเทิง ลดค่าขนม และค่าอาหารกลางวันลงครึ่งหนึ่ง รวมทั้งงดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียน อาทิ การเรียนพิเศษ การเข้าร่วมกิจกรรมรื่นเริงต่างๆที่โรงเรียนจัดขึ้น การเข้าค่ายเยาวชน เป็นต้น

ระยอง1 : "เคยให้ลูกไปโรงเรียนพร้อมขนมก็ลดลง อย่างตอนนี้ให้ลูกไปแค่ 10 บาท ส่วนขนมก็ซื้อแบบที่มีคูณค่าแล้วให้ลูกหิ้วไปกินที่โรงเรียน ส่วนกิจกรรมของโรงเรียนที่ต้องเสียเงินอย่างเข้าค่าย ที่ละ 200-300 บาท ก็จะบอกโรงเรียนว่าไม่มีเงิน ตอนนี้เราก็ต้องประหยัดทุกอย่าง ลูกก็ต้องช่วยด้วย คือไม่ดื้อ ไม่รักจะเอานู่นเอานี่"

ชัยนาท1 : "ตอนนี้ลูกเรียน ป.5 ก็ให้เขาหยุดเรียนพิเศษ เพราะแม่ไม่มีเงิน ให้เขาอ่านหนังสือเอง ส่วนพวกฟุ่มเฟือยของลูก ก็จะไม่เอาเลยบอกลูกว่าแม่ไม่มีนะ ถ้าไปซื้อของพวกนี้แล้วเราจะอดตาย เพราะว่าเงินเดือนแม่ก็ไม่มาก แต่ของกินมันแพงขึ้น อย่างพวกเสื้อผ้าของลูกนี่ ไม่เอาเลย ถ้าโรงเรียนให้ซื้อชุดลูกเสือ เราก็จะไปขอของรุ่นพี่ที่ไม่ใช้แล้วก็แก้ชื่อเอา ตอนนี้ต้องประหยัดทุกอย่าง"

ส่วนครอบครัวที่มีบุตรอยู่ในช่วงวัยรุ่นอายุ 13 ปีขึ้นไป จำนวน 4 ราย จะให้บุตรช่วยทำงานหารายได้ในช่วงวันหยุด หรือปิดเทอม เพื่อเป็นทุนการศึกษา และเป็นการลดปัญหาการเที่ยวเตร่หรือมั่วสุมของวัยรุ่นในช่วงเวลาดังกล่าว โดยงานที่ทำมักเป็นงานที่บิดา-มารดาเลือกให้ อาทิ ช่วยขายของ ช่วยส่งของ เป็นต้น

กรุงเทพฯ 2 : "ลูกคนโตก็อายุ 20 แล้ว คนที่สอง สามก็ 18 กับ 17 โต ๆ แล้วก็ให้เค้ามาช่วยงานเรา ตอนปิดเทอมจะได้มีเงินค่าเทอม อย่างคนโตก็จะให้ไปช่วยเพื่อนที่เปิดร้านขายของชุกจิก คนที่สองชอบวาดรูปก็ให้ไปรับจ้างวาดรูป ส่วนคนสุดท้ายก็ไปช่วยขายข้าวมันไก่ เพราะว่าเรารายได้ไม่ค่อยดี ลูก ๆ ก็ต้องช่วยเราบ้าง พูดกับลูกตรง ๆ ว่า แม่ไม่มีเงินค่าเทอมให้ลูกนะ เค้าก็ไปหากันเอง คือเป็นเฉพาะปีนี้นะ มันช็อตกระทันหัน จริง ๆ ก็กู้ได้แต่เราไม่อยากเป็นหนี้ ก็ขอพยายามก่อน"

ในเรื่องความคาดหวังเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนของบุตร พบว่าทุกรายต้องการให้บุตรสำเร็จการศึกษาในชั้นสูงสุด คือ ปริญญาตรี แต่ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ทำให้ไม่มั่นใจว่าจะยืดเยื้อต่อไปหรือไม่ หรือทั้งตนเองและภรรยาจะตกงานหรือไม่ ทำให้ทุกรายไม่มั่นใจว่าจะมีความสามารถในการส่งเสียค่าเล่าเรียน ถึงระดับปริญญาตรีตามที่คาดหวัง แต่ทุกรายก็จะพยายามส่งเสียค่าเล่าเรียนแก่บุตรให้ถึงที่สุด

แผนภูมิที่ 5.1 : การแก้ปัญหาของครอบครัวต่อบุตรที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน เมื่อได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ

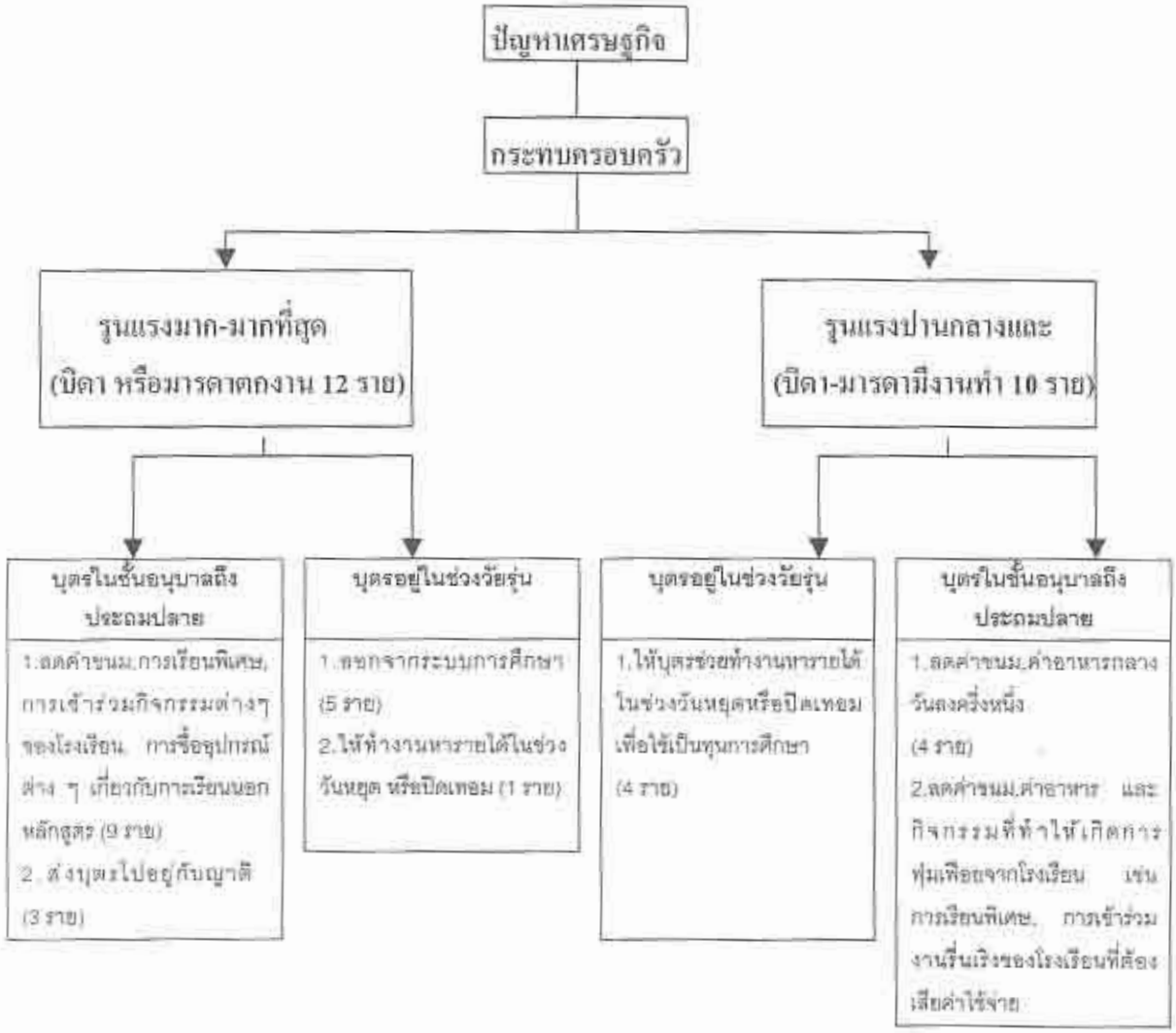

ความต้องการความช่วยเหลือที่ครอบครัวต้องการ : ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ครอบครัวส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือในกลุ่มที่ได้รับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อบรรเทาปัญหาภาวะวิกฤตจากเศรษฐกิจตกต่ำตามลำดับความต้องการมากน้อย คือ

1. *ต้องการทุนการศึกษาให้บุตร*
2. *ต้องการมีงานทำ มีรายได้เพียงพอในการเลี้ยงดูครอบครัว*
3. *ต้องการทุนในการค้าขาย หรือทำธุรกิจ*
4. *ต้องการให้รัฐควบคุมราคาสินค้า*
5. *ต้องการให้รัฐแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจให้เป็นผลสำเร็จ*

ครอบครัวที่กล่าวว่าต้องการทุนการศึกษา 11 ครอบครัว ต้องการความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษา ทั้งในรูปเงินให้เปล่า หรือการเรียนฟรี และเงินยืมเพื่อการศึกษาบุตร ครอบครัวจำนวน 8 ราย กล่าวว่าต้องการให้รัฐจัดหางานให้ทำโดยเร็ว และจำนวน 8 รายเท่ากันต้องการเงินทุนเพื่อการดำเนินในธุรกิจ นอกจากนั้นมีครอบครัวจำนวน 4 ราย ที่กล่าวว่าต้องการให้มีการควบคุมราคาสินค้าอุปโภค บริโภค ราคาสินค้าที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตร ฯลฯ ที่มีผลทำให้ค่าครองชีพไม่สูงมากจนเกินไป มีครอบครัว 3 รายที่ต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจให้ประสบความสำเร็จ

จากผลการศึกษายังพบว่าครอบครัว จำนวน 2 ราย ต้องการให้มีสวัสดิการดูแลเกี่ยวกับค่ารักษาพยาบาลของบุตร และอีก 2 ครอบครัวที่กล่าวว่า ต้องการได้รับความช่วยเหลือในรูปเงินกู้จากรัฐบาล

อุบลราชธานี 2: "อยากขอเรื่องทุนการศึกษาของลูก และต้องการให้รัฐบาลปล่อยเงินมาให้ประชาชนไปลงทุน เพราะที่คิดว่าถ้ามีเงินทุนค้าขายแล้ว อะไรต่างๆ น่าจะดีขึ้นเพราะเราสามารถหาเงินเองได้ เราก็จะสามารถจัดการเรื่องต่างๆได้ดีขึ้น ส่วนในอนาคตยังคิดไม่ออก"

สุพรรณบุรี : "อยากมีเงินให้กู้เรียนของลูกคนโต ก็เคยทำเรื่องไปแต่ไม่ได้ กู้ไปทำใหม่ก็ไม่รู้ว่าจะได้หรือเปล่า ถ้าไม่ได้ก็ต้องเอาลูกออกจากโรงเรียนเราไปไม่รอด กลัวว่าถ้าส่งแล้วจะไม่สามารถที่จะส่งได้ตลอด"

ประจวบคีรีขันธ์1:"ขอค่ารักษาพยาบาลเพราะเราไม่มีประกันสังคมอย่างคนอื่น พี่มีประกันแต่ลูกๆไม่มี อยากได้บัตรสุขภาพแต่มันก็คงทำยากเหมือนกัน"

น่าน 1: " ก็อยากให้รัฐบาลดูแลเรื่องข้าวของเครื่องใช้ ของกินให้มันถูกลงกว่านี้
และอีกอย่างก็อยากให้ช่วยเรื่องทุนการศึกษาลูก"

บทที่ 5

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลแบ่งเป็นการอภิปรายผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ และผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าภาวะวิกฤตเศรษฐกิจมีผลต่อเด็ก เยาวชนและครอบครัวในหลายๆด้าน ซึ่งผลการศึกษาทั้งจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แสดงถึงปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่มีผลต่อครอบครัวและส่งผลกระทบต่อบุตรในระยะต่อมา กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยตามทฤษฎีของแมคคับบินและคณะ (McCubbin et al. 1987) ที่อธิบายการปรับตัวของครอบครัวในภาวะวิกฤต โดยผู้วิจัยเชื่อว่าผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนเป็นผลจากการปรับตัวของครอบครัว ซึ่งยังผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนหลังจากครอบครัวมีการปรับตัวตามภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้น

แหล่งความเครียดของครอบครัว

แหล่งความเครียดที่พบว่าก่อให้เกิดปัญหามากที่สุดในการศึกษาครั้งนี้ คือ จากปัญหาการที่สมาชิกตกงานหรือไม่มีงานทำ เป็นแหล่งความเครียดสำคัญอันดับหนึ่ง ที่มีคะแนนสูงกว่าสาเหตุอื่น ๆ 1-2 เท่า แต่อย่างไรก็ดีพบว่ามีแหล่งความเครียดของครอบครัวสะสมอื่น ๆ ที่ทำให้ครอบครัวต้องปรับตัวตามสภาพการณ์ อันดับรองลงมา คือ การที่ต้องเปลี่ยนงานซึ่งจำเป็นในสภาวะที่ประเทศมีปัญหาเศรษฐกิจ ดังนั้นจะเห็นว่าปัญหาเศรษฐกิจทำให้สมาชิกครอบครัวต้องขาดรายได้ ไม่มีงานทำและบางรายต้องเปลี่ยนงานเป็นการเพิ่มความเครียดสำหรับครอบครัวเพิ่มมากขึ้นไปอีก

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมของประเทศ พบว่าคะแนนแหล่งความเครียดสะสมอยู่ในระดับไม่สูงนัก พบว่ากลุ่มตัวอย่างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มที่มีปัญหาหลายๆด้านรุมเร้า มีคะแนนแหล่งความเครียดสูงสุด อาจเนื่องจากเป็นกลุ่มใช้แรงงานที่เคยทำงานรับจ้างมากที่สุด (ร้อยละ 45) และถูกเลิกจ้างมากที่สุด (ร้อยละ 56) จึงถือเป็นกลุ่มที่มีปัญหารุนแรงเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่นๆ สำหรับกลุ่มตัวอย่างในภาคใต้นั้นพบว่ามีแหล่งความเครียดน้อยที่สุด โดยพบว่ากลุ่มนี้ไม่ใช่กลุ่มถูกเลิกจ้างแต่เป็นกลุ่มที่บริษัทปิดตัวเองหรือลาออกเองเป็นส่วนมาก จึงน่าจะเป็นผลทำให้กลุ่มในภาคใต้มีแหล่ง

ความเครียดสะสมน้อยกว่ากลุ่มอื่น ทั้งนี้ผลการศึกษาไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของโฮมส์และเรห์ที่พบว่าการถูกออกจากงานเป็นภาวะวิกฤตของชีวิตในอันดับที่ 9 (Holmes and Rahe, 1967)

ความรุนแรงของผลกระทบของปัญหาเศรษฐกิจต่อครอบครัว

ผลการศึกษาแสดงว่าภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อครอบครัวโดยรวมในระดับค่อนข้างรุนแรง โดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร พบว่าระดับความรุนแรงมากกว่าภาคอื่นๆ สำหรับภาคใต้พบว่าระดับความรุนแรงของผลกระทบอยู่ในระดับมากแต่ไม่รุนแรง ทั้งที่กลุ่มตัวอย่างในภาคใต้อย่างมีรายได้ต่ำกว่าภูมิภาคอื่นๆ ยกเว้นกลุ่มตัวอย่างในเขตกรุงเทพมหานคร แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างในภาคใต้มีการรับรู้ว่าการตกต่ำลงของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อครอบครัวตนในระดับต่ำกว่าภาคอื่น ๆ โดยที่ลักษณะผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยรวมคือกับครอบครัวทำให้ครอบครัวในภูมิภาคต่าง ๆ ถูกเลิกจ้าง ถูกลดเงินเดือน ต้องย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม ต้องปิดกิจการหรือกรณีอื่น ๆ คล้ายคลึงกันในกลุ่มตัวอย่างจากทุกภาค โดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดเคยทำงานรับจ้างถึงร้อยละ 89 แสดงถึงความไม่มั่นคงของการทำงานรับจ้างที่เกิดภาวะว่างงานได้ง่ายและการออกจากงานเป็นลักษณะการว่างงานที่เกิดจากผลของภาวะเศรษฐกิจ (Cyclical unemployment) (Liftwich and Sharp 1982) แต่มีความรุนแรงมากกว่าในภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวทั่วไป อย่างไรก็ดีหากเศรษฐกิจฟื้นตัวขึ้นน่าจะมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ส่วนกลุ่มที่ลาออกจากงานเองโดยสมัครใจและบริษัทปิดตัวมีจำนวนถึงหนึ่งในสามของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ใกล้เคียงกับกลุ่มที่ถูกเลิกจ้างเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มตัวอย่างมีตกงานมาแล้วเฉลี่ยเป็นเวลาเกือบ 1 เดือน ซึ่งแสดงว่าครอบครัวที่ศึกษาส่วนใหญ่ยังอยู่ในช่วงปรับตัวต่อภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่ยังไม่ได้เป็นปัญหาเรื้อรัง

การประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัว

เมื่อครอบครัวถูกถามว่ามีการรับรู้ผลกระทบของภาวะเครียดเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจต่อครอบครัวในลักษณะทำให้เกิดความไม่ปกติในครอบครัวมากน้อยเพียงไร มีผลเสียทำให้ครอบครัวมีปัญหากระทบกระทั่งระหว่างสมาชิก พบว่าคะแนนในข้อนี้ไม่สูงนักแสดงว่ามีการรับรู้สถานการณ์ว่ามีผลต่อปัญหาครอบครัวในแง่ลบไม่มาก แต่อย่างไรก็ดีพบว่ากลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานครรับรู้สถานการณ์ภาวะเครียด เนื่องจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจสูงกว่าภาคอื่นๆ แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานครมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นค่อนข้างมาก แต่ในกลุ่มตัวอย่างในภาคใต้และภาคเหนือไม่รู้สึกถึงผลกระทบทางลบในครอบครัวเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจมากนัก กล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างภาคเหนือและภาคใต้มองปัญหาในระดับรุนแรงน้อยกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานคร

ส่วนกลุ่มตัวอย่างในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคะแนนในข้อนี้ต่ำกว่ากลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานครเล็กน้อย

การรับรู้ผลกระทบทางบวกของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ

ในการรับรู้ปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจนั้น พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างที่เห็นข้อดีของการเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจน้อยกว่า 1 ใน 8 ของกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ แสดงว่าโดยรวมยังไม่มีการมองปัญหาที่เกิดขึ้นกับภาวะเศรษฐกิจของประเทศในด้านบวก ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองของครอบครัวไทยส่วนใหญ่มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่เห็นว่าการที่ต้องถูกเลิกจ้าง ลดเงินเดือน ทำให้ครอบครัวได้มีเวลาอยู่ด้วยกันมากขึ้น และเป็นจุดที่สำคัญที่จะเน้นการประหยัดอดออมในครอบครัว ซึ่งน่าจะเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตอย่างมี "เศรษฐกิจพอเพียง" ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงประทานแก่ประชาชนไทยทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2540 ค่านิยมเรื่องการประหยัด อดออมเป็นค่านิยมที่อ่อนแอในสังคมไทย ในการวิเคราะห์หลักการวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเด็ก (ทัศนา แขมมณี และคณะ 2536) พบว่าวัฒนธรรมไทยมีการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยความรัก เอาใจใส่ ให้ความสำคัญของวงศาคณาญาติตามสังคมไทย เน้นการฝึกให้เด็กเป็นผู้มีใจดี มีมารยาท นอกจากนั้นในด้านค่านิยมของความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัดและให้ความเอื้อเฟื้อแก่ผู้อื่นเป็นค่านิยมสำคัญที่ควรได้รับการกระตุ้นและสืบทอด และจะเป็นการป้องกันปัญหาเศรษฐกิจของประเทศในภายหลังได้

แรงสนับสนุนทางสังคมและแหล่งประโยชน์

แหล่งประโยชน์สำคัญภายในและภายนอกครอบครัวมีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค สามารถวิเคราะห์แห่งประโยชน์ 3 แห่งคือ

1. แรงสนับสนุนทางสังคม

โดยเฉพาะในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการรับรู้การช่วยเหลือกันในชุมชนและมั่นคงสูงกว่าภาคอื่นๆ และมีความเป็นมิตรในชุมชนสูงสุดเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ น่าจะเป็นเพราะภูมิภาคดังกล่าวเป็นกลุ่มที่พื้นฐานเศรษฐกิจของชุมชนแข็งแรงและมีการช่วยเหลือพึ่งพากันในชุมชนค่อนข้างมาก ทำให้กลุ่มตัวอย่างรับรู้แรงสนับสนุนทางสังคมค่อนข้างดี เมื่อเทียบกับกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างในภาคกลางมีคะแนนแรงสนับสนุนทางสังคมต่ำสุด แสดงว่ามีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันน้อยกว่าภาคอื่นๆ

2. แหล่งประโยชน์จากญาติและเพื่อน

แม้กลุ่มตัวอย่างภาคกลางมีคะแนนสนับสนุนทางสังคมต่ำสุดดังที่กล่าวมาแล้ว แต่กลับมีคะแนนแหล่งประโยชน์จากญาติและเพื่อนสูงสุด อาจจะแสดงถึงวัฒนธรรมการรับรู้ความช่วยเหลือของคนในภาคกลาง ว่าเน้นการช่วยเหลือกันระหว่างเครือญาติมากกว่าจากบุคคลอื่นๆที่ไม่ใช่คนใกล้ชิดหรือเครือญาติ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานครได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากญาติและเพื่อนน้อยที่สุด อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวลูกจ้างในกรุงเทพมหานครเป็นกลุ่มคนงานอพยพย้ายถิ่นมาจากภูมิภาคอื่นๆ ไม่สามารถติดต่อหรือขอรับความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องได้ง่าย ไม่เหมือนกลุ่มที่มีการทำงานในบ้านเกิดขึ้นหรือในภูมิลำเนาเดิม แต่อย่างไรก็ดีพบว่ากลุ่มประชากรในกรุงเทพมหานครมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งประโยชน์ทางสังคมมากขึ้นแทน

3. ความเข้มแข็งของครอบครัวในการเผชิญปัญหา

แหล่งประโยชน์ภายในครอบครัวที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การที่ครอบครัวมีความเข้มแข็งโดยการเผชิญปัญหา รู้สึกว่าควบคุมปัญหาได้ จากการศึกษาพบว่าครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเข้มแข็งสูงสุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างจากภูมิภาคต่างๆ สาเหตุน่าจะสัมพันธ์กับการที่ประชากรภาคอีสานอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติจำกัด มีความยากลำบากในการดำรงชีวิตเมื่อเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ ทำให้ครอบครัวเกิดการพัฒนาความเข้มแข็งภายใน การเผชิญกับปัญหาต่างๆ กล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีปัญหาสูงสุด แต่มีการสู้ปัญหาและพยายามวางแผนและช่วยกันแก้ปัญหา รวมทั้งพยายามมองว่าปัญหาจะทุเลาลงได้ในอนาคต อีกว่าความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นแหล่งประโยชน์ภายในที่สำคัญของครอบครัว ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างในภาคกลางมีคะแนนความเข้มแข็งในการเผชิญปัญหาต่ำที่สุดแสดงถึงการมุ่งมั่นพยายามควบคุมปัญหาน้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ

แรงยึดเหนี่ยวในการเผชิญปัญหาของครอบครัว

ในการเผชิญปัญหาครอบครัวที่มีแรงยึดเหนี่ยวที่ดีจะสามารถผ่านอุปสรรคให้ลุล่วงไป โดยหาหลักยึดด้านจิตใจและจิตวิญญาณ พบว่ามีการใช้แนวคิดทางศาสนาพุทธที่มองปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องธรรมชาติของชีวิตเป็นเรื่องของสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จำเป็นต้องยอมรับสภาพ และมีจำนวนไม่มากที่กล่าวว่าใช้ศรัทธาและความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องช่วยยึดเหนี่ยวโดยตรง แต่โดยรวมแสดงว่าเป็น

แนวคิดทางพุทธศาสนาที่กล่าวว่าทุกอย่างในชีวิตเป็นอนิจจัง มีการเปลี่ยนแปลงได้เป็นแนวทางที่ใช้ในการยึดเหนี่ยวมากที่สุด

ระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัวเนื่องจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ

ในการวิเคราะห์ระดับการปรับตัวของครอบครัวจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ พบว่าครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหาการปรับตัวที่แสดงถึงความเครียดในครอบครัวสูงที่สุด ที่มีผลทำให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ มีสมาชิกมีอารมณ์ซึมเศร้า ปัญหาทะเลาะเบาะแว้ง ติดสารเสพติด ฯลฯ มากว่ากลุ่มตัวอย่างจากภูมิภาคอื่นๆ อาจแสดงว่าครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแม้จะมีคะแนนความเข้มแข็งของครอบครัวสูงสุด แต่เนื่องจากมีปัญหาสะสมแหล่งความเครียดสูงกว่ากลุ่มอื่นๆมาก จึงมีปัญหาการปรับตัวของครอบครัวสูงกว่าภูมิภาคอื่นๆ ในขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างในภาคใต้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีปัญหาระดับต่ำที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นๆคะแนนปัญหาครอบครัวที่พบในภาคใต้ต่ำกว่ากลุ่มอื่นๆอย่างชัดเจน จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแสดงว่าการปรับตัวของครอบครัวได้รับอิทธิพลโดยตรงจากการรับรู้สถานการณ์ของครอบครัวในด้านลบ ความเข้มแข็งของครอบครัวและการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม ในขณะที่ไม่พบว่าการประเมินสถานการณ์ทางบวกมีอิทธิพลต่อระดับปัญหาการปรับตัวแต่อย่างใด โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุดได้แก่ การประเมินสถานการณ์ของครอบครัว แสดงถึงการที่มีการให้ความหมายเชิงลบต่อสถานการณ์มีผลให้ครอบครัวมีปัญหาการปรับตัว ในขณะเดียวกันการประเมินในเชิงลบนั้นอาจเป็นแหล่งความเครียดสะสมในครอบครัวเพิ่มขึ้นเพราะทำให้ครอบครัวรู้สึกว่ามีแต่ปัญหารุมเร้ามากขึ้น ทำให้ตัวแปรนี้มีผลต่อการระดับปัญหาการปรับตัวค่อนข้างสูง สำหรับการที่ครอบครัวมีแรงสนับสนุนทางสังคมสูงทำให้ครอบครัวปรับตัวได้ดีขึ้น มีปัญหาน้อยลง แสดงว่าในการช่วยเหลือของสังคมเป็นสิ่งสำคัญต่อครอบครัวเมื่ออยู่ในภาวะวิกฤต สอดคล้องกับการศึกษาของแมคคับบินและคณะในปี ค.ศ.1993 ที่เปรียบเทียบครอบครัวต่างวัฒนธรรม แสดงว่าในครอบครัวชาวเอเชีย การได้รับการสนับสนุนทางสังคมสามารถอธิบายการปรับตัวที่ผิดปกติในครอบครัวในการดูแลรับผิดชอบสมาชิกถึงร้อยละ 17 ของความแปรปรวน ในขณะที่กลุ่มครอบครัวผิวขาว และครอบครัวชาวฮาวายนั้น การได้รับการสนับสนุนทางสังคมสามารถอธิบายการปรับตัวที่ผิดปกติในครอบครัวในการดูแลรับผิดชอบสมาชิกสามารถความแปรปรวนได้เพียงร้อยละ 0 และ 9 ของความแปรปรวนตามลำดับ (McCubbin McCubbin and Thompson ใน Brubaker 1993)

การปรับตัวของครอบครัวในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับบุตร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าครอบครัวตระหนักถึงความสำคัญของการปรับค่าใช้จ่ายในครอบครัว ปรับความคาดหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรและค่าใช้จ่ายจริงเฉพาะของบุตรในชีวิตประจำวันและในโรงเรียน พบว่ามีการปรับลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารลงถึงร้อยละ 41.61 ของครอบครัวทั้งหมด โดยทั่วไปในประเทศที่กำลังพัฒนามีค่าใช้จ่ายเป็นค่าอาหารของครอบครัวมากกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้รวมของครอบครัว ดังนั้นการที่ครอบครัวลดรายได้ทำให้ครอบครัวลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารเป็นสิ่งที่จำเป็น อย่างไรก็ดีมีครอบครัวที่ลดค่าอาหารครอบครัวลงในปริมาณที่มากกว่าลดค่าอาหารกลางวันและค่าขนมของบุตร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกุศล สุนทรธาดา และคณะ (2542) ที่พบว่าครอบครัวจะพยายามลดค่าใช้จ่ายในระดับครอบครัวเรือนก่อนที่จะไปลดค่าใช้จ่ายสำหรับบุตร

ในการศึกษาครั้งนี้มีข้อน่าสังเกตที่ว่า กลุ่มตัวอย่างภาคใต้ซึ่งได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจน้อยกว่าภาคอื่นๆ กลับมีการลดค่าอาหารบุตรสูงกว่าร้อยละ 50 ของครอบครัวในกลุ่มตัวอย่าง ในขณะเดียวกันกลุ่มตัวอย่างในภาคใต้ลดค่าอาหารในครอบครัวลงมากกว่าภูมิภาคอื่นเช่นกัน แสดงว่าในเชิงปฏิบัติแล้วมีการปรับค่าใช้จ่ายสูงสุดในภาคใต้ ถึงแม้ว่าการวิเคราะห์ผลกระทบโดยทั่วไปไม่ได้แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างภาคใต้ได้รับผลกระทบรุนแรงกว่าภาคอื่นๆ แสดงถึงการตื่นตัวในการประหยัด มัธยัสธ์ของกลุ่มตัวอย่างในภาคใต้ที่แตกต่างกับภูมิภาคอื่นๆที่ได้รับผลกระทบมากกว่า

สิ่งสำคัญที่ควรได้รับความสนใจคือ ในตารางที่ 4.12 พบว่าครอบครัวที่ลดค่าใช้จ่ายในหมวดค่ารักษาพยาบาล เสื้อผ้า และสันทนาการมาก โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครมีการลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลลดลงร้อยละ 88.20 ของครอบครัว ครอบครัวมีแนวโน้มจะไม่พบไปรับการรักษาพยาบาลเมื่อบุตรป่วยและทำให้ภาวะเจ็บป่วยของเด็กเพิ่มขึ้นในที่สุด อาจจะนำมาซึ่งปัญหาสาธารณสุขและทำให้เด็กที่เจ็บป่วยในช่วงวิกฤตไอเอ็มเอฟเป็นเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยเรื้อรัง เนื่องจากไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างถูกต้อง ทันเวลา ในระยะวิกฤตนี้

นอกจากนั้นพบว่าค่าใช้จ่ายที่เป็นการเสริมการศึกษาได้แก่การให้บุตรเรียนพิเศษเพิ่มเติมนั้นถูกกระทบน้อยมาก เนื่องจากครอบครัวส่วนใหญ่ที่ให้บุตรเรียนพิเศษยังเห็นความสำคัญของการเรียนพิเศษ ซึ่งเป็นค่านิยมของบิดามารดาในการสนับสนุนให้บุตรสามารถแข่งขันด้านการศึกษากับผู้อื่นสามารถสอบแข่งขันเข้าสถาบันการศึกษาต่างๆในอนาคต โดยครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานครที่มีการส่งบุตรเรียนพิเศษตามเดิมสูงกว่าครอบครัวในภูมิภาคอื่นๆ

สำหรับการถ่ายทอดค่านิยมในการประหยัด อดออมของครอบครัวที่ถ่ายทอดให้บุตรนั้น พบว่ายังมีครอบครัวน้อยกว่าครึ่งที่กล่าวว่าให้บุตรใช้จ่ายแต่สิ่งที่จำเป็นและสอนให้ออมสำหรับอนาคต นอกจากนั้นพบว่าครอบครัวราว 1 ใน 6 ของครอบครัวทั้งหมดกล่าวว่าสอนให้บุตรจ่ายในสิ่งที่อยากได้

ซึ่งสะท้อนถึงค่านิยมที่เน้นการใช้จ่ายหาความสุขใส่ตนโดยไม่คำนึงถึงภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน แม้จำนวนครอบครัวที่กล่าวว่า สอนบุตรให้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น ในสิ่งที่อยากได้มีจำนวนไม่มากราวร้อยละ 15 แต่เป็นประเด็นค่านิยมที่จำเป็นต้องให้ความสนใจ เพราะไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบันที่ประเทศอยู่ในภาวะคับขันทางเศรษฐกิจ ที่ต้องการการปรับค่านิยมการดำเนินชีวิตเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียง พิจารณาการใช้จ่ายตามความจำเป็นมากกว่าตามความอยากหรือความพึงพอใจ ควรมีการปลูกฝังค่านิยมในสังคมไทยในระยะนี้ โดยปรับวิกฤตให้เป็นโอกาสจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ให้เป็นสถานการณ์สำหรับครอบครัว รวมทั้งเด็กและเยาวชน ในการเรียนรู้วิถีชีวิตที่ปรับปรุงใหม่ ที่ไม่ฟุ่มเฟือ ประหยัด รู้จักการออมเพื่ออนาคตมากกว่าการใช้จ่ายเพื่อเสพสุขโดยไม่มีแหล่งทุนสำรองสำหรับชีวิตในอนาคต

ผลกระทบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อบุตรด้านพฤติกรรม สุขภาพ และการเรียน

ผลศึกษาวิจัยพบว่าภาวะวิกฤตเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อบุตรทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ผลกระทบด้านพฤติกรรมการปรับตัว 2) ผลกระทบด้านการเจ็บป่วยของบุตรและ 3) ผลกระทบด้านการเรียนของบุตร

ในการศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการประเมินปัญหาพฤติกรรมซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในเด็กแต่ละวัยไม่เหมือนกัน การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการวัดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็กวัยเรียน รวมทั้งการวัดผลกระทบด้านการศึกษาก็เช่นกัน สามารถประเมินได้สำหรับบุตรวัยเรียนขึ้นไปเท่านั้น ส่วนผลกระทบด้านการเจ็บป่วยของบุตรนั้นสามารถเก็บข้อมูลได้ในบุตรทุกวัย

1. ผลกระทบด้านพฤติกรรมการปรับตัว

ผลกระทบด้านพฤติกรรมการปรับตัวของบุตรวัยเรียนพบว่า เด็กมีพฤติกรรมที่มีปัญหาโดยเฉลี่ยร้อยละ 15.30 ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ปัญหาที่เด็กมีพฤติกรรมการกินที่ผิดปกติ (กินมากไป กินน้อยไป หรือปฏิเสธอาหาร) และเมื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยการวิเคราะห์เส้นทาง พบว่าครอบครัวที่มีการสะสมของแหล่งความเครียดในครอบครัวสูง มีปัญหาเกิดขึ้นหลายประการพร้อมๆกับภาวะขาดหรือรายได้ลดลง จะทำให้เด็กมีปัญหาพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยที่มีผลทำให้การประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัวสูงขึ้นไปด้วย และทำให้แรงยึดเหนี่ยวในการเผชิญปัญหาของครอบครัวยิ่งแย่ลงไปอีก

อย่างไรก็ดีหากครอบครัวได้รับความช่วยเหลือจากแหล่งประโยชน์ทั้งภายในและภายนอกครอบครัวซึ่งได้แก่ ญาติ เพื่อน และสังคม จะทำให้ครอบครัวมีแรงยึดเหนี่ยวในการเผชิญปัญหาดียิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เด็กมีปัญหาการปรับตัวลดลงได้ สำหรับตัวแปรด้านความเข้มแข็งภายในครอบครัวซึ่งถือเป็นแหล่งประโยชน์ภายในที่สำคัญของครอบครัวแต่กลับพบว่าครอบครัวที่เข้มแข็งมากมีบุตรที่มีปัญหาพฤติกรรมสูง อาจเนื่องจากความเข้มแข็ง ความเชื่อของครอบครัวเกี่ยวกับความสามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ในการแก้ปัญหาต่างๆ กลายเป็นสิ่งกระตุ้นความเครียดทำ

ให้บุตรเกิดพฤติกรรมที่ผิดปกติได้ เนื่องจากบุตรอายุน้อย และยังไม่ได้พัฒนาความเข้มแข็งระดับเดียวกับบิดามารดา เด็กยังไม่มั่นใจในตนเองที่จะประสบความสำเร็จตามความคาดหวังของครอบครัว ทำให้เด็กมีความเครียดและมีปัญหาพฤติกรรมการปรับตัวตามมา การพูดคุยระหว่างสมาชิกและการที่บิดามารดาเห็นความสำคัญของการช่วยให้บุตรเข้าใจว่ามีความเชื่อมั่นในครอบครัว ในขณะเดียวกันก็ให้กำลังใจเด็กไม่คาดหวังให้เด็กทำในสิ่งที่เด็กไม่สามารถประสบความสำเร็จได้

2 ผลกระทบทางด้านความเจ็บป่วยของบุตร

ภาวะสุขภาพของบุตรโดยทั่วไปพบว่าบุตรคนที่ 1 ถึง คนที่ 3 มีจำนวนครั้งการเจ็บป่วยเฉลี่ยราว 4 ครั้งต่อ 6 เดือน หรือ ประมาณ 8 ครั้งต่อปี ซึ่งถือว่าจำนวนค่อนข้างมาก และโรคที่ป่วยส่วนใหญ่เป็นโรคติดเชื้อเช่น หวัด ท้องเสีย หูอักเสบ ฟันผุ

ผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพบว่าจำนวนครั้งการเจ็บป่วยของบุตรได้รับอิทธิพลสูงสุดจากการประเมินสถานการณ์ความเครียดของครอบครัว แสดงว่าในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจนั้นครอบครัวที่ประเมินว่าภาวะวิกฤตส่งผลกระทบครอบครัวในระดับสูง ส่งผลให้ครอบครัวมีปัญหาในการปรับตัวของครอบครัว และทำให้บุตรมีอัตราการเจ็บป่วยสูงขึ้น ทั้งนี้เมื่อครอบครัวมีปัญหาทางจิต การติดสารเสพติด การทะเลาะวิวาทระหว่างคู่สมรส ฯลฯ ทำให้บุตรได้รับการดูแลและเอาใจใส่ลดน้อยลง อาจทำให้เกิดการละเลยการดูแลบุตร และบางรายไม่มีเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลและสุขภาพบุตรเท่าที่ควรทำให้บุตรป่วยบ่อยมากขึ้น อาการผิดปกติที่ควรได้รับการแก้ไขให้หายขาดกลับเป็นภาวะที่ป่วยบ่อย เพราะไม่ได้รับการดูแลที่ดีและเหมาะสม นอกจากนั้นการที่ครอบครัวมีความเข้มแข็งภายในครอบครัว มุ่งมั่นที่จะควบคุมและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จะมีผลให้บุตรเจ็บป่วยน้อยลง อาจเป็นเพราะครอบครัวที่เข้มแข็ง สนใจให้การดูแลและเอาใจใส่บุตรมากกว่าครอบครัวที่ไม่เข้มแข็ง แม้ในช่วงตกงานก็พยายามใช้เวลาที่ว่างมากขึ้นในการดูแลบุตร และความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคมมีผลทำให้ครอบครัวมักเป็นสถานการณ์ความเครียดของครอบครัวเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจลดลง ทำให้มีปัญหาการปรับตัวของครอบครัวลดลง และส่งผลให้บุตรมีการเจ็บป่วยลดลง ดังนั้นในภาวะวิกฤต สังคมชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือครอบครัวที่จะยังผลให้ครอบครัวปรับตัวได้ดีและยังผลให้บุตรเจ็บป่วยลดน้อยลงไปด้วย ผลการศึกษาเชิงปริมาณนี้สอดคล้องกับการศึกษาเชิงคุณภาพที่พบว่าครอบครัวต้องการสวัสดิการการช่วยค่ารักษาพยาบาลของบุตรจากรัฐเป็นอย่างมาก อนึ่งการที่ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือจากญาติและเพื่อนมากกลับทำให้บุตรมีปัญหาสุขภาพมากขึ้นนั้น ไม่สอดคล้องกรอบแนวคิดวิจัย ทั้งนี้อาจอธิบายได้ว่า

ในกรณีที่การเจ็บป่วยของบุตรเป็นภาวะเครียดของครอบครัวและเพื่อนรับรู้ โดยเฉพาะญาติและเพื่อนสนิท ทำให้ครอบครัวที่มีบุตรช่วยใช้แหล่งประโยชน์โดยขอความช่วยเหลือจากญาติและเพื่อนมากกว่าปกติ และการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลในระยะเวลาใกล้เคียงกันทำให้ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอาจเป็นว่า การที่มีเด็กป่วยเป็นสาเหตุทำให้ต้องรับความช่วยเหลือจากญาติและเพื่อน มากกว่าการที่ช่วยเหลือจากญาติและเพื่อนเป็นสาเหตุทำให้บุตรป่วย

นอกจากนั้นพบว่าพฤติกรรมการเรียนของเด็กได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแหล่งความเครียดของครอบครัว และแรงสนับสนุนทางสังคม โดยพบว่าเมื่อครอบครัวมีแหล่งความเครียดยิ่งสูงส่งผลให้เด็กมีผลการเรียนแลวลงสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย ในขณะที่ครอบครัวที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมสูงมีผลทำให้ผลการเรียนบุตรไม่ดี ซึ่งไม่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย อาจอธิบายว่าการที่ครอบครัวรับรู้ว่าได้รับการช่วยเหลือจากชุมชน สังคม เพราะเป็นการที่บุตรมีปัญหาการเรียน ครอบครัวต้องพึ่งพาแหล่งประโยชน์ในชุมชนมากกว่าปกติ ซึ่งคำอธิบายจึงคล้ายกับกรณีที่เด็กป่วยมากและครอบครัวได้รับความสนับสนุนจากญาติและเพื่อนมาก

จากการศึกษาครั้งนี้แสดงว่าการครอบครัวที่มีปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโดยมีแหล่งความเครียดสูง มีผลทำให้บุตรมีปัญหาการเรียนมากขึ้น มีข้อค้นพบที่น่าสนใจมีประการหนึ่งคือพบว่าในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ โดยรวมแล้วมีจำนวนบุตรที่มีผลการเรียนดีขึ้นมากกว่าแลวลง พบว่าเด็กวัยเรียนโดยรวมมีผลการเรียนดีขึ้นถึงร้อยละ 31.3 ของกลุ่มตัวอย่างที่มีบุตรวัยเรียนขึ้นไป ในขณะที่ผลการเรียนแลวลงเพียงร้อยละ 5.70 อาจแสดงว่าภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้เด็กโดยทั่วไปได้รับการกระตุ้นให้สนใจศึกษาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเล็มเพอร์และคลาก-เล็มเพอร์ ที่ศึกษาในภาวะเศรษฐกิจถดถอยในอเมริกา 662 ครอบครัว โดยเน้นครอบครัวเกษตรกรที่มีบุตรที่กำลังเรียนเกรด 9 ถึงเกรด 12 พบว่าภาวะวิกฤตเศรษฐกิจมีผลทางอ้อมให้วัยรุ่นเพศหญิง มีอาการซึมเศร้าและใช้สารเสพติด ทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องจากการที่บิดามารดาไม่ให้ความเอาใจใส่บุตรเท่าที่ควร ในขณะเดียวกับพบว่าเด็กจำนวนมากกลับมีการสนใจการเรียนดีขึ้น (Lempers and Clark-Lempers 1989 , (Lempers and Clark-Lempers 1990) ทำให้สามารถวิเคราะห์ว่าภาวะเครียดจากเศรษฐกิจ เป็นสิ่งกระตุ้นให้เด็กมีการเรียนดีขึ้น อาจเป็นเพราะถ้าครอบครัวมีแหล่งความเครียดในระดับต่ำ บิดามารดาใส่ใจบุตรมากขึ้นเพราะมักจะบอกให้บุตรเห็นความสำคัญของการศึกษา ที่จะทำให้บุตรประสบความสำเร็จในการทำงานในอนาคต บุตรได้รับการเอาใจใส่ กระตุ้น จะพยายามสนใจการศึกษามากขึ้น

แต่ในกรณีศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุพบว่าแหล่งความเครียดที่ครอบครัวสะสมมากขึ้นกลับทำให้เด็กเรียนแลวลง ซึ่งแสดงว่าถึงจุดที่ครอบครัวมีปัญหามาก จะทำให้เด็กไม่สามารถใส่ใจต่อ

การศึกษาได้ ทำให้ผลการเรียนลดลง อาจจะเป็นเพราะในครอบครัวที่แหล่งความเครียดสะสมไม่มากนัก จะให้เวลาในครอบครัวชี้ชวนเด็กให้เห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้นเพราะจะทำให้เด็กมีงานมีรายได้ในอนาคต ป้องกันปัญหาการตกงานเช่นที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่หากมีแหล่งความเครียดมากๆ อาจไม่มีเวลาชี้ชวนเด็กและเยาวชนในประเด็นดังกล่าว ทำให้เด็กไม่ได้รับการกระตุ้นด้านการเรียนเท่าครอบครัวที่มีแหล่งความเครียดน้อยกว่า การเกิดวิกฤตในครอบครัวอาจเป็นการกระตุ้นทักษะการต่อสู้กับความยากลำบาก และอาจทำให้เด็กและเยาวชนไทย ที่ผ่านภาวะวิกฤตนี้หลายคนเกิดความยืดหยุ่นทนทาน(Resiliency) ต่อปัญหาในการดำเนินชีวิตในอนาคต

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

จากการสรุปความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆโดยการวิเคราะห์แบบจำลองเชิงเหตุผล โดยผู้วิจัยคาดว่าผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจจะมีผลต่อการปรับตัวของครอบครัว แล้วจึงมีผลกระทบต่อบุตร ผลการศึกษาพบว่าเป็นจริงบางส่วน กล่าวคือผลกระทบต่อบุตรด้านสุขภาพเป็นผลของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจผ่านการปรับตัวของครอบครัวอย่างชัดเจน ในขณะที่ผลกระทบต่อพฤติกรรมเด็กและการเรียนของบุตรไม่เป็นผลกระทบที่ผ่านการปรับตัวของครอบครัว

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพของ 30 ครอบครัวทั่วประเทศ แสดงว่าครอบครัวได้รับผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจในระดับรุนแรงเป็นบางส่วน โดยเฉพาะเมื่อผู้ขาดรายได้เป็นหัวหน้าครอบครัว ส่งผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวและอื่นๆซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดในบทที่ 4 แล้ว การอภิปรายผลการวิจัยที่แสดงกระบวนการปรับตัวของครอบครัวในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ และการต้องการความช่วยเหลือ

กระบวนการจัดการกับปัญหา

ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดจะมีผลกระทบรุนแรงหากเป็นการตกงานอย่างกระทันหัน แต่ในครอบครัวที่รับรู้สภาพปัญหาล่วงหน้าจะมีผลกระทบน้อยลง พบว่ากลุ่มที่รู้ล่วงหน้าก่อนตกงานจะมีการปรับตัวที่ดีกว่า โดยมีการจัดการกับปัญหาเป็น 4 ขั้นตอนคือ

1. รับรู้และประเมินความรุนแรงของปัญหา
2. ยอมรับและแก้ไขปัญหา
3. แสวงหาแหล่งประโยชน์

4. เผชิญปัญหาอย่างมั่นใจ และสร้างความหวังในชีวิต

ในขณะที่กลุ่มที่ไม่รู้ตัวล่วงหน้าก่อนตกงานจะมีปัญหาในการจัดการภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นโดย

1. สูญเสียความมั่นใจในเองและศักยภาพของตน
2. พึ่งพาผู้อื่น ต้องการความเห็นอกเห็นใจ
3. ปฏิเสธปัญหาที่เกิดขึ้น โทษผู้อื่น
4. หมดกำลังใจ และปล่อยตามยถากรรม

นอกจากนั้น ในกรณีที่กรรยาเคยช่วยหารายได้ มักเกิดปัญหาในการจัดการปัญหาในครอบครัวกับภาวะวิกฤตเช่นเดียวกัน ได้แก่

1. ยอมรับปัญหาและแก้ปัญหาเบื้องต้น
2. สูญเสียความมั่นใจในตนเอง
3. หมดหวังและต้องการพึ่งพา

จากการศึกษาครั้งนี้ แสดงว่าภาวะการตกงาน การถูกลดเงินเดือน การสูญเสียธุรกิจของครอบครัวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น แต่หากผู้ได้รับผลกระทบมีการเตรียมตัว หรือได้รับข้อมูลล่วงหน้า จะพยายามปรับตัวเข้ากับสภาพปัญหาที่เกิด ทำให้ได้รับผลกระทบในทางลบน้อยกว่าการที่ไม่ได้รับการเตือนภัยหรือให้ข้อมูลล่วงหน้า ทำให้กลุ่มหลังมีการปรับตัวที่ไม่ดี มีปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัวตามมา

ผลกระทบต่อบุตร

ผลกระทบต่อบุตรด้านการลดค่าใช้จ่ายมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณ คือมีการลดค่าอาหารกลางวันและขนมของบุตรลง รวมทั้งการลดกิจกรรมที่โรงเรียนและการเรียนพิเศษลง พบว่ามีบุตรที่มีอายุมากกว่า 13 ปีขึ้นไปช่วยหารายได้ให้ครอบครัวในวันหยุด ผลกระทบต่อเด็กวัยรุ่นพบว่ามีเด็กราว 1 ใน 6 ที่บิดามารดาได้รับผลกระทบจากการไม่มีรายได้รุนแรงต้องออกจากระบบการศึกษา ในขณะที่บุตรที่ศึกษาชั้นต่ำกว่าประถมปลายไม่ได้รับผลกระทบให้ออกจากการศึกษา และมีเด็กที่กำลังศึกษาชั้นอนุบาลถึงประถมปลายราว 1 ใน 10 ของกลุ่มตัวอย่างถูกส่งไปอยู่กับญาติเพราะบิดามารดาไม่สามารถเลี้ยงดูให้การศึกษาได้ แสดงว่าภาวะวิกฤตเศรษฐกิจมีผลต่อโครงสร้างของครอบครัวและทำให้บุตรต้องถูกแยกจากบิดามารดา

การลดค่าใช้จ่าย

มีการลดค่าใช้จ่ายต่างๆสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณ โดยจะปรับให้กระทบค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเรียนของบุตรน้อยที่สุด ผลของการลดค่าใช้จ่ายของบุตรทำให้เด็กบางคนมีการปรับพฤติ

กรรมการคบเพื่อน และลดพฤติกรรมการบริโภคลดลง ปัญหาในเด็กทั้งวัยเรียนและวัยรุ่นคือการต้องการยอมรับในหมู่เพื่อน

ดังนั้นการที่ครอบครัวขาดรายได้มีผลให้เด็กบางคนรู้สึกเป็นปมด้อย กลัวเพื่อนรังเกียจ ทำให้เด็กอยู่ในภาวะเครียดที่โรงเรียนได้ ผู้ปกครองและครูที่โรงเรียนควรให้ความสนใจปัญหาในประเด็นดังกล่าว

ความต้องการความช่วยเหลือของครอบครัว

พบว่าความต้องการที่บิดามารดาต้องการอันดับแรกคือ ต้องการทุนการศึกษาให้แก่บุตร ในระบบการศึกษาปัจจุบันครอบครัวต้องแบกภาระค่าใช้จ่ายมากทำให้ครอบครัวต้องการความช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าวมากที่สุด เพราะส่วนใหญ่แล้วเห็นความสำคัญของการสนับสนุนให้บุตรเรียนหนังสือ นอกจากนั้นเป็นความต้องการมีงานทำ มีเงินทุน รัฐควบคุมราคาสินค้า และให้รัฐแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจให้สำเร็จลุล่วงโดยเร็ว

สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางการช่วยเหลือ

ข้อมูลเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในระดับมาก ถึงมากที่สุด รายได้ครอบครัว ภาวะหนี้สินสัมพันธภาพของสมาชิกและการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นแสดงถึงปัญหาเศรษฐกิจและผลกระทบความรุนแรงมากน้อยเพียงใดขึ้นกับปัจจัยสำคัญคือ การเตรียมตัวล่วงหน้า การประเมินสถานการณ์ที่เหมาะสมในครอบครัวที่วิกฤตเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกระทันหัน ตกงานในทันทีโดยไม่ได้คาดหมายล่วงหน้า ครอบครัวได้รับผลกระทบรุนแรงมากที่สุด

จากข้อมูลพบว่าปัญหาเศรษฐกิจเชื่อมโยงถึงปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัวที่หลายครอบครัวมีปัญหาแยกทางกัน หรือหย่าร้างเนื่องจากเมื่อเกิดภาวะไม่พอกินพอใช้ มีปัญหากระทบกันรุนแรงจนเลิกกัน นอกจากนั้นปัญหาที่น่าเป็นห่วงคือ การที่บิดามารดาห่างเหินกับบุตรมากขึ้นจำเป็นต้องให้บุตรดูแลตนเอง หรือผลักดันภาวะในการอบรมเลี้ยงดูบุตรไปสู่ญาติ หน่วยงานภายนอกครอบครัวมากขึ้น และบุตรที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นจะถูกช่วยให้ทำงาน และบางรายต้องออกจากโรงเรียนเพราะปัญหาเศรษฐกิจ

กลไกที่สำคัญที่ช่วยในการปรับตัวของครอบครัว คือการลดค่าใช้จ่ายลง ซึ่งทุกครอบครัวยอมรับว่าจำเป็น แต่พฤติกรรมการจัดการกับปัญหาที่สำคัญคือ การที่กลุ่มที่พร้อมจะแก้ปัญหาให้ลุล่วง ยอมรับและพยายามแก้ไขปัญหา มีการปรับตัวดี มีกระบวนการในการแก้ปัญหา แสวงหาแหล่งประโยชน์ให้กับครอบครัว และเผชิญปัญหาอย่างมั่นใจและสร้างความหวังในชีวิตที่ประคับประคอง

ชีวิตครอบครัวให้ผ่านพ้นอุปสรรคปัญหาไปได้ แต่พบว่าพฤติกรรมของครอบครัวที่ไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา มักมีพฤติกรรมที่แสดงว่าสูญเสียความมั่นใจในตนเอง พึ่งพาและต้องการความเห็นใจจากผู้อื่น ปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม สูญเสียความมั่นใจในตนเองและรู้สึกหมดหวัง

กล่าวได้ว่าในการป้องกันผลกระทบจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ควรมีการช่วยให้ครอบครัวได้รับการเตือนล่วงหน้า เพื่อให้โอกาสพูดคุยกันระหว่างสมาชิกและมีเวลาเตรียมตัวเพียงพอ และเมื่อรายได้ลดลงแล้ว การช่วยเหลือที่ดีที่สุดคือการสนับสนุนการหารายได้ของครอบครัว แนะนำแนวทางการลดค่าใช้จ่าย และให้ความช่วยเหลือแบบเปล่าในกรณีที่เด็กและเยาวชนถูกกระทบจากการที่ต้องออกจากโรงเรียน

ข้อเสนอแนะในการบรรเทาปัญหาได้แก่

1. มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในการประเมินปัญหาครอบครัวที่เกิดภาวะวิกฤตเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ และให้การช่วยเหลือโดยอาจแบ่งระบบการช่วยเหลือเป็น
   1.1 การช่วยเหลือในระดับชุมชน เพื่อให้ครอบครัวมีรายได้พอจะดำรงชีพและดูแลบุตรได้
   1.2 การช่วยเหลือในระดับองค์การและภาครัฐที่จะลดภาระครอบครัวในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่ครัวได้รับการยกเว้น ในกรณีที่บิดามารดาตกงาน หรือขาดรายได้ ได้แก่ ภาษีรายบุคคล เป็นต้น
   1.3 ในกรณีเกิดภาวะวิกฤตในครอบครัวรุนแรงที่มีผลต่อภาวะจิตอารมณ์ของสมาชิก ควรได้มีหน่วยช่วยเหลือที่ให้การช่วยเหลืออย่างทันต่อเหตุการณ์ และควรเน้นการสนับสนุนการเผชิญปัญหาของครอบครัวมากกว่าแก้ปัญหาเมื่อเกิดขึ้นแล้ว
2. บรรเทาผลกระทบจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในกลุ่มที่บิดามารดาขาดรายได้ จะเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการที่บุตรป่วยบ่อย เพราะอาจไม่ได้รับการดูแล รัฐควรมีการยกเว้นค่าใช้จ่ายในการให้การดูแลการรักษาพยาบาลแก่บุตร อีกทั้งค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา
3. ควรมีการศึกษาติดตามระดับความรุนแรงของปัญหาเป็นระยะ เพื่อสามารถประเมินสถานสภาวะการณ์ และปรับช่วยเหลือให้สอดคล้องกับความเป็นจริง เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณมีระยะเวลาตกงานเฉลี่ยเพียงประมาณ 1 เดือน หากเก็บข้อมูลต่อเนื่องในกลุ่มที่ตกงานนานกว่า 1 ปีขึ้นไป อาจพบผลกระทบที่รุนแรงกว่าที่พบในรายงานฉบับนี้
4. สนับสนุนให้เกิดความเข้าใจและสัมพันธภาพอันดีระหว่างบิดามารดาและบุตร และระหว่าง สามีภรรยาเพราะในภาวะวิกฤตจำเป็นต้องได้รับกำลังใจและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยการ

รณรงค์รูปแบบต่างๆ เพราะการศึกษาให้ความสำคัยของการที่บิดามารดายังต้องให้ความสำคัญในการดูแลเอาใจใส่กันและกัน และโดยเฉพาะการดูแลบุตรให้ไม่เกิดภาวะเครียดไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

กรมแรงงาน (2540) รายงานการเลิกจ้างแรงงานระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนกันยายน 2540

กลุ่มบรรณาธิการชีพจรเศรษฐกิจ (2540)บทบรรณาธิการ. **ชีพจรเศรษฐกิจ.** ปีที่ 5 , ฉบับที่ 4 , 4 - 9

กุศล สุนทรธาดา และคณะ (2541) สถานการณ์และองค์ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา.

กุศล สุนทรธาดา และคณะ (2542) การลงทุน ความคาดหวัง และวิสัยทัศน์สำหรับเด็กและเยาวชนไทย ใน ศุภสิทธิ์ พรรณารุโณทัย รุจา ภู่ไพบูลย์ และคณะ **การลงทุนในเด็ก : รัฐ ชุมชน และครัวเรือนควรลงทุนด้านใดให้มากขึ้น** เอกสารภายใต้ชุดโครงการเด็ก เยาวชน และครอบครัว กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มิถุนายน 2542, 142 – 178.

จริยา วิทยะศุภร (2539) **แบบจำลองเชิงสาเหตุของภาวะการดูแลในบิดามารดาฐานะผู้รับผิดชอบดูแลบุตรที่ป่วยเรื้อรัง.** วิทยานิพนธ์ หลักสูตรพยาบาลศาสตร์ศุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

ชนินทร์ มีโกศี (2540) ผลการกระทบของการลดค่าเงินบาทต่อดุลย์การค้า : ข้อสังเกตเบื้องต้น. **ชีพจรเศรษฐกิจ.** ปีที่ 5 , ฉบับที่ 4 , 18 - 21.

ทีมเศรษฐกิจ (2541) . สัญญาณอันตรายเศรษฐกิจไทยรอบใหม่ 6 เดือนดิ่งต่ำ มูดีส์ทำนายอีก 5 ปีฟื้น . เดลินิวส์ . 9 .

ทัศนา แขมมณีและคณะ (2536) **หลักการและรูปแบบพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย** กรุงเทพ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธรรมวิทย์ เทอดอุดม (2540) การกู้เงิน ไอเอ็มเอฟ : ข้อสังเกตบางประการ **ชีพจรเศรษฐกิจ.** ปีที่ 5, ฉบับที่ 4 , 55-58.

ไพฑูรย์ ศรีโยง (2540) ไฟกัสมุมมองที่ ทีดีอาร์ไอ เตือนภัยเศรษฐกิจไทยล่ม , สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. ปีที่ 44 , ฉบับที่ 8 , 30-31.

แนวหน้า (2541) ปีที่ 18, ฉบับที่ 6295, วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2541, 1

รุจา ภู่ไพบูลย์ (2537) การพยาบาลครอบครัว : แนวคิดทฤษฎีและการนำไปใช้ พิมพ์ครั้งที่ 2 ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์

รุจา ภู่ไพบูลย์ (2537) ทฤษฎีวิกฤติ. ในรุจา ภู่ไพบูลย์ การพยาบาลครอบครัว: แนวคิดทฤษฎีและครอบครัวไปใช้ ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์ ,133 - 140

วันเพ็ญ ปัณราช (2532) มโนมติเกี่ยวกับครอบครัว . ใน วรรณภา ศรีธัญรัตน์ และ สุจารี อมรเลิศบำรุง (ผู้รวบรวม) **การพยาบาลฟื้นฟู.** คณะพยาบาลศาสตร์ . มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

วิไลวัจส์ กฤษณะภูติ (2521). ลักษณะครอบครัวเชิงวัฒนธรรม. คณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

_____ ผลการสำรวจภาวะสุขภาพจิตของประชาชนในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในรอบปี 2541 **H&E Crisis Neeus** ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2541, 2 – 3

สุภสิทธิ์ พรรณารุโนทัย รุจา ภู่ไพบูลย์ และคณะ (2542) การลงทุนในเด็ก : รัฐ ชุมชน และครัวเรือนควรลงทุนด้านใดให้มากขึ้น เอกสารภายใต้ชุดโครงการเด็ก เยาวชน และครอบครัว กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มิถุนายน 2542

สถาบันวิจัยสังคม (2542) โครงการสำรวจผลกระทบทางสังคมอันเนื่องมาจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2540) รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน กองคลังข้อมูลและสารสนเทศสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2541) กอบกู้วิกฤตเด็กไทยภารกิจที่ต้อง "ลงทุน" เอกสารสรุปความคิดเห็นจากการสัมมนา เด็ก...ยุทธศาสตร์การลงทุนเพื่ออนาคตไทย 14 มกราคม 2541

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2541) รายงานการสำรวจการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานและวิกฤตการว่างงาน กองคลังข้อมูลและสารสนเทศแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ

สุวงศ์ แก่นตาคำ (2541) เศรษฐกิจไทยฟื้นปีไหน ? คำถามที่ไม่มีคำตอบ. เนชั่นสุดสัปดาห์. ฉบับ วันที่ 26 พ.ย. - 2 ธ.ค. 2541 , 64 .

Barnum B.S. (1998). **Nursing Theory Analysis, Application, Evaluation.** 5 th ed. New York : Lippincott. 171 - 184

Donnelly E. (1994). Parent of children with asthma : An examination of familt hardiness, family stressors, and family functioning. **Journal of Pediatic Nursing.** 9 (6) : 398 - 408.

Fawcett J. (1995). **Analysis and Evaluation of Conceptual Model of Nursing,** 3 th ed. Philadelphia : F.A. Davids. 51 - 65

Fialla S & Jones, L.C. (1991). Famillies of children with developmental disabilities : An examination of family hardiness. **Research in Nursing & Health,** 14 : 41 - 50.

Fink S.V. (1995). The influence of family resources and family demands on the strains and well being of caregiving families. **Nursing Research,** 44 (3) : 139 - 146.

Friedemann M. (1987). Families of unemployed workers : Need for nursing intervention and prevention. **Archives of Psychiatric Nursing,** 1, 81 - 89.

Friedman M.M. (1992) , **Family Nursing: Theory and Assessment.** 3rd edition , New York: Appleton-Century-Crofts.

Harbury C.D. (1971) **An Introduction to Economic Behavior** . Collin : Fontana .

Krach P. (1990). Filial responsibility and financial strain : The impact on farm families, **Journal of Gerontological Nursing.,** 16: 38 - 41.

Leftwich R.H. (1982) . **Economic and Social Issues.** 5th ed. , Business Publication:Plano, Texas .

Lempers J.D. & Clark - Lempers, D. (1990). Family economics stress, matesnal and parental support and adolescent distress. **Journal of Adolesscence.** 13 (3) : 217 - 229.

Lempers J.D. & Clark - Lempers, D. (1989). Ecomomic hardship, parenting, and distress in adolessence. **Child Development.** 60 (1), 25 - 39.

McIntrye J. (1981.) The Structural Functional Approach to Family Study. In F. I . Nye and ñ F.M. Bernado (Eds.) . **Emerging Conceptual Model for Family Analysis.** New York : Praeger.

Mercer R.T. (1988) Theoretical perspeclives on The family. In C.L. Gilliss B.L. Highly B.M.Roberts and I.M.Martinson Toward a Science of Family Nursing. Menlo Park, California : Addison Wesley Publishing Compamy.

McCubbin H.I. & Patterson J. (1981a). Family Distress. In H.I. McCubbin, A.I. Thompson, & M.A. McCubbin (1996). **Family assessment : Resiliency, coping and adaptation-Inventories for research and practice.** Madison : University of Wisconsin System.

McCubbin H.I. & Patterson J. (1981b). Family Stressors. In H.I. McCubbin, A.I. Thompson, & M.A. McCubbin (1996). **Family assessment : Resiliency, coping and adaptation-Inventories for research and practice. Madison** : University of Wisconsin System. : 833

McCubbin H.I. & Patterson J. (1982f). Family Strains. In H.I. McCubbin, A.I. Thompson, & M.A. McCubbin (1996). **Family assessment : Resiliency, coping and adaptation-Inventories for research and practice.** Madison : University of Wisconsin System. : 834

McCubbin H.I. Patterson J.M. & Glynn T. (1982). Social Support Index (SSI). In H.I. Mc Cubbin H.I Cauble A.E. and Patterson J.M. (Eds) Family Stress, Coping and Social Support. Illinois : Charles Thomas Publisher.

McCubbin H.I. Thompson A.I. and McCubbin M.A. (1996). **Family Assessment : Resiliency, Coping and Adaptation.** Madison : University of Wisconsin Publishers.

McCubbin H.I., Larsen, A., & Olson, D. (1982a). Family Coping-Coherence Index (FCCI). In H.I. McCubbin, A.I. Thompson, & M.A. Mcubbin (1996). **Family assessment : Resiliency, coping and adaptation-Inventories for research and practice. Madison** : University of Wisconsin System. : 703-712.

McCubbin H.I., Larsen, A., & Olson, D. (1982b). Relative and Friend Support. In H.I. McCubbin, A.I. Thompson, M.A. McCubbin (1996). **Family assessment : Resiliencey, coping and adaptation-Inventories for research and practice. Madison** : University of Wisconsin System. : 836.

McCubbin H.I., McCubbin, M.A., & Thompson, A.I. (1986). **Family Time and Routines Index (FTRI).** In H.I. McCubbin, A.I. Thompson, & M.A. McCubbin (1996). Family assessment : Resiliency, coping and adaptation-Inventories for research and practice. Madison : University of Wisconsin System. : 325-340.

Mc Cubbin H.I and Thampson A.I. (Eds.) (1987.) Family Assessment inventovies for Research and Practice Madison, Wisconsin :The University of Wisconsin - Madison.

McCubbin A.I. Thompson & M.A. McCubbin (1996). **Family assessment : Resiliency, coping and adaptation-Inventories for research and practice.** Madison : University of Wisconsin System. : 357-390.

McCubbin M.A. (1989). Family stress and Family strengths : A comparison of single - and two - **parent families with handicapped children. Research in Nursing and health** . 12 : 101 - 110.

McCubbin H..I. McCubbin, M.A. & Thompson A.I. (1993). Resiliency in families : The role of family schema and appraisal in family adaption to crises. In T.H. Brubaker (Eds.), Family Relations : **Challenges for the Future Volume** I. Newbury Park : SAGE Publications.

McCubbin H.I. Thompson A.I. and McCubbin M.A. (1996). **Family Assessment : Resiliency, Coping and Adaptation.** Madison : University of Wisconsin Publishers.

Smith R.A., Robinson R.W. (1995). Family coping and adaptation to a diagnosis of HIV/Aids in a family member. **AIDS Parient Care**, June : 140 – 143

Sund, Ostwald, S.W. (1985). Dual - earner families' stress levels and personal and life style related variables. **Nursing Research**. 34 : 357 - 360.

Whall, A.L. & Loveland - Cherry, C.J. (1993). Family Unit- Focused Research : 1984 - 1991. **Annual Review of Nursing Research,** 11 : 227 - 247.

Wood, N.F. & Lewis, F.M. (1995). Women with chronic illness : their views of their families asaptation. **Health Care for Women International,** 16 : 135 - 148.

Young blut, J.M., Loveland - Cherry, C.J. & Horam, M. (1991). Maternal employment effects on family and preterm infants at three months. **Nursing Research,** 40 : 271 - 275.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือวิจัย

1. แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป
2. แบบประเมินแหล่งความเครียดของครอบครัว
3. แบบประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว
4. แบบประเมินการสนับสนุนทางสังคม
5. แบบประเมินแหล่งประโยชน์ของครอบครัว ญาติ และเพื่อน
6. แบบประเมินการรับรู้สถานการณ์ของครอบครัว
7. แบบประเมินแรงยึดเหนี่ยวในการเผชิญปัญหาของครอบครัว
8. แบบประเมินระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว
9. แบบประเมินผลกระทบต่อบุตร (การเรียนและสุขภาพ)
10. แบบประเมินปัญหาพฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยเรียน
11. แนวทางการสัมภาษณ์ครอบครัวเชิงลึก (Indepth Interview)

แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

รหัส.....

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย หรือกรอกข้อความที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. **เพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์**

   ____ หญิง ____ ชาย

2. **อายุ (นับถึงวันที่ทำวิจัย)**

   อายุของท่าน___ ปี อายุของคู่สมรส ___ ปี

   อายุบุตรคนที่หนึ่ง___ ปี___ เดือน เพศ ___

   อายุบุตรคนที่สอง ___ ปี ___ เดือน เพศ ___

   อายุบุตรคนที่สาม ___ ปี ___ เดือน เพศ ___

   อายุบุตรคนที่สี่ ___ ปี ___ เดือน เพศ ___

   อื่น ๆ ระบุ_____

3. **สถานภาพสมรส**

   ( ) คู่และอยู่ด้วยกัน ( ) หย่า

   ( ) คู่และแยกกันอยู่ ( ) ม่าย

   ( ) แยกกัน

4. **สัมพันธภาพระหว่างท่านและคู่สมรสส่วนใหญ่เป็นอย่างไร**

   ( ) รักใคร่กันดีมีความสุขมาก

   ( ) อยู่ด้วยกันอย่างปกติไม่มีปัญหา

   ( ) มักทะเลาะวิวาทกันบ่อย ๆ

   ( ) อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____

5. **ศาสนา**

	สามี	ภรรยา
พุทธ	( )	( )
คริสต์	( )	( )
อิสลาม	( )	( )
อื่น ๆ ระบุ	___	___

5. **การศึกษาชั้นสูงสุด**

	สามี	ภรรยา
ไม่ได้เรียน	( )	( )
ป.1 – ป.4	( )	( )
ป.5 – ป.6	( )	( )
ม.1 – ม.3	( )	( )
ม.4 – ม.6	( )	( )
อนุปริญญาและประกาศนียบัตรวิชาชีพ	( )	( )
ปริญญาตรีและสูงกว่า	( )	( )

7. **อาชีพ**

	สามี	ภรรยา
เกษตรกรรม (ทำนา ทำสวน ทำไร่ ประมง)	( )	( )
ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว	( )	( )
รับราชการ	( )	( )
รัฐวิสาหกิจ	( )	( )
รับจ้างรายวัน	( )	( )
บริษัทเอกชน/องค์กร	( )	( )
ไม่มีงานทำ/ตกงาน/ออก	( )	( )
อื่น ๆ ระบุ	___	___

8. **ปัจจุบันท่านได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจ** ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

   ( ) ถูกเลิกจ้าง ( ) ย้ายกลับภูมิลำเนา

   ( ) ถูกลดเงินเดือน ( ) ต้องปิดกิจการ

   ( ) อื่น ๆ ระบุ _____

9. **หากท่านไม่มีงานทำในปัจจุบัน**

   ไม่มีงานทำมานาน _____ เดือน

   ระบุงานที่เคยทำในปีที่ผ่านมา_____

   รายได้ต่อเดือนในอดีต _____

10. **หากท่านถูกลดเงินเดือน** ถูกลดจาก _____ บาท ต่อเดือน เป็น _____ บาท ต่อเดือน

11. **รายได้ของครอบครัวต่อเดือนในปัจจุบัน**

    รายได้ของสามี _____ บาท/เดือน

    รายได้ของภรรยา _____ บาท/เดือน

    รายได้บุคคลอื่น _____ บาท/เดือน

    รวม _____ บาท/เดือน

12. **ลักษณะครอบครัวประกอบด้วย**

    ( ) ครอบครัวที่มี พ่อ แม่ ลูก

    ( ) ครอบครัวที่มี พ่อ แม่ ลูก และญาติหรือบุคคลอื่น ๆ อยู่รวมกัน

13. **จำนวนสมาชิกในครอบครัว** มี _____ คน

14. **จำนวนบุตร** มีบุตร _____ คน

15. **ที่อยู่อาศัย**

( ) บ้านเช่า/ห้องเช่า เดือนละ.....

( ) อาศัยกับผู้อื่น ไม่เสียค่าเช่า

( ) บ้านตนเอง

( ) บ้านผ่อน/เช่าซื้อ ..... บาท/เดือน

( ) ไม่มีที่พักอาศัย

( ) อื่น ๆ

16. **ปัจจุบันท่านอาศัยร่วมกับบุตร**

( ) ใช่ ( ) ไม่ใช่ บุตรอยู่กับ.....

17. **ท่านมีหนี้สิน**

( ) ไม่มี ( ) มี จำนวน ..... บาท

ความต้องการความช่วยเหลือ

ท่านต้องการความช่วยเหลือ เพื่อบรรเทาปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำอย่างไรบ้าง เรียงลำดับ

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

แหล่งความเครียดของครอบครัว

จากภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวของท่านในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาอะไรบ้าง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีความรุนแรงมากน้อยเท่าไรตามการรับรู้ของท่านในเครื่องมือที่ให้

ตัวอย่าง

0 100 เท่ากับ [78] คะแนน

ไม่มีเลย รุนแรงมาก

เหตุการณ์ที่เกิดแก่ครอบครัวท่านในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา

1. สมาชิกในครอบครัวหยุด / ไม่มีงานทำ / ตกงาน / ออกจากงาน 0 100 ☐
2. สมาชิกในครอบครัวให้กำเนิดบุตร / รับบุตรบุญธรรม 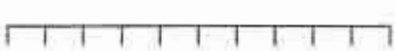 0 100 ☐
3. มีสมาชิกในครอบครัวเริ่มทำงาน 0 100 ☐
4. สมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนอาชีพ / เปลี่ยนงานใหม่ / หรือได้รับมอบหมายงานที่ต้องรับผิดชอบมากขึ้น 0 100 ☐
5. ครอบครัวย้ายที่อยู่เดิมไปอยู่ที่ใหม่ 0 100 ☐
6. สมาชิกในครอบครัวมีความเจ็บป่วยรุนแรงหรือได้รับบาดเจ็บ 0 100 ☐
7. สมาชิกในครอบครัวมีความพิการ / เจ็บป่วยเรื้อรัง 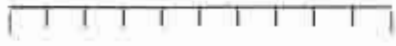 0 100 ☐
8. สมาชิกในครอบครัว / ญาติใกล้ชิด / เพื่อนสนิทเสียชีวิต 0 100 ☐
9. บุตรชาย หญิงแยกครอบครัว / แต่งงาน / ย้ายกลับเข้ามา 0 100 ☐
10. บุตรชายหญิงที่แต่งงานแล้วมีปัญหาครอบครัว / หย่ากัน บุตรถูกจากบ้าน 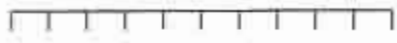 0 100 ☐

การประเมินความรุนแรงของปัญหาเศรษฐกิจ

ปัญหาทางวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ท่านคิดว่ามีผลกระทบรุนแรงต่อครอบครัวของท่านระดับใด

☐ ไม่มีผลกระทบ ☐ มีปานกลาง

☐ มีเล็กน้อย ☐ มีมาก ☐ มีรุนแรงมากที่สุด

ความเข้มแข็งของครอบครัว

กรุณาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาครอบครัวของท่านในด้านต่าง ๆ นี้ เป็นจริงหรือไม่ อย่างไร

ในครอบครัวของเรา	ไม่จริงเสมอ	ไม่จริงเป็นส่วนใหญ่	จริงเป็นส่วนใหญ่	จริงเสมอ	ไม่มีเหตุการณ์
1. ความผิดพลาดนั้นเกิดจากการกระทำของเราเอง	0	1	2	3	ม.ท.
2. เราไม่ควรวางแผนล่วงหน้าและหวังอะไร เพราะมันมักไม่เป็นไปตามแผน	0	1	2	3	ม.ท.
3. เราทำงานหนักแต่ไม่เคยได้รับคำชมเชย	0	1	2	3	ม.ท.
4. บางครั้งมีสิ่งเลวร้ายเกิดขึ้นกับเราแต่จะมีสิ่งดีๆ เกิดขึ้นกับเราเช่นกัน	0	1	2	3	ม.ท.
5. เรายังรู้สึกว่าเราเข้มแข็งในขณะที่เราเผชิญปัญหาอยู่	0	1	2	3	ม.ท.
6. ฉันเชื่อว่าสิ่งต่างๆจะดีขึ้นเอง	0	1	2	3	ม.ท.
7. ถึงแม้ว่าเราเองอาจทะเลาะกันบ้าง แต่อย่างไรก็ตามเราพึ่งกันได้	0	1	2	3	ม.ท.
8. เราคิดว่าเราคงไม่รอดแน่ ถ้ามีปัญหาอื่นเกิดขึ้นอีก	0	1	2	3	ม.ท.
9. ถ้าเราช่วยกันในครอบครัวสิ่งต่างๆต้องดีขึ้นแน่ๆ	0	1	2	3	ม.ท.
10.ชีวิตนี้น่าเบื่อและไม่มีค่า	0	1	2	3	ม.ท.
11.เราจะสู้ปัญหาพร้อมกัน และช่วยเหลือกันไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น	0	1	2	3	ม.ท.
12.เมื่อครอบครัวเราวางแผนที่จะทำอะไร เรามักคำสิ่งใหม่ๆและน่าสนใจ	0	1	2	3	ม.ท.
13.เรารับฟังปัญหาของแต่ละคน	0	1	2	3	ม.ท.
14.เราทำสิ่งต่างๆ ซ้ำซาก น่าเบื่อ	0	1	2	3	ม.ท.
15.เรามักกระตุ้นแต่ละคนให้ทดลองทำสิ่งใหม่ๆ	0	1	2	3	ม.ท.
16.อยู่บ้านดีกว่าออกไปทำกิจกรรมกับคนอื่นนอกบ้าน	0	1	2	3	ม.ท.
17.เราส่งเสริมให้สมาชิกเรียนรู้ทำสิ่งใหม่ๆ	0	1	2	3	ม.ท.
18.เราช่วยกันแก้ปัญหา	0	1	2	3	ม.ท.
19.สิ่งที่ทำให้เรามีความสุขมักเกิดจากโชคร้าย	0	1	2	3	ม.ท.
20.ชีวิตของเรามักมีอุปสรรค อุบัติเหตุบ่อย ๆ	0	1	2	3	ม.ท.

ท่านเห็นด้วยกับข้อความต่อไปนี้เพียงใด กรุณาทำเครื่องหมายทับตัวเลขที่แสดงระดับความคิดเห็นข้างล่างนี้

1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

2 = ไม่เห็นด้วย

3 = ไม่แน่ใจ

4 = เห็นด้วย

5 = เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การได้รับความช่วยเหลือ	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1. ในกรณีฉุกเฉิน คุณจะได้รับความช่วยเหลือจากคนในชุมชนอย่างเต็มใจ ทั้งที่ไม่รู้จักกันมาก่อน					
2. ฉันรู้สึกดีที่ฉันให้เวลาทำกิจกรรมกับสมาชิกในครอบครัว					
3. เราทำสิ่งต่างๆให้แก่กันในครอบครัวทำให้ฉันรู้สึกสำคัญในครอบครัว					
4. คนแถวนี้รู้ว่าถ้ามีปัญหาเขาจะช่วยเหลือกันในชุมชน					
5. ฉันมีเพื่อนที่รู้คุณค่าของตัวฉัน					
6. ฉันหวังว่าเราพึ่งพากันได้ในชุมชนที่อยู่					
7. เพื่อนไม่ค่อยฟังปัญหาของฉัน ชอบวิจารณ์ฉัน					
8. เพื่อน ๆ ในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน					
9. บางครั้งสมาชิกในครอบครัวทำให้คนอื่นในบ้านไม่มีความสุข					
10. ฉันระวังที่จะทำอะไรให้เพื่อน เพราะฉันมักถูกเอาเปรียบ					
11. ฉันอยู่ในชุมชน ฉันรู้สึกมั่นคง					
12. ในครอบครัวฉันแสดงความรักห่วงใยกัน					
13. ในชุมชนนี้คนไม่ค่อยเป็นมิตรมากนัก					
14. ชุมชนนี้ไม่เหมาะที่จะเลี้ยงดูเด็ก					
15. ฉันมีความสำคัญสำหรับเพื่อนและเพื่อนมีความสำคัญสำหรับฉัน					
16. ฉันมีเพื่อนสนิทที่ฉันรู้ว่าเขาใส่ใจและรักฉัน					
17. สมาชิกในครอบครัวของฉันไม่เข้าใจฉันและฉันไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร					

แหล่งประโยชน์ของครอบครัว ญาติและเพื่อน

ท่านเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับข้อความข้างล่างเกี่ยวกับสิ่งที่ท่านได้ทำ ในช่วงที่ท่านมีปัญหาเศรษฐกิจวิกฤตนี้อย่างไร ตัวเลขที่แสดงถึงระดับความเห็นด้วยของท่าน

ท่านจัดการกับปัญหาครอบครัวโดย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย	เฉย ๆ	เห็นด้วย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1.พูดคุยระบายกับญาติพี่น้อง	1	2	3	4	5
2.ขอคำแนะนำจากญาติ	1	2	3	4	5
3.พบปะสังสรรค์กับญาติ	1	2	3	4	5
4.พูดคุย ได้กำลังใจจากเพื่อนฝูง	1	2	3	4	5
5.หาข้อมูล และคำแนะนำจากผู้ที่กำลังมีปัญหาเช่นเดียวกับท่าน	1	2	3	4	5
6.ปรับทุกข์กับเพื่อนสนิท	1	2	3	4	5
7.ปรึกษาเพื่อนบ้าน ขอคำแนะนำ	1	2	3	4	5
8.ขอความเห็นใจจากญาติพี่น้อง	1	2	3	4	5

การรับรู้สถานการณ์ของครอบครัว

ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา มีสิ่งที่เกิดขึ้นต่อครอบครัวของท่านและท่านคิดว่าปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีผลต่อท่านและครอบครัวอย่างไร

ตัวอย่าง

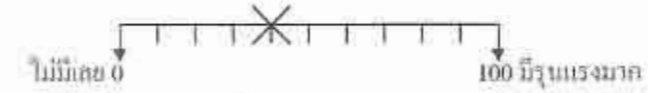

1. ท่านและคู่สมรสขัดแย้ง / ทะเลาะกันบ่อยขึ้น

☐

2. พ่อ แม่ ลูกทะเลาะกันบ่อยขึ้น

☐

3. บุตรทะเลาะกันเอง 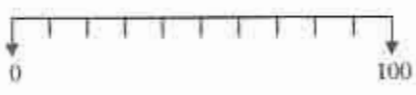

☐

4. มีปัญหาในการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนบุตร 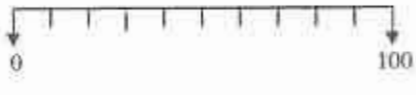

☐

5. ปัญหาต่าง ๆ สุมทับมากขึ้น 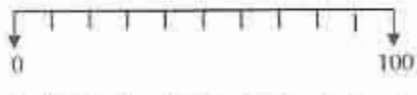

☐

6. มีงาน / ภารกิจที่ต้องทำแต่ไม่ได้ทำ 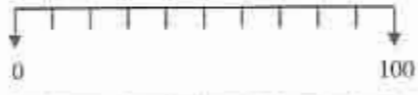

☐

7. มีปัญหากระทบกันระหว่างเขย - สะใภ้ 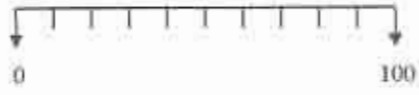

☐

8. การงานมีปัญหามากขึ้น ที่จะใช้จ่ายค่ารักษาพยาบาล ค่าเสื้อผ้า ค่าอาหาร ค่าเล่าเรียนบุตร สันทนาการ อื่นๆ

☐

9. ท่านไม่ชอบงานที่ทำ / มีปัญหากับเพื่อนร่วมงาน 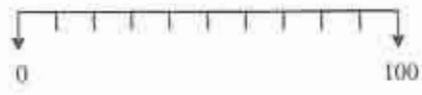

☐

10. มีปัญหาจ่ายค่าดูแลสมาชิกที่ป่วยเรื้อรัง / พิการ

☐

ผลทางบวก

ปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้ครอบครัวท่านได้รับผลดีหรือไม่อย่างไร อย่างไร

☐ ไม่มีเลย

☐ มี ระบุ .....

แรงยึดเหนี่ยวครอบครัวในการเผชิญปัญหา

ท่านเห็นว่าข้อความใดตรงกับที่ท่านคิดเวลาครอบครัวของท่านมีปัญหา

เราแผชิญปัญหาโดย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	เห็นด้วย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1. รับว่าเหตุการณ์ทำให้ครอบครัวมีความเครียดเป็นธรรมชาติของชีวิต	1	2	3	4	5
2. ยอมรับความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ได้คาดหวัง	1	2	3	4	5
3. มีศรัทธาในศาสนาคิดว่าจะมีพระมาโปรด หรือคิดว่าเป็นเรื่องของบรรกรรมเป็นธรรมดา ชีวิตมีขึ้นมีลง	1	2	3	4	5

ระดับปัญหาการปรับตัวของครอบครัว

กรุณาวงกลมรอบตัวเลขที่แสดงความเครียดของครอบครัวท่านในช่วงเวลา 12 เดือนที่ผ่านมา

ปัญหา	ไม่มี	มีเล็กน้อย	มีปานกลาง	มีมาก
1. สมาชิกในครอบครัวแสดงว่ามีปัญหาทางอารมณ์ เช่น ซึมเศร้า วิตกกังวล	0	1	2	3
2. สมาชิกในครอบครัว ติดยา หรือสารเสพติด หรือ เหล้า	0	1	2	3
3. มีการทะเลาะเบาะแว้งกันมากขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว	0	1	2	3
4. มีการไม่ลงรอยกันระหว่างเพื่อนฝูงของสมาชิก	0	1	2	3
5. สมาชิกไม่ลงรอยกัน	0	1	2	3
6. ปัญหาต่าง ๆ สะสมมากขึ้น ยังไม่ได้รับการแก้ไข	0	1	2	3
7. ยังมีสิ่งที่ต้องการทำหลายอย่างที่ยังไม่ได้ทำ	0	1	2	3
8. สามีภรรยามีการขัดแย้งกัน เพิ่มมากขึ้น	0	1	2	3

ผลกระทบต่อบุตร

1. **ท่านปรับค่าใช้จ่ายของบุตรอย่างไร**

( ) คงเดิม

( ) ลดลง ในหมวดใดบ้าง

.... ค่าใช้จ่ายที่โรงเรียน

..... ค่าเสื้อผ้า

..... ค่าอาหาร

..... ค่าสันทนาการ (เที่ยว เล่น ซื้อหนังสืออ่านเล่น ฯ)

..... ค่ารักษาพยาบาล

.... ค่ากิจกรรมเสริมการเรียน

..... อื่น ๆ ระบุ .....

2. **ปัจจุบันท่านคิดว่าท่านสามารถส่งเสียบุตรให้เล่าเรียนสูงสุดระดับใด**

☐ ไม่ได้เรียน

☐ จบประถมศึกษา

☐ จบมัธยมศึกษาตอนต้น

☐ จบมัธยมศึกษาตอนปลาย

☐ จบประกาศนียบัตรวิชาชีพ

☐ จบปริญญาตรี

☐ จบปริญญาโทและสูงกว่า

3. **ความตั้งใจและคาดหวังที่จะส่งเสียบุตรให้เรียนสำเร็จลดจากเดิมหรือไม่**

☐ คงเดิม

☐ ลดลง จากระดับใดที่เคยหวังไว้

☐ ไม่ได้เรียน

☐ จบประถมศึกษา

☐ จบมัธยมศึกษาตอนต้น

☐ จบมัธยมศึกษาตอนปลาย

☐ จบประกาศนียบัตรวิชาชีพ

☐ จบปริญญาตรี

☐ จบปริญญาโทและสูงกว่า

4. **บุตรของท่านต้องออก หรือย้ายโรงเรียนในช่วง 1 ปี ที่ผ่านมาหรือไม่**

( ) คงเดิม ( ) ย้ายโรงเรียน เนื่อง

จาก.....

( ) ออกจากโรงเรียน เนื่อง

จาก.....

5. **ท่านปรับค่าอาหารขนม / กลางวันของบุตรหรือไม่ อย่างไร โดยประมาณ**

☐ คงเดิม ☐ ปรับ

โดยลดจาก.....บาท เป็น .....บาท ต่อวัน ต่อคน

6. **ท่านปรับค่าอาหารของครอบครัวหรือไม่อย่างไร โดยประมาณ**

☐ คงเดิม ☐ ปรับ

โดยลดจาก.....บาท เป็น .....บาท ต่อวัน ต่อครอบครัว

7. **ท่านปรับค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลบุตรหรือไม่ อย่างไร โดยประมาณ**

☐ คงเดิม ☐ ปรับ

โดยลดจาก.....บาท เป็น .....บาท ต่อเดือน ต่อ ครอบครัว

8. **ท่านปรับค่าเสื้อผ้าของบุตรหรือไม่ อย่างไร โดยประมาณ**

☐ คงเดิม ☐ ปรับ

โดยลดจาก.....บาท เป็น .....บาท ต่อเดือน ต่อ ครอบครัว

9. **ท่านปรับค่ากิจกรรมสันทนาการของบุตรหรือไม่ อย่างไร โดยประมาณ**

☐ คงเดิม ☐ ปรับ

โดยลดจาก .....บาท เป็น .....บาท ต่อเดือน ต่อ ครอบครัว

กิจกรรมที่ลดลง	ใช่	ไม่ใช่
ไปที่ยว	.....	.....
ซื้อของเล่น	.....	.....
ซื้อหนังสือเด็ก	.....	.....
เกม วีดีโอ	.....	.....
อื่นๆ.....	.....	.....

10. ท่านปรับค่าใช้จ่ายในการส่งเสริมการเรียน (เรียนพิเศษติว) ของบุตรหรือไม่ อย่างไร

( ) คงเดิม ( ) ปรับ โดย

..... เลิก / งดเรียนพิเศษ

..... ลดการเรียนพิเศษลง

..... เปลี่ยนที่เรียน

11. ในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา บุตรของท่านมีการเปลี่ยนแปลงผลการเรียนหรือไม่

คะแนน 2 = ดีขึ้น 1 = ไม่เปลี่ยน 0 = ลดลง

บุตรคนที่ 1 .....

บุตรคนที่ 2 .....

บุตรคนที่ 3 .....

12. พฤติกรรมการสนใจเรียนของบุตรเป็นอย่างไร

คะแนน 2 = ดีขึ้น 1 = ไม่เปลี่ยน 0 = ลดลง

บุตรคนที่ 1 .....

บุตรคนที่ 2 .....

บุตรคนที่ 3 .....

13. ในช่วงนี้ ท่านสอนบุตรเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเน้นเรื่องอะไร ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

☐ จ่ายเงินสำหรับสิ่งที่อยากได้

☐ ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น

☐ เก็บออมสำหรับอนาคต

☐ อื่นๆ .....

14. ปัจจุบันบุตรของท่านมีส่วนร่วมในการหารายได้หรือไม่

☐ ไม่มี ☐ มี โดยการทำงาน

อะไร.....

รายได้เท่าไร.....

15. จากข้อ 14 ถ้าบุตรทำงาน เขาทำมาแล้วนานเท่าใด .....วัน

ข้อ 16. อาการผิดปกติของบุตร ในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมาระบุจำนวนครั้งที่ป่วย

	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3
1. เป็นไข้หวัด			
2. ท้องเสีย			
3. หูชักแสบ			
4. ฟันผุ			
5.อุบัติเหตุ			
6. ปวดหัว			
7. ปวดท้อง			
8. อื่นๆ.....			
9. อื่นๆ.....			
10. อื่นๆ.....			

พฤติกรรมการปรับตัวเด็กวัยเรียน 6-12 ปี

	ใช่	ไม่ใช่
ด้านสรีระ		
1. หายใจลำบากหรือหอบเหนื่อยเมื่อมีเรื่องไม่สบายใจ	....	....
2. เบื่ออาหาร กินอาหารได้น้อยหรือปฏิเสธอาหาร	....	....
3. คันจู	....	....
4. ปัสสาวะบ่อย หรือ รดที่นอน	....	....
5. ถ่ายลำบาก หรือท้องผูก	....	....
6. นอนหลับยากหรือไม่ยอมนอนเวลากลางคืน	....	....
7. มีอาการกระตุกซ้ำๆที่บริเวณศีรษะ ลำคอ แขน หรือ เปล่งเสียงซ้ำ ๆ โดยไม่รู้ตัวและไม่สามารถควบคุมได้	....	....
8.บ่นเจ็บป่วยไม่สบายแต่ตรวจไม่พบความเจ็บป่วยทางร่างกาย เช่น บ่นปวดหัว ปวดท้อง คลื่นไส้อาเจียน เจ็บหน้าอก หรือบ่นว่ามีอาการเจ็บป่วย	....	....
ด้านอัตมโนทัศน์		
9. บ่นว่าจะเป็นโรคและกลัวความตาย	....	....
10.โทษตนเองและรู้สึกผิดว่าเป็นสาเหตุของปัญหาต่างๆเสมอ	....	....
11.บ่นว่าตนเองต่ำต้อยไร้ค่า	....	....
12. คิดว่าตนเป็นคนไม่ดี	....	....
13. กลัวว่าตนมีปมด้อย เช่น เรียนไม่เก่ง ไม่มีเงินสวย จน	....	....
14. คิดว่าตนเองอ่อนแอ	....	....
15. กลัวความล้มเหลว ผิดหวัง	....	....
16. คิดว่าตัวเองไม่น่าสนใจ ไม่มีใครเล่นด้วย	....	....
17. อายเมื่อต้องเข้าสังคม	....	....

	ใช่	ไม่ใช่
ด้านบทบาทหน้าที่		
18. ไม่ช่วยเหลือหรือรับผิดชอบงานบ้านเล็ก ๆน้อย ๆ ที่มอบหมายให้ทำ	....	....
19. แสดงความโกรธหรือหงุดหงิดเมื่อให้ช่วยทำงานบ้านเพิ่มขึ้นจากเดิม	....	....
20. มีพฤติกรรมถดถอย ย้อนกลับไปแสดงพฤติกรรมเมื่อครั้งอยู่ในวัยเด็กกว่านี้	....	....
21. มีเพื่อนสนิทเป็นเพศตรงข้ามทั้งที่อยู่ในวัยที่ควรคบเพื่อนเพศเดียวกัน	....	....
22. ไม่สนใจเรียนขณะอยู่ที่โรงเรียน	....	....
23. มีผลการเรียนตกต่ำลง	....	....
24. หนีโรงเรียน	....	....
25. ไม่เชื่อฟังพ่อแม่หรือครู	....	....
26. ไม่ทำการบ้าน	....	....
ด้านความสัมพันธ์พึ่งพระหว่างกัน		
27. บ่นว่าพ่อแม่ไม่มีเวลาสนใจตน	....	....
28. บ่นว่าพ่อแม่หรือคนรอบข้างไม่รัก ไม่ยุติธรรม รักคนอื่นๆมากกว่าตน	....	....
29. แสดงความอิจฉาเมื่อพี่น้องหรือเพื่อนได้รับการดูแลเป็นพิเศษ	....	....
30. มีพฤติกรรมไม่ลงรอย เช่น ทะเลาะกับพี่น้องหรือเพื่อน	....	....
31. ไม่เป็นมิตรหรือพูดจาก้าวร้าวหยาบคายต่อผู้อื่น	....	....
32. ทำร้ายร่างกายผู้อื่นเมื่อไม่พอใจ	....	....
33. คลอเคลียและขอบติดตามพ่อแม่มากขึ้นหรือมีอาการซึมเศร้าและวิตกกังวลอย่างมากเมื่อต้องแยกจากพ่อแม่	....	....
34. มีพฤติกรรมหลบหลีกการเข้าหาผู้อื่นและสังคม	....	....
35. บ่นว่ารู้สึกเหมือนอยู่ตัวคนเดียว	....	....

แนวทางการสัมภาษณ์ครอบครัวเชิงลึก

1. การรับรู้สภาพ
   1.1 ท่านคิดว่าปัญหาเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อท่านและครอบครัวมากน้อยเพียงไร กระทบอย่างไร ?
   1.2 ทำไมจึงคิดว่ามันมีผลกระทบในระดับที่ท่านระบุ

2. เมื่ออยู่ในสภาพเช่นนี้ ท่านและครอบครัวของท่านจัดการกับปัญหาอย่างไรบ้าง (ใคร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร)

3. จัดการไปแล้วแก้ปัญหาได้หรือไม่ ทำไม

4. ท่านวางแผนจะทำอย่างไรต่อไปในอนาคต (ทั้งระยะสั้นและระยะยาว)

5. ตั้งแต่มีปัญหาเศรษฐกิจ สัมพันธภาพของท่านและคู่สมรสเป็นอย่างไรบ้าง ทำไมจึงเป็นเช่นนี้

6. ภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้มีผลต่อลูกของของท่านหรือไม่ อย่างไร อธิบาย (ที่บ้าน ที่โรงเรียน กับเพื่อน ฯลฯ)

7. ครอบครัวของท่านมีการปรับเปลี่ยนในเรื่องใดบ้างให้สอดคล้องกับกับภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ มีกระบวนการคิดตัดสินใจอย่างไร

8. ท่านพึ่งพาใครบ้าง ในเรื่องอะไรบ้าง

9. มีการปรับค่าใช้จ่ายหรือไม่ อย่างไร ด้านใดบ้าง

10. ปรับรายจ่ายเกี่ยวกับลูกอย่างไรบ้าง ด้านใดบ้าง

11. ถ้าท่านจะขอความช่วยเหลือ มีเรื่องอะไรบ้างที่ท่านคิดว่าสำคัญและต้องการความช่วยเหลือเป็นอย่างยิ่งในตอนนี้ และในอนาคต

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

ร.ศ. นิตยา คชภักดี	สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล
ร.ศ. กอบกุล พันธ์เจริญวรกุล	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ร.ศ. จิตตินันท์ เดชะคุปต์	สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ร.ศ. ชุมพร ยงกิติกุล	คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ร.ศ. กุศล สุนทรธาดา	สถาบันประชากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ผ.ศ. สุวรรณี อุดมทัศนีย์	คณะแพทยศาสตร์ ร.พ. รามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาคผนวก ค

ข้อมูลนักวิจัย

1. นาง รุจา ภู่ไพบูลย์
ตำแหน่ง รองศาสตราจารย์
ที่ทำงาน งานการพยาบาลกุมาร
ภาควิชาพยาบาลศาสตร์
คณะแพทยศาสตร์ ร.พ. รามาธิบดี
มหาวิทยาลัยมหิดล พญาไท
ราชเทวี กท. 10400
โทรศัพท์ 201-1604 / 245-9689
โทรสาร 201-1698

2. นางจรียา วิทยะศุภร
ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ที่ทำงาน งานการพยาบาลกุมาร
ภาควิชาพยาบาลศาสตร์
คณะแพทยศาสตร์ ร.พ. รามาธิบดี
มหาวิทยาลัยมหิดล พญาไท
ราชเทวี กท. 10400
โทรศัพท์ 201-1244
โทรสาร 201-1698

3. น.ส.ศิริวรรณ ไกรสุรพงศ์
ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ที่ทำงาน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
วิทยาเขต ศาลายา
อ.พุทธมณฑล
จ. นครปฐม 73170
โทรศัพท์ 441-0252 /441-0220ถึง5 ต่อ 1201